

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce

---

na lata 2017 – 2023

Sulmierzyce, luty 2017

Spis treści

Spis treści	2
I. WSTĘP	4
II. DIAGNOZA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA, TECHNICZNA, ŚRODOWISKOWA, SPOŁECZNA I GOSPODARCZA	5
II. 1. SFERA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA.....	5
II.1.1. POŁOŻENIE I POWIERZCHNIA GMINY SULMIERZYCE	5
II.1.3. DZIEDZICTWO KULTUROWE	9
II.1.4. TERENY SPORTOWE I REKREACYJNE.....	15
II.1.5. WŁASNOŚĆ NIERUCHOMOŚCI I ZASOBY MIESZKANIOWE.....	15
II. 2. SFERA TECHNICZNA.....	19
II.2.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA I KOMUNIKACYJNA.....	20
II.2.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA.....	22
II.2.3. ELEKTROENERGETYKA, GAZOWNICTWO, CIEPŁOWNICTWO.....	26
II.2.4. INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACYJNA.....	27
II.3. SFERA ŚRODOWISKOWA.....	28
II.3.1. POTENCJAŁ PRZYRODNICZY	28
II.3.2. JAKOŚĆ ŚRODOWISKA	33
II.4. SFERA SPOŁECZNA.....	36
II. 4.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA	36
II. 4.2. BEZROBOCIE	44
II. 4.3. PROBLEMY SPOŁECZNE I PRZESTĘPCZOŚĆ.....	46
II. 4.4. OPIEKA ZDROWOTNA	52
II. 4.5. OŚWIATA I EDUKACJA.....	53
II. 4.6. AKTYWNOŚĆ KULTURALNA, TURYSTYCZNA, SPORTOWA I REKREACYJNA.....	58
II. 4.8. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	60
II.5. SFERA GOSPODARCZA	63
II.5.1 GOSPODARKA ROLNA	63
II.5.2 DZIAŁALNOŚĆ PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH	64
II.5.3. SYTUACJA FIANSOWA GMINY SULMIERZYCE.....	67

III. STRATEGICZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY SULMIERZYCE - ANALIZA SWOT	75
IV. WIZJA ROZWOJU, CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE ROZWOJU GMINY SULMIERZYCE	78
V. PLAN INWESTYCYJNY I RAMY FINANSOWE	87
VI. POWIĄZANIE STRATEGII Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	92
VII. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA STRATEGII	98
VIII. BIBLIOGRAFIA	101
VIII.1. Spis tabel	101
VIII.2. Spis wykresów	103
VIII.3. Spis rysunków.....	104

I. WSTĘP

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023 stanowi podstawowy dla tej jednostki samorządu terytorialnego dokument polityki rozwoju lokalnego. Ze względu na zmieniające się zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy Sulmierzyce oraz trwającą perspektywę finansową UE, władze samorządowe gminy Sulmierzyce podjęły decyzję o konieczności takiego zaplanowania rozwoju gminy, by zarówno cele rozwoju, kierunki działań oraz planowane zadania wpisywały się w ramy wyznaczone przez strategiczne dokumenty wyższego rzędu, w tym szczebla powiatowego, wojewódzkiego, krajowego i unijnego.

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023 została przygotowana w oparciu o diagnozę przeprowadzoną w pięciu sferach: funkcjonalno-przestrzennej, technicznej, środowiskowej, społecznej i gospodarczej, obejmującą cały obszar administracyjny gminy Sulmierzyce. Prezentowany dokument określa wizję rozwoju gminy, cele strategiczne i operacyjne oraz wskazuje kierunki działań i zadania, jakie Gmina Sulmierzyce zamierza realizować w latach 2017-2023

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017-2023 jest podstawowym narzędziem umożliwiającym zarządzanie gminą w latach 2017-2023, obejmuje następujące zagadnienia:

- Diagnozę obecnej sytuacji funkcjonalno-przestrzennej, technicznej, środowiskowej, społecznej i gospodarczej oraz strategiczne uwarunkowania rozwoju gminy Sulmierzyce.
- Wizję rozwoju gminy Sulmierzyce, cele rozwoju, kierunki działań oraz planowane zadania w latach 2017-2023.
- Ramy finansowe, w tym źródła finansowania zaplanowanych zadań, zgodność z kierunkami działań, szacunkową kwotę środków przeznaczonych na realizację wyznaczonych celów.
- Spójność Strategii z dokumentami wyższego rzędu.
- Sposób wdrażania i monitorowania osiąganych celów rozwoju gminy Sulmierzyce.

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023 uwzględnia zapisy następujących dokumentów planistycznych oraz strategicznych Gminy Sulmierzyce:

- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sulmierzyce* (w trakcie aktualizacji),
- *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sulmierzyce*,
- *Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Sulmierzyce*,
- *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sulmierzyce na lata 2014-2020*.

II. DIAGNOZA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA, TECHNICZNA, ŚRODOWISKOWA, SPOŁECZNA I GOSPODARCZA

W niniejszym dziale przedstawiono podstawowe dane ilościowe i jakościowe dotyczące gminy Sulmierzyce oraz trendy zmian wskaźników stanu społecznego i gospodarczego. Wskaźniki opracowano w oparciu o informacje Głównego Urzędu Statystycznego zawarte w Banku Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl), raport z wyników Narodowych Spisów Powszechnych Ludności i Mieszkań przeprowadzonych w 2002 i 2011 r., a także dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach.

Wieloaspektowa diagnoza sytuacji społecznej i gospodarczej gminy Sulmierzyce wraz ze wskazaniem jej specyficznych uwarunkowań przestrzennych, środowiskowych i infrastrukturalnych stanowi podstawę do sformułowania wniosków warunkujących określenie wizji rozwoju gminy Sulmierzyce, celów jej rozwoju, kierunków działań oraz planowanych zadań w latach 2017-2023.

II. 1. SFERA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

Diagnoza funkcjonalno-przestrzenna obejmuje analizę aspektów związanych z położeniem i powierzchnią gminy Sulmierzyce oraz dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem rysu historycznego oraz obiektów zabytkowych znajdujących się w gminie. Analizie poddane zostały również aspekty związane z dostępem mieszkańców do infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Przedstawiono również strukturę nieruchomości i zasobów mieszkaniowych oraz trendy związane z rozwojem budownictwa mieszkaniowego.

II.1.1. POŁOŻENIE I POWIERZCHNIA GMINY SULMIERZYCE

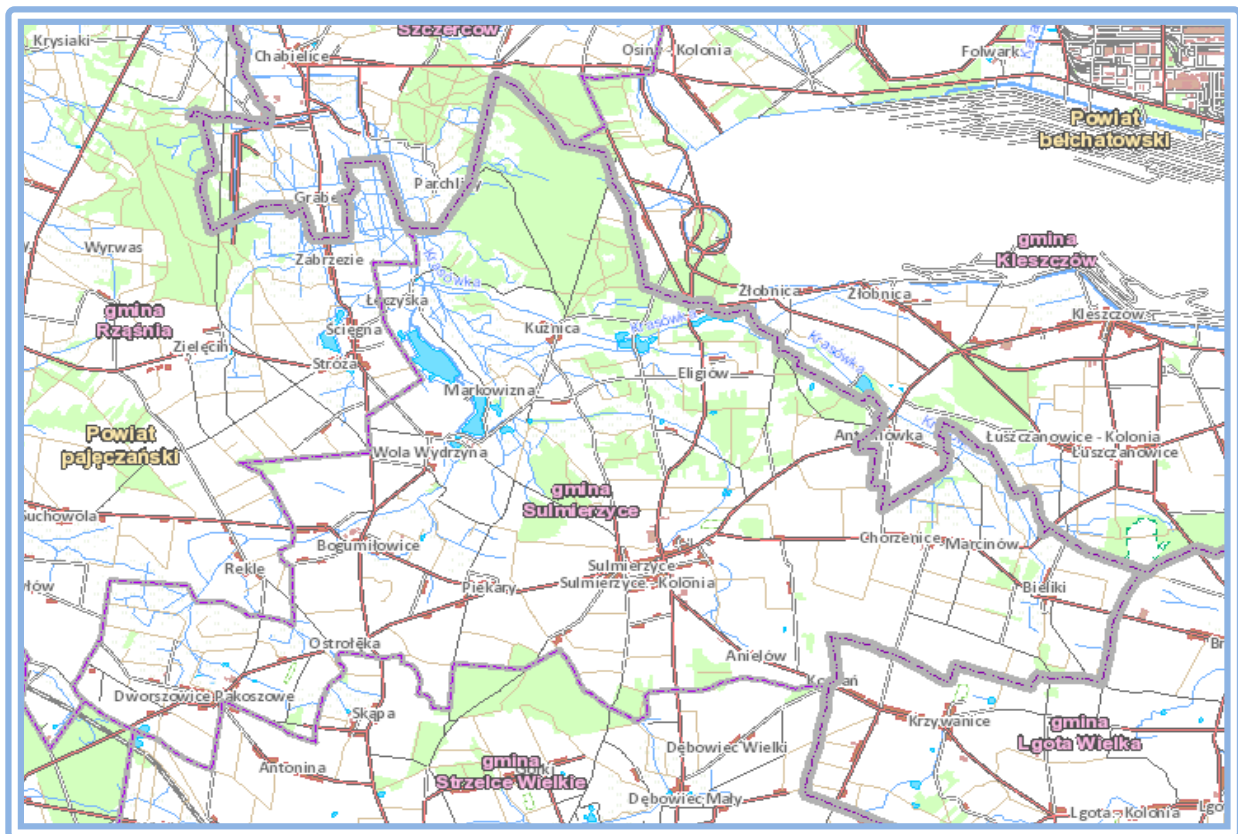
Gmina Sulmierzyce położona jest w centralnej Polsce, w południowej części województwa łódzkiego, na pograniczu Kotliny Szczercowskiej i Wysoczyzny Bełchatowskiej. Wiejska gmina Sulmierzyce administracyjnie wchodzi w skład powiatu pajęczańskiego, na który składa się ogółem 8 gmin, w tym 2 miejsko-wiejskie: Działoszyn, Pajęczno oraz 6 wiejskich: Kiełczygłów, Nowa Brzeźnica, Rzaśnia, Siemkowice, Strzelce Wielkie oraz Sulmierzyce. Gmina graniczy z trzema gminami należącymi do powiatu pajęczańskiego: od zachodu z gminami Rzaśnia i Pajęczno, od południa z gminą Strzelce Wielkie, od wschodu z leżącą w powiecie radomszczańskim gminą Lgota Wielka, a od północy z dwoma gminami powiatu bełchatowskiego (Kleszczów i Szczerców). Gmina Sulmierzyce obejmuje obszar 8274ha (83 km²), co stanowi 10,29 % ogólnej powierzchni powiatu, a zarazem 0,45 % powierzchni województwa łódzkiego. Według danych Urzędu Gminy w Sulmierzycach w 2016 r. gmina liczyła 4 447 mieszkańców (stanna dzień 31 grudnia 2016 roku).

Tabela 1. Powierzchnia gmin w powiecie pajęczańskim (km²)

Lp.	Gmina	Powierzchnia
1.	Działoszyn	121
2.	Kielczyglów	87
3.	Nowa Brzeźnica	135
4.	Pajęczno	114
5.	Rząśnia	86
6.	Siemkowice	100
7.	Strzelce Wielkie	78
8.	Sulmierzyce	83

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rysunek 1. Obszar Gminy Sulmierzyce

źródło: <http://geoportal.lodzkie.pl/imap/>.

Gmina Sulmierzyce, położona jest w bliskiej odległości od ośrodków miejskich, w tym:

- od Łodzi - ok. 90 km,
- od Piotrkowa Trybunalskiego - ok. 50 km,
- Częstochowy –ok. 58 km,
- Radomska – ok. 25 km,
- Bełchatowa – ok.29 km,
- Pajęczna – ok. 15,5 km,

Sieć osadniczą gminy Sulmierzyce tworzy 14 sołectw, a ogółem na terenie gminy znajduje się 28 miejscowości. Największą miejscowością są stanowiącą siedzibę gminy Sulmierzyce. Miejscowość gminna z siedzibą władz samorządowych skupia większość urzędów i instytucji, w tym: Urząd Gminy, placówkę poczty, Gminną Bibliotekę Publiczną, Samodzielny Publiczny Gminny Ośrodek Zdrowia oraz jednostki oświatowe (Zespół Szkolno-Gimnazjalny, Publiczne Przedszkole). Sulmierzyce to także główny w gminie ośrodek handlowo-usługowy, który dzięki położeniu w jej centralnej części zapewnia dostępność najważniejszych usług dla wszystkich mieszkańców gminy. Sieć osadnicza koncentruje się w południowej części gminy. Poza miejscowością gminną największe wsie sołeckie to: Dworszowice Pakoszowe, Chorzenice, Bogumiłowice, Piekary. Zabudowa znacznej części poszczególnych wsi gminy jest zwarta i koncentruje się wzdłuż szlaków komunikacyjnych. Istnieją również jednostki osadnicze o budowie rozproszonej.

Tabela 2. Sołectwa Gminy Sulmierzyce w latach 2008, 2012, 2016

Lp.	Sołectwa	Miejscowości	2008 r.	2012 r.	2016 r.
1.	Bieliki	Bieliki, Bieliki - Patyków	170	177	165
2.	Bogumiłowice	Bogumiłowice	304	318	324
3.	Chorzenice	Chorzenice	356	343	329
4.	Dworszowice Pakoszowe	Dworszowice Pakoszowe	623	616	597
5.	Eligiów	Eligiów, Stanisławów, Dąbrówka, Ksawerów, Pogonka, Winek	329	326	308
6.	Kodrań	Kodrań, Anielów	204	187	184
7.	Kuźnica	Kuźnica, Nowa Wieś, Niwa Leśna	172	146	137
8.	Łęczyska	Łęczyska, Markowizna	60	43	39
9.	Marcinów	Marcinów, Marcinów Kąty, Marcinów Trzciniec	145	139	142
10.	Ostrołęka	Ostrołęka	144	137	128

11.	Piekary	Piekary	288	281	263
12.	Sulmierzyce - Kolonja	Sulmierzyce – Kolonia, Dąbrowa, Filipowizna	1000	999	1004
13.	Sulmierzyce - Wieś	Sulmierzyce - Wieś	547	533	542
14.	Wola Wydrzyna	Wola Wydrzyna	291	287	283

źródło: Urząd Gminy w Sulmierzycach

Gminę Sulmierzyce zamieszkiwało na koniec 2015 r. 4 466 osób – co stanowi 8,58 % ludności powiatu pajęczańskiego i 0,18 % ludności województwa łódzkiego. Większość mieszkańców gminy stanowią kobiety – na koniec 2015 roku było ich 2 275 (co stanowiło 50,94 % mieszkańców), jednocześnie gmina liczyła 2 191 mężczyzn (49,06 % populacji).

Gęstość zaludnienia w gminie wynosi zaledwie 54 osoby na 1 km² (dane na koniec 2015 roku), co jest wartością niższą niż średnia dla powiatu pajęczańskiego (65 osób na 1 km²) oraz niemal trzykrotnie niższą niż średnia dla województwa łódzkiego (137 osób na 1 km²).

II.1.3. DZIEDZICTWO KULTUROWE

II.1.3.1 Rys historyczny

Pierwsze ślady osadnictwa na terenie podlegającym obecnie administracyjnie gminie Sulmierzyce pochodzą z przełomu okresu brązu i żelaza. Na ślad istnienia człowieka z tych odległych epok natrafił archeolog Dworakowski w roku 1934 w Stanisławowie koło Sulmierzyc. Znalazł on urnę wraz z przystawką pochodzącą najprawdopodobniej z około 700-550 lat p.n.e. Znalezione urny świadczą o istnieniu na obszarach gminy wczesnego osadnictwa. Pierwsze osady i wsie na terenach obecnej gminy zostały założone w średniowieczu - w XIV wieku. Wcześniej cały obszar porośnięty był Puszcza Radomszczańską wchodzącą w skład Księstwa Łęczyckiego. Najwcześniejsze wzmianki o osadach dotyczą: osady królewskiej Piekary, wsi szlacheckich: Bogumiłowice (1361 r.), Sulmierzyce, Wola Wydrzyna, Chorzenice (1372 r.), Dworszowice Pakoszowe, wsi włościańskich: Nowa Wieś i Kuźnica oraz osad młyńskich: Łęczyska – Markowizna, Ostrówek, Dygudaj, Winek. Pierwsza wzmianka o obecnej miejscowości gminnej – wsi szlacheckiej Sulmierzyce pojawia się w źródłach w roku 1402 i dotyczy istniejącej już w tym czasie parafii rzymskokatolickiej. Przyjmuje się, że założycielem wsi był szlachcic z rodu Ostojczyków, którzy rezydowali w Sulmierzycach do roku 1470. Począwszy od XVI wieku aż do okresu rozbiorów teren obecnej gminy należał do powiatu radomszczańskiego, który wszedł w skład województwa sieradzkiego. W wyniku podziału ziem polskich tereny te znalazły się pod zwierzchnictwem Prus, tworząc tzw. prowincję pruską (Prusy Południowe). Pozostałością okresu rozbiorów i istniejącej w tamtym czasie gminy żydowskiej jest cmentarz żydowski w miejscowości Stanisławów. W latach 1800 - 1806 w miejsce starej drewnianej świątyni zniszczonej wskutek pożaru został wzniesiony obecny kościół

parafialny. Przez cały XIX w. gmina Sulmierzyce poddawana była licznym podziałom administracyjnym dawnych ziem polskich – m.in. po powstaniu listopadowym należała do guberni warszawskiej, a po powstaniu styczniowym do guberni piotrkowskiej. Podczas I wojny światowej Królestwo Polskie zostało podzielone na dwie strefy: niemiecką i austriacką, zaś gmina Sulmierzyce znalazła się pod okupacją austriacką. Po uzyskaniu niepodległości Państwa Polskiego została ostatecznie włączona do województwa łódzkiego. Z kolei w trakcie okupacji niemieckiej podczas II wojny światowej Sulmierzyce znalazły się na obszarze Kraju Warty w powiecie wieluńskim. Sulmierzyce zostały przemianowane początkowo na Sulminger, a później na Sulmers.

W historii Sulmierzyc miały miejsce ważne wydarzenia, które wpłynęły na obecny wygląd i charakter gminy. W 1800 roku właścicielem folwarku Sulmierzyce był Gabriel Turski (wojski sieradzki i piotrkowski, zarządca kluczem dóbr królewskich w starostwie niegrodowym radomszczańskim). Dobra sulmierzyckie były w rękach rodu Turskich do początków lat trzydziestych XX w. W roku 1827 Gabriel Turski przeznaczył pola na działki budowlane (w wyniku parcelacji powstały wsie: Filipowizna, Kodrań, Dąbrowa, Eligiów i Stanisławów), poszerzył jednocześnie drogę od plebanii w kierunku wsi, tworząc plac, który w przyszłości stał się placem targowym. Przybysze z różnych stron nabywali działki i zabudowali plac od północy i południa. Wśród osiedleńców przeważali Żydzi, kupcy i handlarze. Szerokie kontakty z władzami administracyjnymi, jakie posiadał Gabriel Turski, umożliwiły mu uzyskanie zezwolenia na ustanowienie w Sulmierzycach dni targowych i jarmarków. Plac o zwartej zabudowie stał się rynkiem. Jest to dzisiejszy Plac Kościuszki. Sulmierzyckie targi odbywały się co drugą środę, przyciągając kupców między innymi z Radomska, Brzeźnicy, Szczercowa czy Bełchatowa.

Podczas I wojny światowej Sulmierzyce znalazły się w strefie działań wojennych. Artyleria niemiecka spod Piekar ostrzeliwała stanowiska rosyjskie pod Chorzenicami i Antoniówką. W czasie II wojny światowej już na początku września 1939 r. oddziały niemieckie przeszły przez teren Sulmierzyc podążając na północny - wschód, w kierunku Warszawy. W majątkach ziemskich Chorzenice, Bieliki, Sulmierzyce, Ostrołęka, Skąpa, Wola Wydrzyna ustanowiono niemiecki zarząd komisaryczny. Podczas okupacji niemieckiej na terenie gminy działał oddział partyzantki obwodu Armii Krajowej.

Po wyzwoleniu w 1945 roku struktura administracyjno-terenowa najniższego rzędu została zmieniona – w miejsce urzędów gminnych powołano gromadzkie rady narodowe. Na terenie gminy działały one w Sulmierzycach, Chorzenicach i Bogumiłowicach. Rady weszły w skład powiatu pajęczańskiego, który utworzono 1 stycznia 1956 roku. Ostatecznie zostały zniesione z początkiem 1973 roku, a w ich miejsce utworzono większe terytorialnie i ludnościowo jednostki administracji terenowej – urzędy gminy ze stojącą na ich czele gminną radą narodową.

Kolejna reforma administracyjna zniosła powiaty jednocześnie tworząc województwa – gmina Sulmierzyce włączona została do województwa piotrkowskiego. Ostatecznie po 23 latach przerwy, z dniem 1 stycznia 1999 roku, przywrócono powiaty, ponownie utworzono obejmujący również obszar gm. Sulmierzyce powiat pajęczański wchodzący w skład województwa łódzkiego.

II.1.3.2. Obiekty zabytkowe

W gminie Sulmierzyce znajdują się cenne obiekty dziedzictwa kulturowego wpisane do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Łódzkiego, a tym samym podlegające ochronie zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446).

Tabela 3. Wykaz zabytków z terenu gminy Sulmierzyce wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego (stan na 01.09.2016 r.)

Lokalizacja	Opis obiektu	Datowanie	Data wpisania do rejestru
Chorzenice	zespół dworski	XVII-XIX w.	dwór obronny (lamus) (I), nr rej.: 994-XVI-5 z 3.05.1960 oraz 247 z 29.08.1967
			dwór (II), nr rej.: 642 z 29.08.1967 oranżeria, nr rej.: 643 z 29.08.1967
			park, nr rej.: 644 z 29.08.1967
Wola Wydrzyna	zespół pałacowy	pocz. XIX w.	pałac, nr rej.: 995-XVI-6 z 09.05.1960
			oficyna, nr rej.: 996-XVI-7 z 09.05.1960
			park, nr rej.: 328 z 31.08.1983 i z 29.12.1995

źródło: <http://www.wuoz.bip.lodz.pl/>

Poza obiektami objętymi ochroną Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, szereg obiektów zlokalizowanych na terenie gminy Sulmierzyce zostało wpisanych do wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków.

Tabela 4. Wykaz zabytków z terenu gminy Sulmierzyce wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków (stan na dzień 25.11.2015 r.)

Lp.	Lokalizacja	Opis obiektu	Datowanie
1.	Chorzenice	Dwór - lamus pierw.-dwór, później lamus w zespole dworsko-parkowym	1 poł. XVII w.
2.		Dwór w zespole dworsko-parkowym	1 poł. XIX w.
3.		Oranżeria w zespole dworsko-parkowym	1 poł. XIX w.
4.		Park dworski	XVIII/XIX w.
5.	Dworszowice Pakoszowe	Cmentarz rzymsko-katolicki	1 poł. XX w.

6.	Stanisławów	Cmentarz żydowski	2 poł. XIX w.
7.	Sulmierzyce	Dzwonnica kościoła par. p.w. św. Erazma	ok. 1806 r.
8.		Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Erazma	1800-1806 r.; 1885
9.		Cmentarz rzymsko-katolicki	2 poł. XIX w.
10.	Wola Wydrzyna	Dwór	XVIII/XIX w.
11.		Park pałacowy	XVIII/XIX w.

źródło: <http://www.wuoz.bip.lodz.pl/>

Tabela 5. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Lokalizacja	Opis obiektu	Datowanie	
1.	Chorzenice	gorzelnia, zespół dworsko-parkowy	1886 r.	
2.		magazyn, zespół dworsko-parkowy	1886 r.	
3.		ogrodzenie, zespół dworsko-parkowy	4 ćw. XIX w.	
4.		zespół dworski, zespół dworsko-parkowy	XVI-XIX w.	
5.		park dworski, zespół dworsko-parkowy	XXVIII/XIX w.	
6.		dwór, zespół dworsko-parkowy	1 poł. XIX w.	
7.		lamus (pierw. dwór), zespół dworsko-parkowy	1 poł. XVII w.	
8.		oranżeria, zespół dworsko-parkowy	1 poł. XIX w.	
9.	Dworszowice Pakoszowe	cmentarz rzymsko-katolicki	1 poł. XX w.	
10.	Stanisławów	cmentarz żydowski	2 poł. XIX w.	
11.	Sulmierzyce	cmentarz rzymsko-katolicki	2 poł. XIX w.	
12.		dzwonnica, zespół kościoła p.w. św. Erazma	ok. 1806 r.	
13.		kapliczka rzymsko-katolicka, św. Jana Nepomucena		
14.		kościół parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Erazma	1800-1806 r.	
15.		zespół kościelny, zespół kościoła p.w. św. Erazma	1800-1875 r.	
16.		urząd, sklep	ok. 1900 r.	
17.		dom	koniec XIX w.	
18.		dom	1910 r.	
19.		dom	koniec XIX – 1 poł. XX w.	
20.		dom	1906 r.	
21.		Wola Wydrzyna	gorzelnia, zespół dworsko-parkowy	koniec XIX w.
22.			obora podworska, zespół dworsko-parkowy	koniec XIX w.
23.	obora podworska, zespół dworsko-parkowy		koniec XIX w.	
24.	spichlerz, zespół dworsko-parkowy		koniec XIX w.	
25.	zespół dworski, zespół dworsko-parkowy		XIX w.	

26.		park pałacowy, zespół dworsko-parkowy	XVIII/XIX w.
27.		dwór, zespół dworsko-parkowy	XVIII/XIX w.

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Do najciekawszych obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie Sulmierzyce należą zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych woj. łódzkiego, jak również do gminnej ewidencji zabytków.

Tabela 6. Charakterystyka wybranych obiektów zabytkowych w gminie Sulmierzyce

ZESPÓŁ DWORSKI W CHORZENICACH

źródło: <http://www.dworypalace.travel.pl/>

W skład wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych woj. łódzkiego zespołu dworskiego wchodzi: stary dwór o cechach obronnych wybudowany najprawdopodobniej przed 1655 rokiem oraz oranżeria z początku XIX wieku. Wszystkie budynki położone są na terenie parku ze starodrzewami, relikdami systemu wodnego, jak sadzawki i kanały. Stary dwór zbudowany został przed rokiem 1655 na wzór podobnego, lecz starszego "zameczku" w Działoszynie. Jest to częściowo podpiwniczony, dwukondygnacyjny budynek zbudowany na planie prostokąta o wymiarach 39,2 m na 8,6 m. Budynek posiada, za wyjątkiem partii środkowej, jednotraktowy układ wewnątrz na wszystkich kondygnacjach. Na parterze, w części centralnej znajduje się reprezentacyjna sień z kominkiem. O obronnych walorach dworu decydują grube mury, które w części parterowej mają około 1,2 metra, a na piętrze już tylko 0,9 metra. Budynek jest przykładem wiejskiej siedziby szlacheckiej. Dwór w wieku XIX przestał pełnić funkcje mieszkalne, a przemianowany został na lamus – budynek gospodarczy. W latach 60. XX wieku dwór został odbudowany, oraz przywrócono mu pierwotny wygląd. Dziś jeszcze oglądać można sklepienie sieni z późnorenesansową dekoracją stiukową typu kalisko - lubelskiego z motywami figur geometrycznych wykonanych z wałków, rzędów wolic oczek i perełek. Przetrwały również bogato profilowane portale we wnętrzu, oraz drewniane drzwi wejściowe zdobione metalowymi gwoździami. Obok dworu znajduje się kopiec, na którym prawdopodobnie stała w średniowieczu, lub we wczesnym okresie nowożytnym obronna wieża mieszkalna. Również w murach późniejszego dworu znajdują się stare cegły, tzw. "palcówki", co może świadczyć, że pochodzą ze znacznie starszej siedziby obronnej. Obecnie cały zespół dworski wraz z oranżerią i parkiem podlegają ochronie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, jednak ze względu na brak bieżącego użytkowania uległy znacznemu zniszczeniu i zaniedbaniu.

ZESPÓŁ PAŁACOWY W WOLI WYDRZYNEJ

źródło: <https://parafia-sulmierzyce.pl/>

Neoklasycystyczny dworek wzniesiony został na przełomie XVIII i XIX wieku przez rodzinę Walewskich. Forma architektoniczna budynku nawiązuje do warszawskiego Belwederu (centralna część pozbawiona bocznych skrzydeł). Fakt ten świadczy o tym, iż jest on dziełem Hilarego Szpiclowskiego, który był architektem rodziny Walewskich, bądź jednego z jego licznych naśladowców. Dworek to dwukondygnacyjny budynek założony na planie prostokąta. Od frontu i od strony ogrodu posiada wysunięte czterokolumnowe portyki jońskie (frontowy zwieńczony trójkątnym szczytem) podtrzymujące tarasy. W zachodniej ścianie dworku znajdują się dwa okna w stylu gotyckim, niegdyś ozdobione witrażami. Dach budynku jest czterospadowy. Otaczający dworek park pochodzi z XVIII-XIX stulecia, co może sugerować, że przed powstaniem pałacu stał tu jakiś dwór. W sąsiedztwie pałacu znajduje się zespół zabudowań gospodarczych, takich jak: gorzelnia, spichlerz czy też obory. Obecnie obiekt jest w bardzo złym stanie technicznym.

KOŚCIÓŁ ŚW. ERAZMA W SULMIERZYCACH

źródło: <https://parafia-sulmierzyce.pl/>

Murowany budynek kościoła św. Erazma w Sulmierzycach powstał w 1806 roku, zbudowany został w stylu klasycystycznym. Kościół został wzniesiony z funduszy właściciela Sulmierzyc – Gabriela Turskiego. W latach 1884 - 1885 zostały dobudowane nawy boczne oraz wieże. W roku 1953 ufundowany został marmurowy ołtarz N.M.P. Szkaplerznej. Dominantę trójdzielnej fasady kościoła stanowią klasycystyczny portyk i tympanon. Po bokach świątyni stoją wieże. We wnętrzu kościoła znajdują się 3 ołtarze - dwa z XVII i XVIII w. oraz klasycystyczne obrazy „Przemienienie Pańskie” oraz „Święta Apolonia” autorstwa Wojciecha Gersona. Najcenniejszym obrazem była w kościele „Madonna z Dzieciątkiem” nieznanego malarza ze szkoły Łukasza Cranacha. W okolicy cieszył się on wielkim kultem, planowana była nawet koronacja, niestety w 1995 r.

obraz został skradziony. Obecnie we wnętrzu znajduje się kopia obrazu „Madonny z dzieciątkiem”, a także drewniane, barokowe ławki kolatorskie z wysokimi zapleckami z XVII stulecia. Na terenie przykościelnym znajduje się dzwonnica z nowym dzwonem „Maryja Sulmierzycka” oraz kamienne tablice „Drogi Krzyżowej”. Przed budynkiem plebanii zbudowanej w latach 1968 - 1971 stoi na cokole św. Jan Nepomucena, rzeźba w drzewie z XIX wieku. Świątynia pełni funkcję Sanktuarium Matki Boskiej Sulmierzyckiej.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Na terenie gminy Sulmierzyce znajdują się pod ochroną i opieką konserwatorską również liczne stanowiska archeologiczne, stanowiące świadectwo wielowiekowego osadnictwa w gminie. Zarejestrowane stanowiska archeologiczne, wśród których znajdują się obozowiska, osady i ślady osadnicze, pochodzą z różnych okresów dziejowych, najwięcej z okresu nowożytnego, ale również pradziejowego, w tym z epoki kamienia, neolitu, brązu (kultura łużycka), okresu rzymskiego, a także z wczesnego i późnego średniowiecza.

II.1.4. TERENY SPORTOWE I REKREACYJNE

W gminie Sulmierzyce znajduje się rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna, na którą składają się przede wszystkim:

- 6 boisk sportowych bądź kompleksów boisk (kompleks ORLIK i stadion piłkarski w Sulmierzycach, kompleks ORLIK i boisko piłkarskie z infrastrukturą w Dworszowicach Pakoszowych, boisko do piłki nożnej w Bogumiłowicach);
- 4 sale sportowe (hala sportowa i salka gimnastyczna w Sulmierzycach, sala gimnastyczna w Dworszowicach Pakoszowych, sala sportowa w Bogumiłowicach);
- parki w Sulmierzycach z małą architekturą oraz urządzeniami siłowni zewnętrznej;
- skwery w miejscowościach Chorzenice i Marcinów;
- 5 siłowni zewnętrznych w miejscowościach: Sulmierzyce, Bieliki, WolaWydrzyna, Bogumiłowice, Dworszowice Pakoszowe;
- place zabaw w miejscowościach: Piekary, Dworszowice Pakoszowe, Bogumiłowice, Eligiów, Ostrołęka, Kodrań, Bieliki, Sulmierzyce.

II.1.5. WŁASNOŚĆ NIERUCHOMOŚCI I ZASOBY MIESZKANIOWE

W strukturze własnościowej nieruchomości gruntowych położonych na terenie gminy Sulmierzyce dominuje własność osób fizycznych, do których należy 6 133 ha ziem położonych w granicach administracyjnych gminy – co stanowi 74,44 % jej powierzchni. Znaczny jest również udział własności Skarbu Państwa – ogółem aż 1313 ha gruntów na obszarze gminy, co stanowi 15,94 % jej obszaru. Składają się na nią:

- własność Rolna Skarbu Państwa – 121 ha;

- własność Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe – 732 ha;
- własność spółek Skarbu Państwa – 460 ha (w tym Kopalni Węgla Brunatnego Bełchatów S.A. z/s Rogowiec - 203,00 ha).

Pozostałe nieruchomości gruntowe należą do gminy (56 ha, tj. 0,68 % jej obszaru), a także: rolniczych spółdzielni produkcyjnych, kościoła, wspólnot gruntowych, spółek prawa handlowego i stowarzyszeń.

Tabela 7. Mieszkania, izby oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.
mieszkania (szt.)	1 575	1 582	1 590	1 592	1 601	1 607
izby (szt.)	6 641	6 682	6 733	6 745	6 794	6 835
powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	126 851	127 689	128 914	129 122	130 350	131 420

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jednym z mierników rozwoju gminy jest rozwój mieszkalnictwa tj. wzrost zasobów mieszkaniowych gminy i tym samym wzrost powierzchni użytkowej mieszkań. W gminie Sulmierzyce liczba mieszkań wzrosła z 1575 szt. w 2010 r. roku do 1 607 w 2015 roku. W tym samym czasie powierzchnia użytkowa mieszkań zwiększyła się z 126 851 m² w 2010 r. do 131 420 m². Analogicznie liczba izb w gminie zwiększyła się o 6641 w 2010 roku do 6 835 w 2015 roku.

Wykres 1. Mieszkania oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015
oś lewa – powierzchnia, oś prawa – mieszkania

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Liczba mieszkań oraz powierzchnia użytkowa wykazuje tendencje wzrostowe. Tylko w 2002 roku nastąpił spadek liczby mieszkań, który został wyrównany ponadprzeciętnym wzrostem w 2010 roku. Gmina

Sulmierzyce dysponuje 29 komunalnymi lokalami mieszkalnymi, które znajdują się w 8 lokalizacjach na terenie 6 miejscowości w gminie.

Tabela 8. Zasoby mieszkaniowe gminy Sulmierzyce – mieszkania komunalne

Lp.	Miejscowość	Adres	Liczba mieszkań
1.	Kuźnica	Kuźnica 43	5
2.	Eligiów	Eligiów 17	3
3.	Wola Wydrzyna	Wola Wydrzyna 21	5
4.	Dworszowice Pakoszowe	Dworszowice Pakoszowe 5	6
5.	Sulmierzyce	ul. Szkolna 5	4
6.		ul. Strażacka 2	2
7.		ul. Słoneczna 6	2
8.	Bogumiłowice	Bogumiłowice 78	2

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

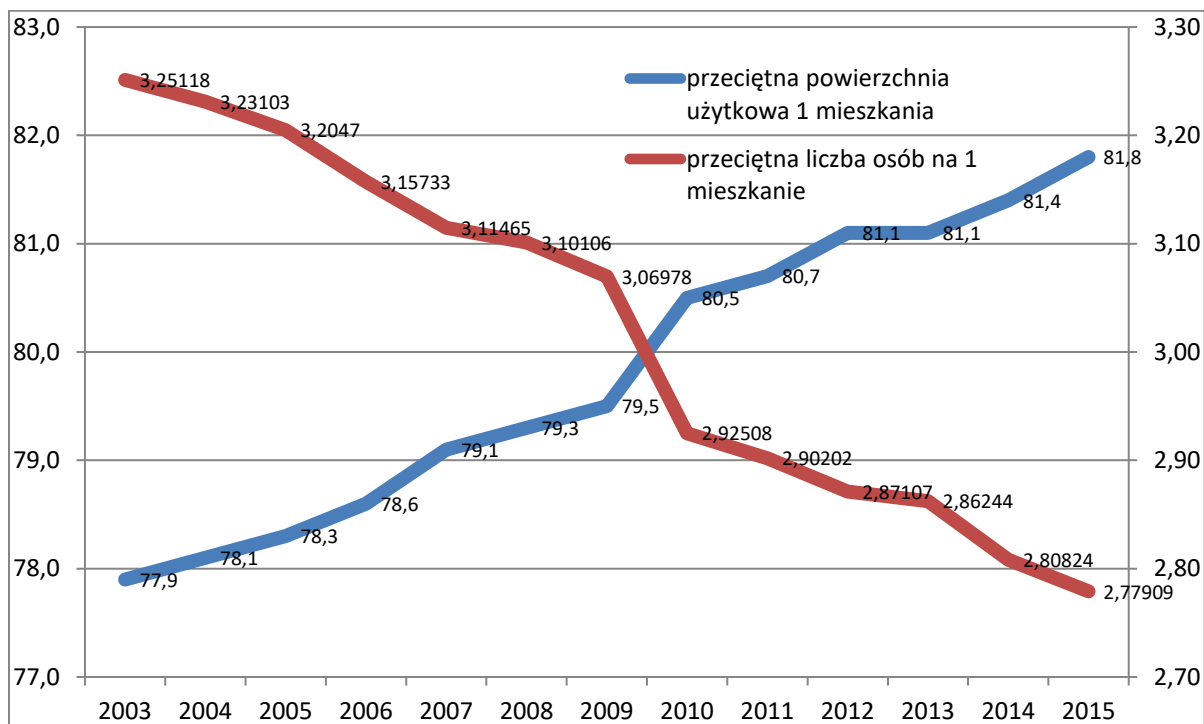
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)	80,5	80,7	81,1	81,1	81,4	81,8
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m ²)	27,5	27,8	28,2	28,3	29,0	29,4
mieszkania na 1000 mieszkańców	341,9	344,6	348,3	349,4	356,1	359,8
przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	4,22	4,22	4,23	4,24	4,24	4,25
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2,93	2,90	2,87	2,86	2,81	2,78
przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,69	0,69	0,68	0,68	0,66	0,65

źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Zasoby mieszkaniowe gminy Sulmierzyce w kolejnych latach powiększają się. Odnotowywany wzrost dotyczy nie tylko liczby budynków mieszkalnych i znajdujących się w nich mieszkań, ale również wskaź-

ników obliczanych na podstawie stosunku liczby i powierzchni zasobów mieszkaniowych do liczby ludności. Oznacza to, że gmina Sulmierzyce notuje systematyczną poprawę standardu dostępnych na jej terenie mieszkań.

Wykres 2. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m²) oraz przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie w gminie Sulmierzyce w latach 2003-2015

źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m²) wykazuje tendencję rosnącą natomiast przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie tendencję spadkową. Obydwa pozytywne zjawiska zaprezentowane na wykresie świadczą o rozwoju gminy Sulmierzyce.

W strukturze zasobów mieszkaniowych w gminie Sulmierzyce są budynki charakteryzujące się często dostatecznym stanem technicznym oraz niskim lub średnim stopniem termomodernizacji (część budynków posiada jedynie wymienione okna w mieszkaniach). Wiele budynków o zróżnicowanym przeznaczeniu, wieku i technologii wykonania charakteryzuje się znacznym potencjałem oszczędności energii możliwym do wykorzystania m. in. poprzez działania termomodernizacyjne.

Niemal 2/3 mieszkań posiada systemy solarne pracujące na potrzeby wspomagania systemów wytwarzania ciepłej wody użytkowej. Jednocześnie ogrzewanie piecowe występuje w ok. 13 % powierzchni mieszkaniowej, co spowodowane jest udziałem budynków wybudowanych przed 1970 rokiem.

II. 2. SFERA TECHNICZNA

Diagnoza techniczna obejmuje analizę infrastruktury drogowej i komunikacyjnej, infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, aspektów związanych z elektroenergetyką, gazownictwem, ciepłownictwem oraz infrastruktury telekomunikacyjnej.

II.2.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA I KOMUNIKACYJNA

Na system dróg gminy Sulmierzyce składają się:

- droga wojewódzka nr 483 relacji Łask – Częstochowa o długości na terenie gminy 3,7 km;
- drogi powiatowe o łącznej długości 33,7 km;
- drogi gminne o łącznej długości 239 km, w tym 73 km dróg utwardzonych i 166 km dróg nieutwardzonych.

Tabela 10. Drogi powiatowe na terenie gminy Sulmierzyce

Lp.	Nr drogi	Przebieg
1.	1500E	Piotrków Trybunalski – Kalisko – Sulmierzyce – Pajęczno
2.	1900E	Chorzenice – Łękińsko
3.	1901E	Żłobnica – Sulmierzyce – Dębowiec
4.	3507E	Biała – Bogumiłowice – Piekary
5.	3509E	Sulmierzyce – Brudzice – Dobryszycy
6.	3947E	Radomsko – Sulmierzyce

źródło: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulmierzyce”.

Tabela 11. Drogi gminne na terenie gminy Sulmierzyce

Lp.	Nr drogi	Przebieg
1.	101088E	(Parchliny) – gr. gm. Szczerców – Leśna Niwa – Kuźnica
2.	109208E	(Rekle) – gr. gm. Rzaśnia – Dworszowice Pakoszowe
3.	109218E	(Dąbrowa) – gr. gm. Rzaśnia – Dworszowice Pakoszowe – gr. gm. Strzelce Wielkie – (Antonina)
4.	109251E	Kolonia Sulmierzyce – Kodrań
5.	109252E	Wola Wydrzyna – Nowa Wieś – Eligiów
6.	109253E	Nowa Wieś – Sulmierzyce – Dąbrowa – gr. gm. Strzelce Wielkie – (Zamoście)
7.	109254E	Stanisławów – Lesisko – Eligiów – gr. gm. Kleszczów – (Dębina)
8.	109255E	Dąbrówka – Kodrań – gr. gm. Kleszczów – (Żłobnica)
9.	109256E	Sulmierzyce – Dąbrowa – gr. gm. Strzelce Wielkie – (Strzelce Wielkie)
10.	109257E	Chorzenice – gr. gm. Lgota Wielka – (Krzywanice)
11.	112303E	(Dąbrówka) – gr. gm. Lgota Wielka – Kolonia Kąty – Trzciniac – Marcinów
12.	109258E	droga w Eligiowie
13.	109259E	droga w Dworszowicach Pakoszowych
14.	109260E	Sulmierzyce, ul. Sadowa
15.	109261E	Sulmierzyce, ul. Pileckiego
16.	109262E	droga przez Sulmierzyce

17.	101363E	(Antoniówka) – gr. gm. Kleszczów – Złotniki – gr. gm. Kleszczów – (Żłobnica)
18.	109263E	droga bez nazwy, dz. nr ewid. 1439/1 obręb Sulmierzyce

źródło: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulmierzyce”.

Gmina Sulmierzyce w ostatnich latach przeprowadziła szereg inwestycji związanych z poprawą stanu dróg i bezpieczeństwa na nich. Były to m.in. rozbudowy i remonty nawierzchni jezdni dróg gminnych, dojazdowych oraz poboczy, a także szereg inwestycji związanych z budową ścieżek rowerowych oraz ciągów pieszo-rowerowych łączących miejscowości gminy.

Tabela 12. Długość dróg poszczególnych kategorii w gminie Sulmierzyce w latach 2011-2015

Lp.	Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
1.	drogi gminne utwardzone	61	65,9	72	73	73
2.	drogi gminne nieutwardzone	179	174,1	167	166,6	166
3.	drogi powiatowe	34,5	34,5	34,5	34,5	22
4.	drogi wojewódzkie	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Mimo braku dróg krajowych przebiegających bezpośrednio przez obszar gminy Sulmierzyce, jest ona dobrze skomunikowana, ponieważ w bezpośrednim sąsiedztwie otaczają ją drogi krajowe:

- od północy droga krajowa nr 74;
- od południa droga krajowa nr 42;
- od wschodu droga krajowa nr 91;
- od wchodu droga krajowa nr 1, stanowiąca przedłużenie autostrady A1.

Kluczowe znaczenie dla dostępności komunikacyjnej gminy ma jej położenie na trasie Łódź – Częstochowa. Z kolei droga wojewódzka i drogi powiatowe obsługują zarówno ruch tranzytowy, jak i ruch kołowy o charakterze lokalnym, a drogi gminne łączą poszczególne miejscowości gminy oraz umożliwiają dojazd do sąsiednich gmin, stanowiąc jednocześnie o płynności połączeń z drogami powiatowymi. Drogi w większości posiadają dobry stan techniczny nawierzchni.

Dane z ostatnich 5 lat wskazują utrzymujący się poziom bezpieczeństwa na drogach gminy Sulmierzyce. Liczba zdarzeń drogowych (wypadków i kolizji), jak i liczba osób, które ucierpiały w ich wyniku jest stała.

Tabela 13. Zdarzenia drogowe na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2012-2016

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016*
Liczba wypadków	4	6	2	5	4
Liczba kolizji	16	22	21	22	18
Liczba rannych	5	5	2	6	6
Liczba zabitych	0	1	0	2	0

*stan na dzień 28.11.2016 r.

źródło: Wydział Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Powiatowej Policji w Pajęcznie

Na dostępność komunikacyjną gminy Sulmierzyce wpływa również funkcjonująca na jej terenie komunikacja publiczna, która realizowana jest przez komunikację PKS i transport prywatny. Autobusy i busy zapewniają regularne połączenia z najbliższymi większymi ośrodkami miejskimi – Bełchatowem i Radomskiem, a także ze stolicą powiatu pajęczańskiego.

II.2.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA

Gmina Sulmierzyce jest niemal w całości wyposażona w sieć wodociągową – odsetek zwodociągowanych gospodarstw domowych w 2015 roku wyniósł 98,9 %, zaś odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej 99,1 %.

Tabela 14. Urządzenia sieciowe, przyłącza, ludność korzystająca z sieci wodociągowej oraz zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

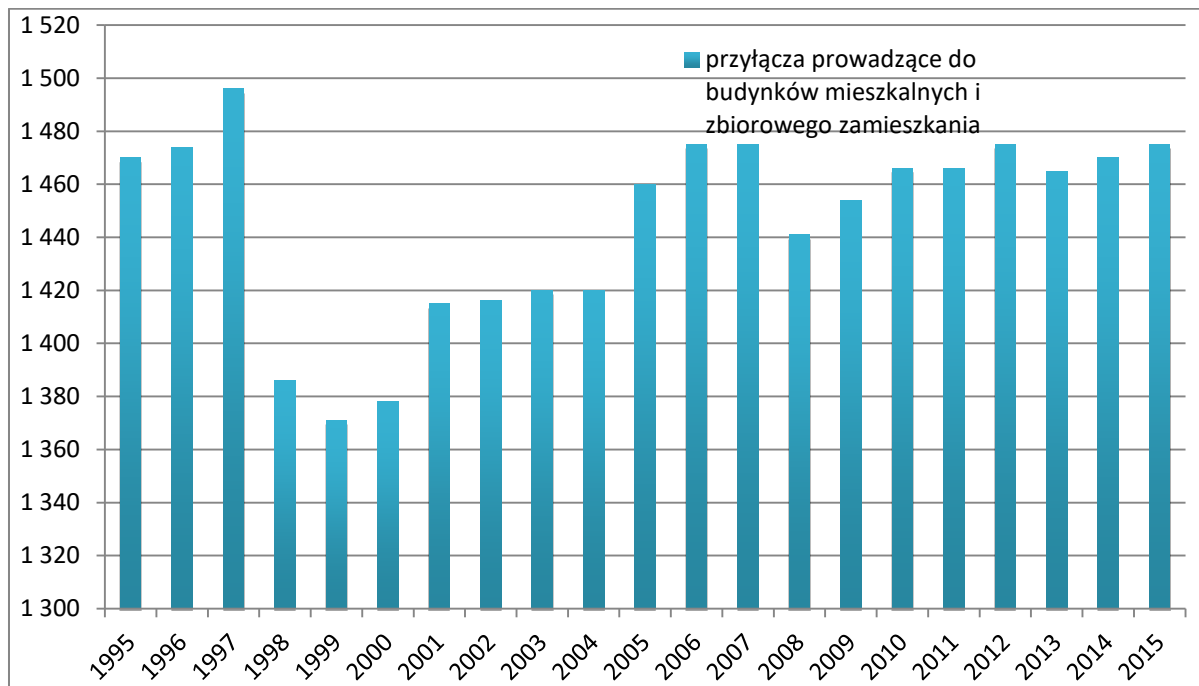
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	101,5	101,5	101,5	102,2	103,0	103,0
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	1 466	1 466	1 475	1 465	1 470	1 475
woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam ³)	146,3	159,1	138,5	152,8	152,2	168,9
ludność korzystająca z sieci wodociągowej (osoby)	4 409	4 394	4 370	4 361	4 456	4 426
zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca (m ³)	31,5	34,5	30,3	33,6	33,6	37,8

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Długość czynnej sieci rozdzielczej wynosi 103 km (dane na koniec 2015 roku), a ilość przyłączy 1 475 sztuk. Liczba osób korzystających z sieci wodociągowej zwiększyła się z 4409 osób w 2010 r. do 4426 w 2015r. Średnie zużycie wody na 1 mieszkańca w gminie Sulmierzyce kształtuje się na poziomie wyższym niż średnia dla kraju (30 m³/rok) i wyniosło w 2015 roku 37,6 m³/rok.

Wykres 3. Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Gmina Sulmierzyce w ostatnich latach znacznie rozwinęła sieć wodociągową, czego efektem są nowe przyłącza wodociągowe do budynków. Sieć wodociągowa w gminie zaopatrywana jest z dwóch ujęć głębinowych:

- ujęcie „Sulmierzyce” – składają się na nie trzy studnie o głębokości od 126 do 130 m, ujmujące do eksploatacji utwory kredy górnej. Zasoby eksploatacyjne ustalone są w wysokości 176,5 m³/h. Strefa ochrony bezpośredniej od ujęcia wody wynosi 8,0 m. Z ujęcia zaopatrywane w wodę są miejscowości: Anielów, Chorzenice, Dąbrowa, Dworszowice, Pakoszowe, Kodrań, Ostrołęka, Piekary i Sulmierzyce;
- ujęcie „Dąbrówka” – składa się z dwóch studni o głębokości 101 m, ujmujących do eksploatacji poziom czwartorzędowo-trzeciorzędowy. Zasoby eksploatacyjne ujęcia ustalono w wysokości 77,1 m³/h. Strefa ochrony bezpośredniej od ujęcia wody wynosi 8,0 m. Z ujęcia zaopatrywane w wodę są miejscowości: Bogumiłowice, Dąbrówka, Eligiów, Łęczyska, Kuźnica, Markowizna, Nowa Wieś, Stanisławów, Winek.

Tabela 15. Produkcja wody ogółem (m³) w latach 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
ujęcie „Sulmierzyce”	171 016	188 387	201 530	191 261	193 921
ujęcie „Dąbrówka”	139 090	148 740	152 400	141 081	180 380

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Dodatkowo, dla wsi Patyków i Marcinów, gmina Sulmierzyce kupuje wodę z ujęcia „Wiewiórow” od sąsiedniej gminy Lgota Wielka w powiecie radomszczańskim.

Tabela 16. Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	j.m.	2010	2011	2012	2013	2014	2015
na 1 mieszkańca	m ³	31,5	34,5	30,3	33,6	33,6	37,8
na 1 korzystającego	m ³	33,2	36,2	31,7	35,0	34,2	38,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Zużycie wody na 1 mieszkańca jest zbliżone do zużycia wody na 1 korzystającego. Na koniec 2015 r. wyniosło odpowiednio: 37,8 m³ oraz 38,2m³.

Sieć kanalizacyjna gminy Sulmierzyce wynosi 29 km. Według stanu na koniec 2015 roku, w gminie istniały ogółem 844 przyłącza prowadzące do budynków użyteczności publicznej, mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, a z sieci kanalizacyjnej korzystało ogółem 2535 mieszkańców. Na koniec 2015 roku, do sieci kanalizacyjnej podłączonych było 57 % budynków mieszkalnych w gminie.

Tabela 17. Urządzenia sieciowe, przyłącza, ścieki, korzystający z sieci kanalizacyjnej w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	23,9	23,9	23,9	28,9	29,0	29,0
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	707	710	715	844	844	844
ścieki odprowadzone (dam ³)	67	66	72	80	74	88
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (osoby)	1 657	1 707	1 706	1 934	2 552	2 535

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Ilość urządzeń sieciowych, przyłączy, osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w gminie Sulmierzyce charakteryzuje się tendencją rosnącą. W 2010 roku długość sieci wynosiła 23,9 km, podczas gdy w 2015 liczba ta wzrosła do 29,0 km. Podobnie liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej zwiększyła się z 1657 w 2010 roku do 2 535 w 2015 roku. Analogicznie liczba odprowadzonych ścieków na koniec 2015 roku wyniosła 88 dam³.

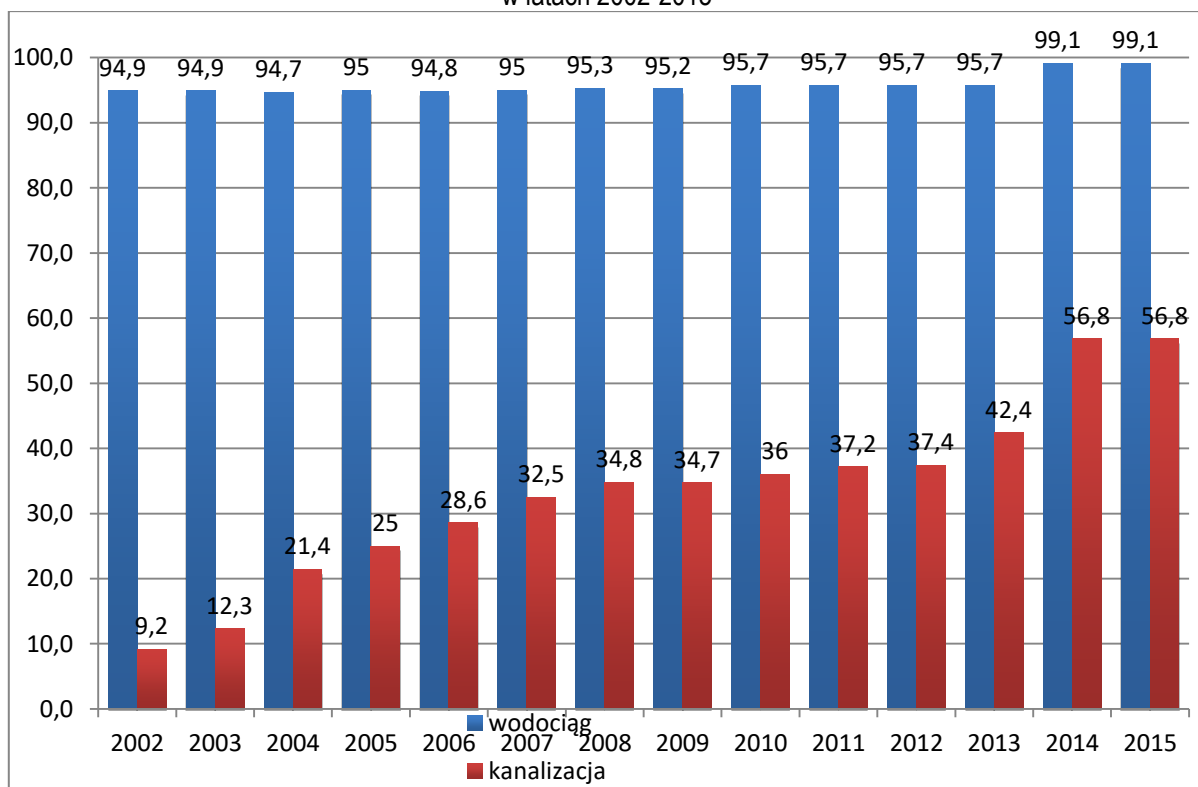
Tabela 18. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	j.m.	2010	2011	2012	2013	2014	2015
wodociąg	%	95,7	95,7	95,7	95,7	99,1	99,1
kanalizacja	%	36,0	37,2	37,4	42,4	56,8	56,8

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Stopień zwodociągowania gminy wynosi blisko 100,00%, natomiast skanalizowania 56,8%. Na przestrzeni 14 lat coraz więcej osób korzysta z kanalizacji, w 2002 r. było to 9,2%, a na koniec 2015 r. już 56,8%. Problem skanalizowania mieszkańców przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4. Korzystający z instalacji wodno-kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminie Sulmierzyce w latach 2002-2015

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Ścieki z objętego siecią kanalizacyjną terenu gminy Sulmierzyce odprowadzane są do dwóch gminnych mechaniczno-biologicznych oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w Sulmierzycach i Bogumiłowicach. Rocznie do oczyszczalni w Sulmierzycach odprowadza się 74,0 dm³ ścieków, co stanowi około 30 % przepustowości oczyszczalni. Przepustowość oczyszczalni w Bogumiłowicach wynosi 200m³/dobę, maksymalna ilość ścieków roczna wynosi 73 dm³.

Sieci kanalizacyjnej brak w miejscowościach: Kodrań, Anielów, Dworszowice Pakoszowe, Ostrołęka, Piekary, Wola Wydrzyna, Kuźnica, Nowa Wieś, Filipowizna, Eligiów, Stanisławów, Patyków, częściowo Dąbrowa oraz Dąbrówka. Ponadto na terenie gminy Sulmierzyce znajduje się ok. 70 sztuk przydomowych

oczyszczalni ścieków. Gminę cechuje niski wskaźnik długości sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej, który wynosi 0,3 i jest niezmienny od 2013 roku.

II.2.3. ELEKTROENERGETYKA, GAZOWNICTWO, CIEPŁOWNICTWO

Obszar gminy Sulmierzyce jest w całości zelektryfikowany. Sieć elektroenergetyczna jest najbardziej rozbudowana i rozgałęziona ze wszystkich sieci infrastruktury technicznej na obszarze gminy – podłączenie do niej posiada 100 % budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej. Łączna długość sieci elektroenergetycznej wynosi 196,4 km. Sieciowa energia elektryczna dostarczana jest dla odbiorców w gminie Sulmierzyce napowietrznymi liniami 15 kV wyprowadzonymi ze stacji 110/15kV „Wistka” zlokalizowanej w miejscowości Dworszowice Pakoszowe za pośrednictwem linii magistralnych: 15kV: „Wistka – Biała”, „Wistka – Ostrołęka” i „Wistka – Dworszowice”. W promieniu 150 m wokół stacji obowiązuje strefa ochronna ograniczająca możliwość zagospodarowania terenu m.in. ze względu na oddziaływanie akustyczne stacji. Część odbiorców na terenie gminy zasilanie w energię elektryczną otrzymuje za pośrednictwem linii magistralnej 15 kV „Rogowiec Stary – Kleszczów” wyprowadzonych ze stacji 100/15 kV zlokalizowanej na terenie gminy Kleszczów.

Przez teren gminy przebiegają dwie linie napowietrzne wysokiego napięcia 110 kV: „Wistka – Trębaczew” oraz „Wistka – Dworszowice”. Wzdłuż linii obowiązuje 36-metrowa strefa ochronna ograniczająca możliwości zabudowy i zagospodarowania terenu.

Stan techniczny sieci zasilającej jest zadowalający, jednakże ocenia się, że dla podłączenia nowych odbiorców nastąpi konieczność rozbudowy sieci średniego napięcia 15 kV.

Na terenie gminy Sulmierzyce zlokalizowane jest wytwórcze odnawialne źródło energii – elektrownia wiatrowa o mocy 0,45 MW w miejscowości Piekary. Energia wprowadzana do sieci przez elektrownię wiatrową wynosi w poszczególnych latach od ok. 500 do 600 MWh.

Gmina Sulmierzyce dokonała zakupu i montażu kolektorów słonecznych – ogółem zamontowano 962 instalacje na budynkach mieszkalnych oraz 2 na budynkach użyteczności publicznej.

Na terenie gminy znajduje się przede wszystkim rtęciowe oraz sodowe oświetlenie uliczne. W miejscowościach: Piekary, Dąbrowa, Anielów, Łęczyska, Markowizna zamontowano nowoczesne i energooszczędne oświetlenie ledowe.

Na obszarze gminy Sulmierzyce nie występuje sieć gazowa. Z tego względu rozpowszechniona jest forma zaopatrzenia w gaz w butlach (propan-butan) służący do zaopatrywania kuchenek gazowych oraz ogrzewania.

Na obszarze gminy Sulmierzyce brak scentralizowanego systemu zaopatrywania w ciepło – zarówno budynków prywatnych, jak i budynków użyteczności publicznej. Zarówno zabudowa jednorodzinna rozproszona, budynki zabudowy wielorodzinnej, jak i budynki użyteczności publicznej zaopatrywane są

w ciepło z indywidualnych źródeł (pieców bądź kotłowni domowych), opalanych paliwami stałymi (węgiel kamienny, ekogroszek, miał), olejem opałowym, gazem ziemnym (propan-butan z butli gazowych) lub energią elektryczną.

II.2.4. INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACYJNA

Rozwój telekomunikacji, zwłaszcza sieci bezprzewodowych, w ostatnich latach spowodował, iż zdecydowana większość mieszkańców gminy Sulmierzyce ma dostęp do tego rodzaju usług – zarówno telefonii komórkowej, jak i bezprzewodowego Internetu. Wszyscy mieszkańcy gminy Sulmierzyce posiadają również możliwość podłączenia do systemu telefonii stacjonarnej, dostarczanej zarówno przewodami napowietrznymi, jak i wkopanymi w ziemię.

W gminie Sulmierzyce znajdują się trzy maszty antenowe telefonii komórkowej:

- Dąbrowa – maszt sieci Orange, maszt sieci T-mobile;
- Sulmierzyce – maszt sieci Plus GSM i Aero2.

II.3. SFERA ŚRODOWISKOWA

Diagnoza środowiskowa obejmuje analizę potencjału przyrodniczego Gminy Sulmierzyce, w tym aspekty związane z ukształtowaniem terenu i budową geologiczną, rodzajem oraz stanem gleb, klimatem i okresem wegetacyjnym, siecią rzeczną i wodami podziemnymi, lasami i obszarami prawnie chronionymi. Analizie poddana została również jakość środowiska, w tym stan powietrza atmosferycznego, stan wód powierzchniowych oraz gospodarka odpadami. W diagnozie wskazano także główne problemy i wyzwania w zakresie ochrony środowiska dla gminy Sulmierzyce.

II.3.1. POTENCJAŁ PRZYRODNICZY

II.3.1.1. Ukształtowanie terenu, budowa geologiczna

Obszar gminy Sulmierzyce położony jest na styku dwóch makroregionów fizycznogeograficznych:

- mezoregionie Wysoczyzny Belchatowskiej należącej do makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich – południowa część gminy;
- Kotliny Szczercowskiej należącej do makroregionu Niziny Południowowielkopolskiej – północny fragment gminy.

Obszar gminy Sulmierzyce posiada stosunkowo mało urozmaiconą rzeźbę terenu określaną jako płaskorówninną (spadki do 1°). Obszar gminy charakteryzuje się niewielkimi deniwelacjami powierzchni terenu z występującymi nielicznymi wzniesieniami pochodzenia polodowcowego. Najwyższe wzniesienia na terenie gminy znajdują się w rejonie wsi Dąbrowa w południowej części gminy (dochodzące do 251,6 m.n.p.m.). Jej północna część jest znacznie niższa – wysokość nad poziom morza waha się w granicach 180 – 205 metrów. Wśród osadów polodowcowych dominują piaski, gliny i żwiry stanowiące morenę denną. Środkową część gminy zajmuje niemal płaska wysoczyzna morenowa zbudowana głównie z gliny zwałowej. Charakterystycznymi formami lekko falistej równiny polodowcowej są również: pagórki czołomorenowe (zlokalizowane w południowej części gminy) i wzniesienia pochodzenia lodowcowego (czyli w okolicy miejscowości Winek, kemy w rejonie Stanisławowa). Ponadto obszar gminy Sulmierzyce posiada formy pochodzenia rzeczno-łódzkiego – tarasy nadzalewowe (wyższe i niższe) – widoczne w dolinie Krasowej oraz jej dopływach, a także tarasy zalewowe oraz dna dolin rzecznych, które towarzyszą wszystkim ciekom znajdującym się na terenie gminy.

W wyniku ruchów tektonicznych w utworach mezozoicznych obszaru utworzony został, przebiegający w północnej części gminy, Rów Kleszczowa, który rozciąga się w kierunku wschód – zachód. Rów Kleszczowa wypełniony jest osadami trzeciorzędowymi o miąższości sięgającej 300-400 m, w tym znajdującymi się na terenie gminy Sulmierzyce bogatymi trzeciorzędowymi złożami węgla

brunatnego oraz kopalin towarzyszących (piasków, ilów, mułków, mułowców oraz wapieni jeziornych). Na obszarze gminy Sulmierzyce znajduje się kilkanaście złóż kopalin. W okolicy miejscowości: Bieliki, Dąbrówka, Eligiów i Sulmierzyce znajdują się udokumentowane złoża kruszywa naturalnego, a także złoża węgla brunatnego – Belchatów Pole Szczerców. W związku z ich występowaniem, wyznaczonych zostało ogółem 13 terenów i obszarów górniczych. Ponadto na obszarze gminy znajduje się obejmujący swoim zasięgiem całą gminę teren górniczy „Pole Belchatów”.

II.3.1.2. Gleby, klasy bonitacyjne

Na terenie gminy Sulmierzyce zalegają gleby różnego pochodzenia i składu mineralnego. Negatywną cechą tych gleb jest słabe lub okresowe uwilgotnienie (potęgowane bliskością eksploatowanych terenów i obszarów górniczych) oraz ich stosunkowo duża kwasowość (ponad 70 % ogólnych powierzchni gruntów w gminie, stanowią gleby bardzo kwaśne i kwaśne). Przeważają gleby kompleksu żytniego bardzo dobrego i dobrego: pseudobielicowe brunatne wylugowane i pseudogleje oraz gleby rdzawe, kompleksu żytniego słabego.

Wśród klas bonitacyjnych dominują gleby V i (głównie) VI klasy – grunty orne średnie, które stanowią 57 % wszystkich użytków rolnych. Najlepsze gleby - klas bonitacyjnych II – III - IV występują w południowej części gminy, słabsze, V – VI klasy, w jej północnej części. Oznacza to, że ziemie uprawne są podatne na wahania poziomu wód gruntowych i dla uzyskiwania odpowiednio wysokich plonów wymagają wysokiej kultury rolnej.

II.3.1.3 Klimat i okres wegetacyjny

Klimat gminy Sulmierzyce odznacza się podobnymi cechami, jak klimat środkowej Polski i określany jest jako ciepły umiarkowany przejściowy, co wiąże się z przenikaniem się wpływów mas powietrza strefy kontynentalnej (przeważającej latem) oraz strefy oceanicznej (przeważającej zimą). Jednocześnie nizinny i równinny charakter ukształtowania terenu pozwala na swobodny przepływ mas powietrza, co powoduje, że na klimat gminy, podobnie jak całego obszaru Wzniesień Łódzkich wpływ wywierają również masy powietrza docierające nad centralną Polskę znad Morza Bałtyckiego, a także wyżyn i gór na południu kraju. Zdecydowanie przeważają wiatry zachodnie i południowo-zachodnie, choć zaznaczają się także ruchy mas powietrza ze wschodu i północnego wschodu.

Biorąc pod uwagę ilość dopływającej do powierzchni ziemi energii słonecznej, gmina Sulmierzyce charakteryzuje się średnimi wielkościami nasłonecznienia, które są typowe dla znacznej większości obszaru kraju. Najwięcej promieniowania słonecznego dociera w czerwcu, natomiast najmniej w grudniu. Z kolei największe średnie miesięczne zachmurzenie występuje zazwyczaj w listopadzie i grudniu, a najmniejsze we wrześniu.

Najzimniejszymi miesiącami w roku są styczeń oraz luty ze średnią temperaturą oscylującą w granicach $-2/-3^{\circ}\text{C}$, najcieplejszy jest lipiec ze średnią wieloletnią $+18^{\circ}\text{C}$. Średnia roczna temperatura powietrza dla gminy wynosi $+8,5^{\circ}\text{C}$ i w ostatnich latach, podobnie jak dla obszaru całego kraju, obserwowany jest jej stopniowy wzrost (w ciągu dziesięciolecia nawet o $1,5^{\circ}\text{C}$). Z uwagi na ukształtowanie terenu i swobodne ruchy mas powietrza, zimy na obszarze gminy Sulmierzyce są łagodne, okresy silniejszych mrozów są krótkotrwałe i występują rzadko, następują częste odwilże. Pokrywa śnieżna występuje od końca listopada do marca, a długość jej utrzymywania wynosi około 60 dni, lecz w ostatnich latach staje się zauważalnie krótsza. Mający kluczowe znaczenie dla rolnictwa okres wegetacyjny, podobnie jak na przeważającym obszarze centralnej Polski, wynosi od 210 do 220 dni i jest wystarczający dla rozwoju większości roślin uprawnych.

Suma rocznych opadów oscyluje w granicach od 400 do 600 mm. Opady są nierównomiernie rozłożone w poszczególnych miesiącach – najmniej opadów odnotowywanych jest w miesiącach zimowych – głównie w styczniu i lutym. Jednocześnie w okresie tym rokrocznie notowane są sumy opadów na zbliżonym poziomie. Najwięcej deszczu rejestruje się w miesiącach letnich – czerwcu i lipcu – oraz miesiącach jesiennych. W ostatnich latach wraz ze wzrostem temperatur, cykliczne susze stają się coraz poważniejszym problemem.

II.3.1.4. Sieć rzeczna i wody podziemne

Teren gminy Sulmierzyce znajduje się w dorzeczu rzek Warty i Widawki, wszystkie ciekі powierzchniowe należą do zlewni rzeki Odry. Przez obszar gminy Sulmierzyce przepływają rzeki:

- Krasówka – przepływający przez północną część gminy w rejonie wsi Łęczyska, Kuźnica, Winek największy lewy dopływ Widawki. Większość wód rzeki pochodzi z odwodnienia odkrywki Szczerców;
- Krasowa w nowym korycie rzeki Krasówki;
- Krętka – przepływająca przez zachodnią część gminy, w rejonie wsi Dworszowice Pakoszowe, Bogumiłowice, Wola Wydrzyna. Na terenie gminy do Krętki wpada jej dopływ – Struga Sulmierzycka.

Ponadto na sieć wód powierzchniowych w gminie składają się kompleksy stawów w miejscowościach Bieliki, Winek oraz Dygudaj (powstały dzięki wykorzystaniu wód z odwodnienia odkrywki Kopalni Węgla Brunatnego „Bełchatów”). Teren gminy został w ostatnich dziesięcioleciach osuszony przez działalność odkrywkową węgla brunatnego prowadzoną w północnej części jej obszaru oraz liczne tereny eksploatacji pozostałych kopalń.

II.3.1.5 Lasy i obszary prawnie chronione

W gminie Sulmierzyce grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione w 2015 roku zajmowały 1 307 ha, co stanowi 15,8 % powierzchni gminy.

Tabela 19. Powierzchnia lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
lasy ogółem	1 148,0	1 138,9	1 132,4	1 097,7	1 006,0	931,6

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Powierzchnia lasów w gminie Sulmierzyce zmniejszyła się w ciągu ostatnich lat z 1148,0 ha w 2010 r. do 931,6 ha w 2015 r. Znaczną większość z nich stanowią lasy prywatne.

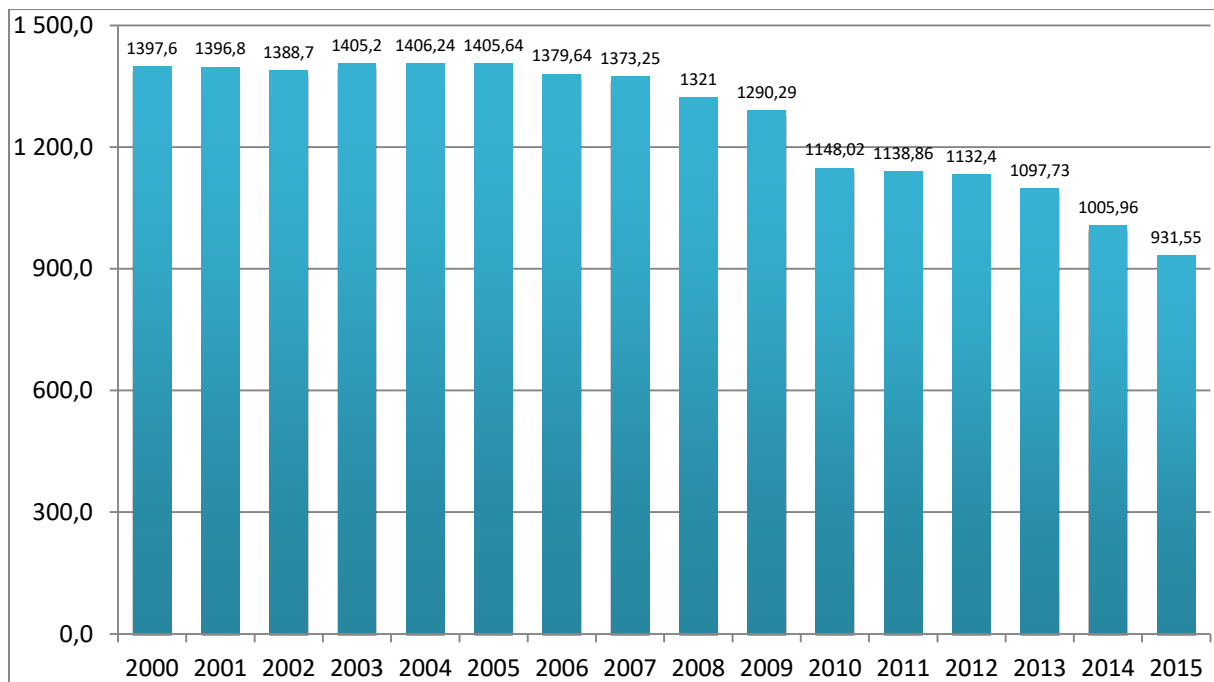
Tabela 20. Struktura właścicielska lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
lasy publiczne ogółem, w tym:	426,5	417,4	410,9	376,23	283,35	208,94
• lasy publiczne Skarbu Państwa	426,5	412,0	405,5	370,83	280,54	207,58
• lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	413,2	398,7	396,2	361,16	267,15	194,19
• lasy publiczne Skarbu Państwa - Parki	0,0	0,0	0,0	0,00	0,00	0,00
• lasy publiczne Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	6,0	6,0	2,0	2,00	2,00	2,00
• lasy publiczne gminne	0,0	5,4	5,4	5,40	2,81	1,36
lasy prywatne ogółem	b.d.	721,5	721,5	721,50	722,61	722,61

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Struktura właścicielska lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2010 – 2015 pokazuje, że coraz mniej lasów znajduje się w zarządzie Lasów Państwowych – spadek pomiędzy 2010 a 2015 rokiem wyniósł około 53 %. W rękach prywatnych niezmiennie pozostaje ponad 721 ha.

Wykres 5. Powierzchnia lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2000-2015

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Podobnie jak ma to miejsce na przeważającym obszarze centralnej Polski, lasy w obrębie gminy leżą w strefie lasów mieszanych środkowoeuropejskich. Znaczną część lasów stanowią bory sosnowe, w których występują również liczne inne gatunki drzew – w tym brzozy, dęby szypułkowe, olsze szare i kruszyna pospolita. Na wrzosowiskach porastających tereny piaszczyste występują również jałowce. Charakterystycznym elementem flory gminy Sulmierzyce są punktowe obniżenia terenu, które przez tysiąclecia były zalane wodą, przez co powstawały w nich nawarstwienia torfotwórcze powodujące stopniowe wypłykanie się terenu. Na obszarach tych pojawiła się roślinność bagienna i wodna, między innymi mech torfowiec. Torfowiska stanowiły naturalny rezerwuár wody, która w czasie ulew była gromadzona w zasobach torfowych. Obecnie, w związku z osuszaniem terenu kopalni węgla brunatnego Szczerców, torfowiska ulegają mineralizacji, ich poziom stopniowo się opuszcza. Obniżenia pokryte torfem ulegają powolnej sukcesji roślinności zastępczej – w pierwszej kolejności wierzbie tworzącej okrągłe kępy – trudno dostępne, stanowiące naturalne schronienie dla ptactwa i zwierzyny – jeleni, dzików, saren i bażantów.

Fauna na obszarze gminy Sulmierzyce, ze względu na różnorodność funkcji i sposobu zagospodarowania terenu, jest zróżnicowana – występują zarówno zwierzęta charakterystyczne dla obszarów rolnych, jak i zwierzęta leśne. W gminie największym przedstawicielem ssaków jest jeleni występujący zarówno na obszarach leśnych, jak i na trzcinowiskach. We wrześniu w okolicach miejscowości położonych na północ od Sulmierzyce: Filipowizna, Stanisławów, Ksawerów, Pogonka, odbywa się ich rykowisko (okres godowy

jeleni). Gatunkami powszechnie występującym na granicy pól i lasów są sarny i zające. Pozostałe ssaki występujące na obszarze gminy Sulmierzyce to m.in.: wiewiórka, bóbr, wydra, karczownik ziemnowodny, rzęsorek rzeczek, jenot, lis, borsuk, kuna leśna, łaska, gronostaj, ryjówka, dzik. Licznie reprezentowane są gatunki ptaków, zarówno osiadłych, tj. gnieźdzących się i przebywających przez cały rok (kos, synogarlica, bażant, sroka, kruk, wrona, wróbel, kaczka, kuropatwa), zalatujących – pojawiających się sporadycznie i zagnieźdżających się co kilka lat (derkacz, słowik, żuraw, bocian, dzierzba, gąsiorek, pustułka), a także gatunki przelotne – ptaki, które podczas wiosennych lub jesiennych wędrówek przelatują przez obszar gminy i zatrzymują się na nim na żer (m.in.: gęś, rybołów, bocian czarny). Ogółem na terenie gminy Sulmierzyce występuje około 80 gatunków ptaków, w tym rzadkich w skali regionu, podlegających ochronie gatunkowej m.in. na obszarze stawu Dygudaj oraz w jego bezpośredniej bliskości stwierdzono obecność 44 gatunków ptaków, w tym 4 gatunków ptaków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej UE, a także 1 gatunek zalatujący z terenów ościennych. Do licznie reprezentowanych płazów i gadów, w tym wielu gatunków uznawanych za rzadkie należą: zaskroniec, żaba trawna, żaba moczarowa, żaba jeziorkowa, rzekotka drzewna, żmija zygzakowata, padalec. Owady to m.in.: podlegające ochronie mieniak tęczowiec i paż królowej, a także rusałka pawik i rusałka pokrzywnik, biegacz zielonozłoty, rohatyniec, wałkarz lipczyk, chrząszcz żółto-brzeżek oraz liczne gatunki ważek.

II.3.1.6. Formy ochrony przyrody

Ochroną prawną w postaci pomników przyrody na terenie gminy Sulmierzyce objęte zostały następujące zespoły drzew:

- 2 jesiony wyniosłe i klon pospolity, zlokalizowane w parku we wsi Chorzenice na terenie szkoły podstawowej;
- 4 dęby szypułkowe, usytuowane we wsi Ksawerów; Leśnictwo Piekary oddz. 201.

II.3.2. JAKOŚĆ ŚRODOWISKA

II.3.2.1. Stan powietrza atmosferycznego

Źródłami zanieczyszczeń wpływającymi na jakość powietrza atmosferycznego na terenie gminy Sulmierzyce są spaliny emitowane przez Elektrownię Bełchatów – największą na świecie elektrownię wytwarzającą energię elektryczną z węgla brunatnego. Elektrownia jest największym w Polsce emitentem dwutlenku węgla, a w spalinach powstających w procesie spalania węgla brunatnego zawarte są głównie pyły, tlenki siarki, azotu oraz węgla. Położona jest na terenie ościennej gminy Kleszczów w powiecie bełchatowskim w miejscowości Rogowiec – około 8 km w linii prostej od granic gminy Sulmierzyce. Ponadto do zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego przyczyniają się emisja niska – pochodząca z

indywidualnych domowych systemów grzewczych, emisja komunikacyjna (liniowa) – powodowana przebiegającymi przez teren gminy drogami, a także emisja niezorganizowana – mająca miejsce w wyniku naturalnych procesów pylenia.

II.3.2.2. Stan wód powierzchniowych

Stan wód powierzchniowych zbadany został w ramach „Programu Państwowego Monitoringu Środowiska województwa łódzkiego na lata 2013 – 2015”. Oceniony został jako zły, zaś potencjał ekologiczny jako umiarkowany.

Tabela 21. Jakość jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Sulmierzyce.

Dane o jednolitej części wody		Ocena jednolitej części wody							
Nazwa JCW	Badana rzeka – punkt pomiarowy	Klasa elementów biologicznych	Klasa elementów hydr.-morf.	Klasa elementów fizykochemicznych	Klasa elementów fizykochemicznych - specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne	Stan ekologiczny	Potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan
Krasówka	Krasówka - Korablew	III	II	II	-	-	umiarkowany	-	zły
Pisia	Pisia - Borowiec	III	II	II	-	-	umiarkowany	-	zły
Nieciecz	Nieciecz - Widawa	III	II	II	I	-	umiarkowany	-	zły

źródło: Prognoza oddziaływania na środowisko ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulmierzyce, cyt. za: „Zestawienie tabelaryczne oceny jednolitej części wód powierzchniowych w województwie łódzkim za 2015 rok”.

Na terenie gminy Sulmierzyce, w miejscowości Dąbrówka znajduje się 1 punkt badawczy monitoringu diagnostycznego w ramach sieci monitoringu wód podziemnych województwa łódzkiego.

Tabela 22. Jakość wód podziemnych na terenie gminy Sulmierzyce wraz z określeniem klasy czystości.

Miejscowość	Stratygrafia	Rodzaj wód	Klasa czystości
Dąbrówka	jura	wgłębne	II

źródło: Prognoza oddziaływania na środowisko ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulmierzyce, cyt. za: „Ocena jakości wód podziemnych w punktach badawczych monitoringu diagnostycznego w 2014 roku w województwie łódzkim”.

W badanym punkcie pomiarowym na terenie gminy Sulmierzyce wody podziemne zakwalifikowano do II, tj. dobrej, klasy jakości. Stwierdzono niewielką podwyższoną zawartość niektórych elementów fizykochemicznych, pochodzących z naturalnych procesów, których obecność nie wykazuje istotnego oddziaływania antropogenicznego.

II.3.2.3. Gospodarka odpadami

Odpady na terenie gminy Sulmierzyce wytwarzane są głównie przez gospodarstwa domowe, a także działające na jej obszarze przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, targowiska, obiekty użyteczności publicznej (głównie placówki oświatowe). W gminie funkcjonuje regularna selektywna zbiórka śmieci oraz odpadów niesegregowanych.

Na terenie gminy brak składowiska odpadów – odpady zmieszane i wielkogabarytowe deponowane są w regionalnej instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) znajdującej się w miejscowości Dylów A w gminie Pajęczno. Na terenie gminy w miejscowości Bogumiłowice działa Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów (PSZOK) odbierający m.in. zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte baterie i akumulatory, chemikalia, leki, opony oraz odpady budowlano–remontowe. Na terenie gminy Sulmierzyce – w miejscowości Ostrołęka – znajduje się jedno dzikie wysypisko śmieci.

Tabela 23. Masa odpadów zebranych na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
zmieszane odpady zebrane w ciągu roku (t)	485,20	468,51	568,22	585,93	588,76
- w tym z gospodarstw domowych (t)	441,89	439,94	468,74	556,51	537,83
ogółem na 1 mieszkańca (kg)	105,3	102,4	125,1	129,2	131,7

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

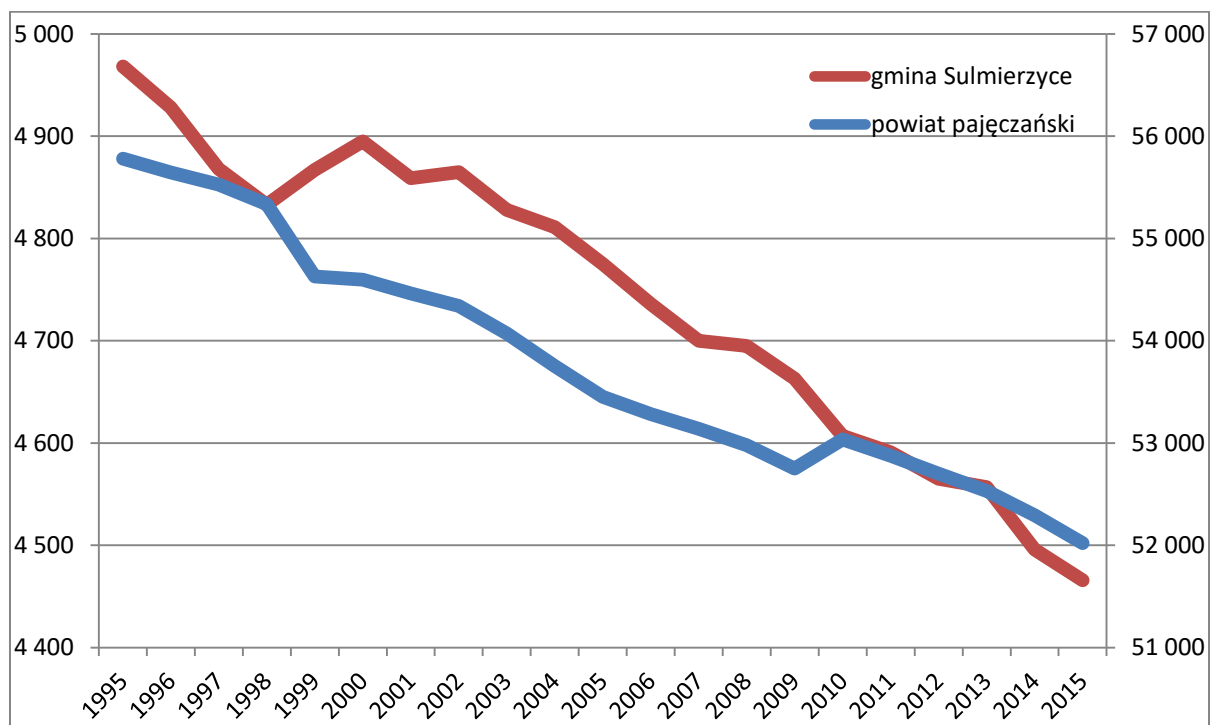
II.4. SFERA SPOŁECZNA

Diagnoza sfery społecznej obejmuje sytuację demograficzną, bezrobocie, pomoc społeczną, poziom bezpieczeństwa publicznego, opiekę zdrowotną, jakość usług publicznych w zakresie edukacji, aspekty związane z działalnością instytucji kultury, aktywnością mieszkańców gminy w zakresie kultury i sportu oraz działalnością organizacji pozarządowych.

II. 4.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku gmina Sulmierzyce liczyła 4 447 osób. Kobiety zamieszkujące gminę Sulmierzyce stanowiły 8,69 % kobiet powiatu pajęczańskiego, natomiast mężczyźni 8,48 % ogółu mężczyzn zamieszkałych w powiecie. Współczynnik feminizacji dla gminy Sulmierzyce wynosi 104 kobiet na 100 mężczyzn i jest znacznie niższy niż w województwie łódzkim (110 kobiet na 100 mężczyzn).

Wykres 6. Liczba ludności w gminie Sulmierzyce oraz powiecie pajęczańskim w latach 1995 – 2015

Oś lewa – skala dla gminy Sulmierzyce, Oś prawa – skala dla powiatu pajęczańskiego
 źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Gmina Sulmierzyce charakteryzuje się niewielkim zaludnieniem na 1 km² – w okresie pomiędzy 2011 a 2015 rokiem, zmniejszyło się ono z 55 do 54 osób na 1 km². Dla porównania, w powiecie pajęczańskim wskaźnik ten (również jeden z niższych w województwie) notowany jest

na poziomie 65 osób na 1 km², zaś na obszarze całego województwa łódzkiego jest znacznie wyższy i wynosi średnio 137 osób na 1 km².

Tabela 24. Stan ludności gminy Sulmierzyce w latach 2005-2015

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
kobiety	2 417	2 393	2 371	2 375	2 363	2 334	2 330	2 311	2 310	2 281	2 275
mężczyźni	2 358	2 343	2 329	2 320	2 300	2 273	2 261	2 254	2 247	2 215	2 191
ogółem	4 775	4 736	4 700	4 695	4 663	4 607	4 591	4 565	4 557	4 496	4 466

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Liczba ludności gminy Sulmierzyce w ostatnich latach wykazuje tendencję spadkową – sytuacja taka dotyczy zarówno kobiet, jak i mężczyzn, a tempo depopulacji w ostatnim pięcioleciu przewyższa wskaźniki notowane dla powiatu i województwa (w 2015 roku odpowiednio -5,2 i -4,2 osoby na 1 000 ludności).

Tabela 25. Zmiana liczby ludności na 1 000 mieszkańców w latach 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
zmiana liczby ludności	-3,5	-5,7	-1,8	-13,5	-6,7

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Tabela 26. Przyrost naturalny w gminie Sulmierzyce (os.) w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	ogółem
urodzenia (żywe)	47	44	34	40	43	208
zgony	67	72	58	64	77	338
przyrost naturalny	-20	-28	-24	-24	-34	-130

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W latach 2010 – 2014 przyrost naturalny w gminie Sulmierzyce był ujemny. Ogółem w całym pięcioleciu zanotowano przyrost naturalny na poziomie -130 osób. Tendencja taka nie odbiega od statystyk notowanych w powiecie pajęczańskim, w którym w tym czasie ubyło niemal 624 mieszkańców i województwie łódzkim (depopulacja na poziomie ponad 39,2 tys. osób). Tempo depopulacji pozwala porównać wskaźnik przyrostu naturalnego liczony dla 1 000 ludności. W latach 2011 – 2015 wyniósł on średniorocznie odpowiednio:

- -5,73 dla gminy Sulmierzyce;

- -2,38 dla powiatu pajęczańskiego;
- -3,12 dla województwa łódzkiego.

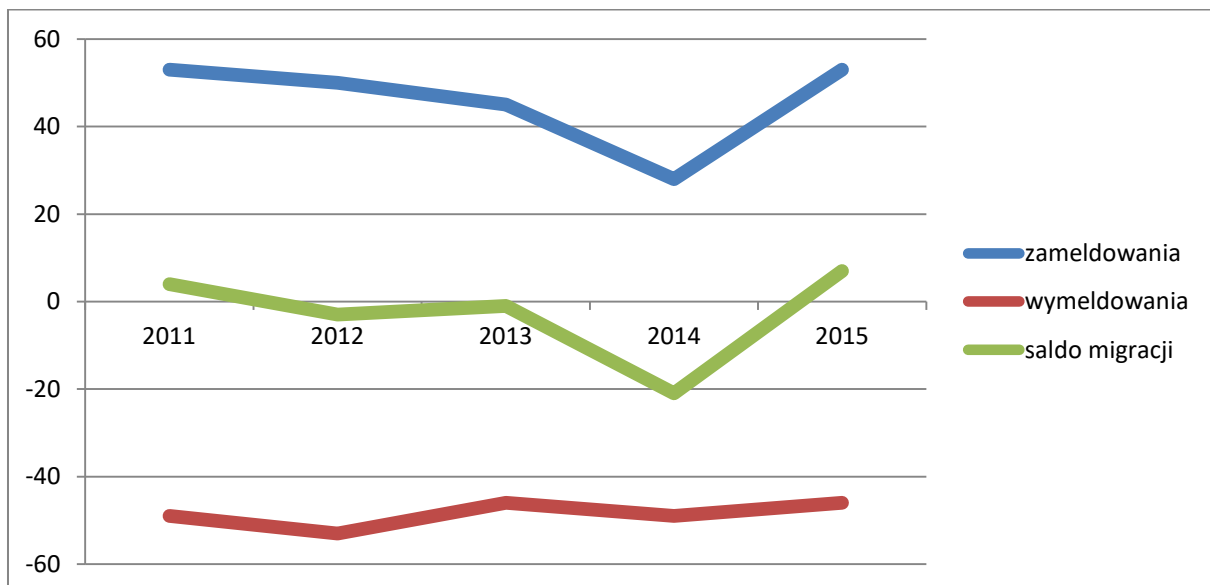
Oznacza to, że tempo zmniejszania się populacji wskutek ujemnego przyrostu naturalnego w gminie Sulmierzyce jest znacznie szybsze niż tempo tego zjawiska w większych jednostkach administracyjnych, w granicach których położona jest gmina. Co należy podkreślić, za ujemny przyrost naturalny nie odpowiada zmniejszająca się liczba urodzin w gminie (średniorocznie 9,1 na 1 000 ludności, tj. dokładnie tyle, ile wynosi średnia dla województwa), a znacznie wyższa liczba zgonów (średnio 14,88 na 1 000 ludności przy wskaźniku 12,25 dla obszaru całego województwa).

Tabela 27. Saldo migracji w gminie Sulmierzyce (os.) w latach 2011 -2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	ogółem
zameldowania	53	50	45	28	53	229
wymeldowania	49	53	46	49	46	243
saldo migracji	4	-3	-1	-21	7	-14

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wykres 7. Saldo migracji w gminie Sulmierzyce

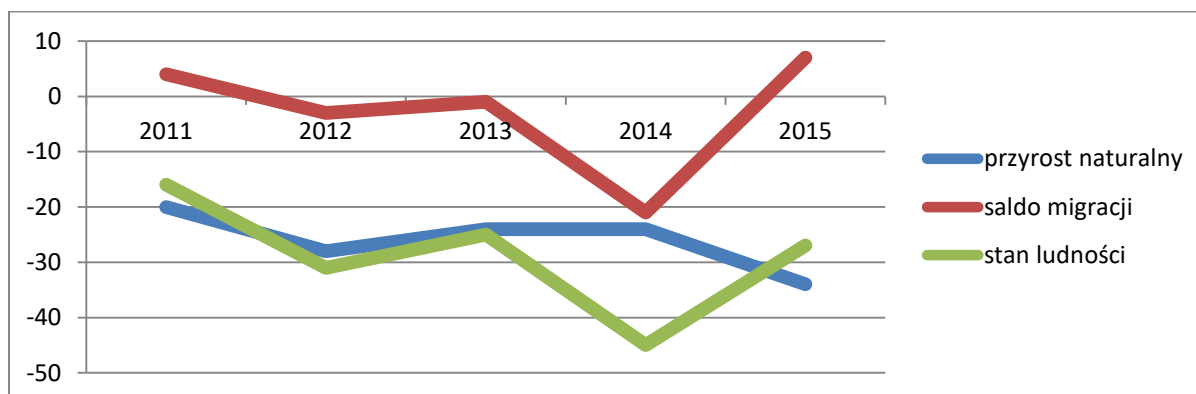

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

W gminie Sulmierzyce w latach 2011-2015 saldo migracji oscyluje w okolicach 0 (z wyjątkiem roku 2014, w którym jednorazowo zanotowano wysokie ujemne saldo migracji), tzn. liczba zameldowań i liczba wymeldowań z jej obszaru jest porównywalna. Wynik taki na tle danych zarówno dla powiatu pajęczańskiego, jak i obszaru całego województwa należy uznać za korzystny – obie te jednostki rokrocznie notują wysokie ujemne saldo migracji.

Zestawienie ujemnego przyrostu naturalnego z nieznacznie ujemnym wieloletnim saldem migracji w gminie Sulmierzyce skutkuje stałą depopulacją jej obszaru.

Wykres 8. Czynniki kształtujące wielkość populacji w gminie Sulmierzyce

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Pełny obraz sytuacji demograficznej na terenie gminy Sulmierzyce obrazuje zestawienie statystyczne wskazujące na wahania liczby ludności klasyfikowanej według grup wieku.

Tabela 28. Struktura ludności ogółem w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015

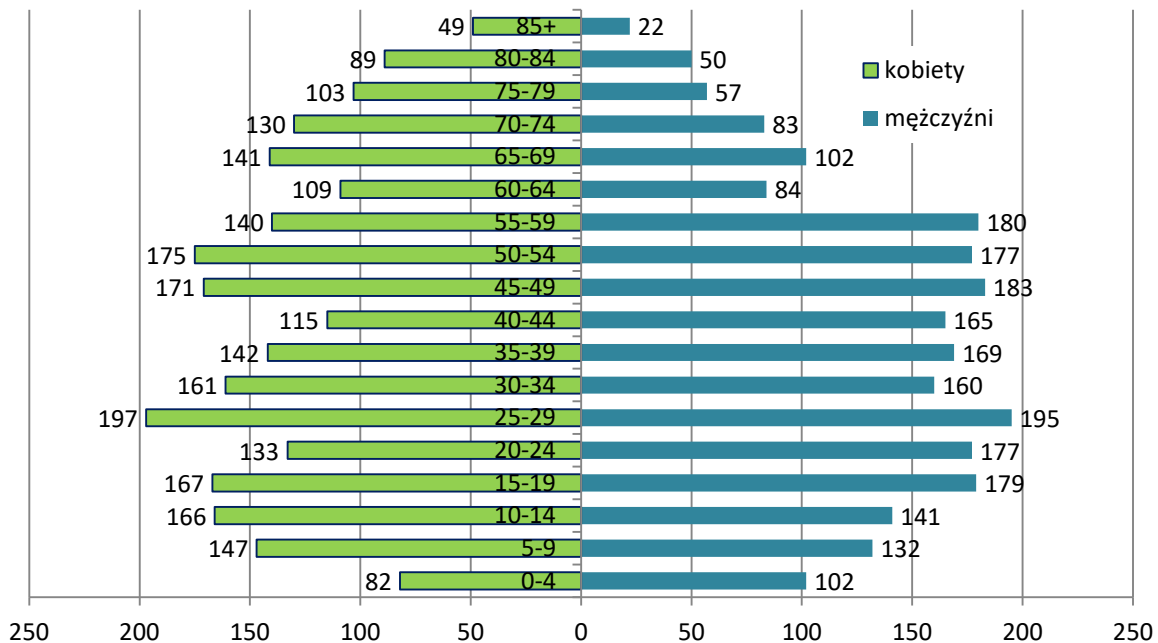
wiek	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0-4	184	196	188	197	198	229	227	234	227	209	205
5-9	279	235	227	205	193	191	208	206	214	226	231
10-14	307	313	298	293	283	265	229	225	208	192	191
15-19	346	328	313	302	299	278	295	273	271	262	256
20-24	310	312	321	336	331	331	319	313	291	290	272
25-29	392	374	365	343	341	320	303	308	331	328	331
30-34	321	339	359	368	381	373	373	347	328	312	310
35-39	311	307	323	327	313	314	328	367	375	373	368
40-44	280	297	280	286	293	299	299	302	304	303	312
45-49	354	330	309	294	291	283	293	278	286	284	285
50-54	352	350	360	358	355	334	319	305	289	290	281
55-59	320	325	329	335	342	348	336	336	339	334	323
60-64	193	200	227	262	282	291	299	305	308	313	312
65-69	243	229	217	218	184	171	175	195	224	246	265
70-74	213	214	206	202	215	206	203	178	181	157	149
75-79	160	170	166	165	159	169	169	171	167	174	177
80-84	139	139	136	132	114	112	115	122	121	115	115

85+	71	78	76	72	89	93	101	100	93	88	83
------------	----	----	----	----	----	----	-----	-----	----	----	----

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

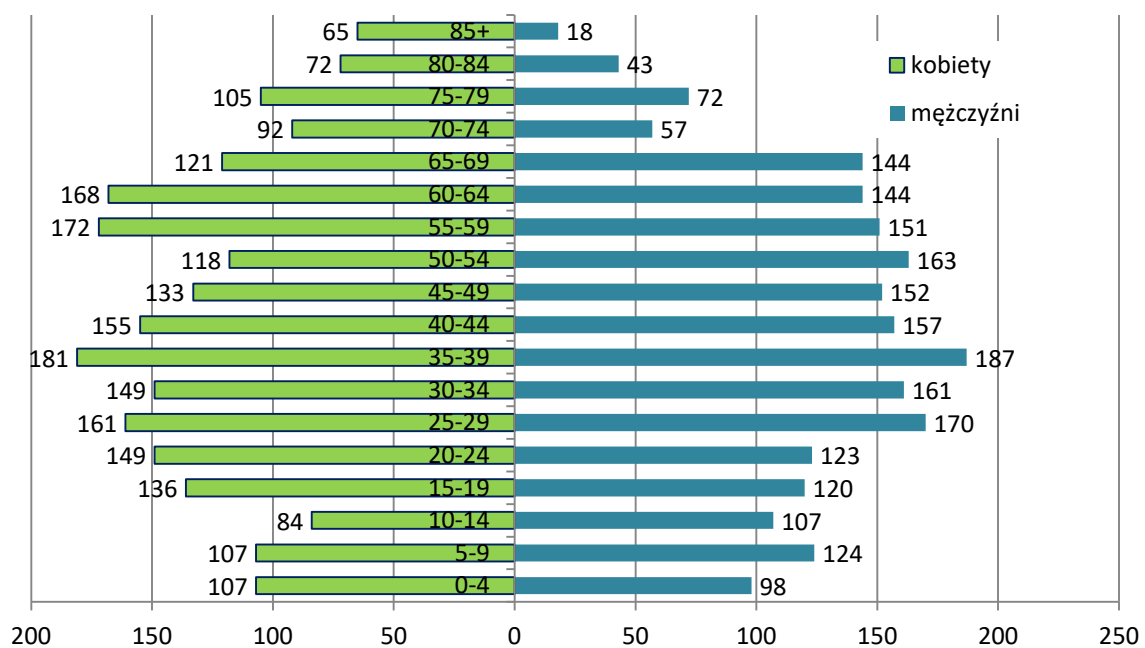
W gminie Sulmierzyce liczba ludności w ostatnich latach zmniejsza się w zasadzie we wszystkich grupach wiekowych. Ponadto struktura wiekowa ludności ogółem dla gminy Sulmierzyce wyraźnie wskazuje tendencje starzenia się społeczeństwa.

Wykres 9. Piramida wieku mieszkańców gminy Sulmierzyce w 2005 r.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Wykres 10. Piramida wieku mieszkańców gminy Sulmierzyce w 2015 r.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Piramidy wieku mieszkańców gminy Sulmierzyce dla lat 2005 oraz 2015 wyraźnie pokazują zmiany struktury społeczeństwa z wyraźną kilkuprocentową przewagą liczby kobiet nad liczbą mężczyzn. Na diagramach wyraźnie widać postępujące starzenie się społeczeństwa, jak również długość życia z wyraźną przewagą kobiet nad mężczyznami dla osób w wieku 70+.

Tabela 29. Struktura wiekowa mężczyzn w gminie Sulmierzyce 2005-2015

wiek	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0-4	102	114	110	116	114	120	110	110	103	98	98
5-9	132	114	111	102	92	106	120	122	126	134	124
10-14	141	139	127	125	130	123	109	106	104	90	107
15-19	179	169	162	152	143	125	133	119	120	121	120
20-24	177	179	179	182	178	179	164	163	145	142	123
25-29	195	193	195	191	187	168	162	168	171	163	170
30-34	160	165	174	187	192	189	190	173	167	163	161
35-39	169	170	175	162	153	156	164	185	203	194	187
40-44	165	169	158	159	167	164	167	167	148	150	157
45-49	183	172	163	167	168	166	166	155	158	156	152
50-54	177	176	180	169	177	162	158	157	165	167	163
55-59	180	177	176	181	169	176	166	160	153	158	151
60-64	84	95	114	138	157	164	164	168	168	152	144
65-69	102	96	89	86	73	71	81	95	115	136	144
70-74	83	86	88	88	88	88	84	68	67	58	57
75-79	57	60	63	56	57	62	67	75	75	72	72
80-84	50	41	38	36	26	31	34	43	40	44	43
85+	22	28	27	23	29	23	22	20	19	17	18

źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Struktura wiekowa mężczyzn dla gminy Sulmierzyce, wykazuje trendy identyczne jak dla całej populacji. Najwięcej mężczyzn występuje w grupach wiekowych 25-29, 30-34,-35-39, 40-45, 46-49 – ich udział w ogólnej liczbie jest największy i waha się od 6 do 8% i częstokroć przekracza liczbę kobiet w tym samym wieku.

Tabela 30. Struktura wiekowa kobiet w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015

wiek	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0-4	82	82	78	81	84	109	117	124	124	111	107

5-9	147	121	116	103	101	85	88	84	88	92	107
10-14	166	174	171	168	153	142	120	119	104	102	84
15-19	167	159	151	150	156	153	162	154	151	141	136
20-24	133	133	142	154	153	152	155	150	146	148	149
25-29	197	181	170	152	154	152	141	140	160	165	161
30-34	161	174	185	181	189	184	183	174	161	149	149
35-39	142	137	148	165	160	158	164	182	172	179	181
40-44	115	128	122	127	126	135	132	135	156	153	155
45-49	171	158	146	127	123	117	127	123	128	128	133
50-54	175	174	180	189	178	172	161	148	124	123	118
55-59	140	148	153	154	173	172	170	176	186	176	172
60-64	109	105	113	124	125	127	135	137	140	161	168
65-69	141	133	128	132	111	100	94	100	109	110	121
70-74	130	128	118	114	127	118	119	110	114	99	92
75-79	103	110	103	109	102	107	102	96	92	102	105
80-84	89	98	98	96	88	81	81	79	81	71	72
85+	49	50	49	49	60	70	79	80	74	71	65

źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Struktura wiekowa kobiet dla gminy Sulmierzyce, wykazuje trendy identyczne jak dla całej populacji. Najwięcej kobiet występuje w grupach wiekowych 50-54, 55-59, 60-64, 65-69, 70-74, 75-79, 80-84, 85+ – ich udział w ogólnej liczbie jest największy i waha się od 2 do 7% i przekracza liczbę mężczyzn w tym samym wieku, potwierdzając, że przeciętna długość życia kobiet jest większa niż mężczyzn.

Tabela 31. Stan oraz struktura ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015

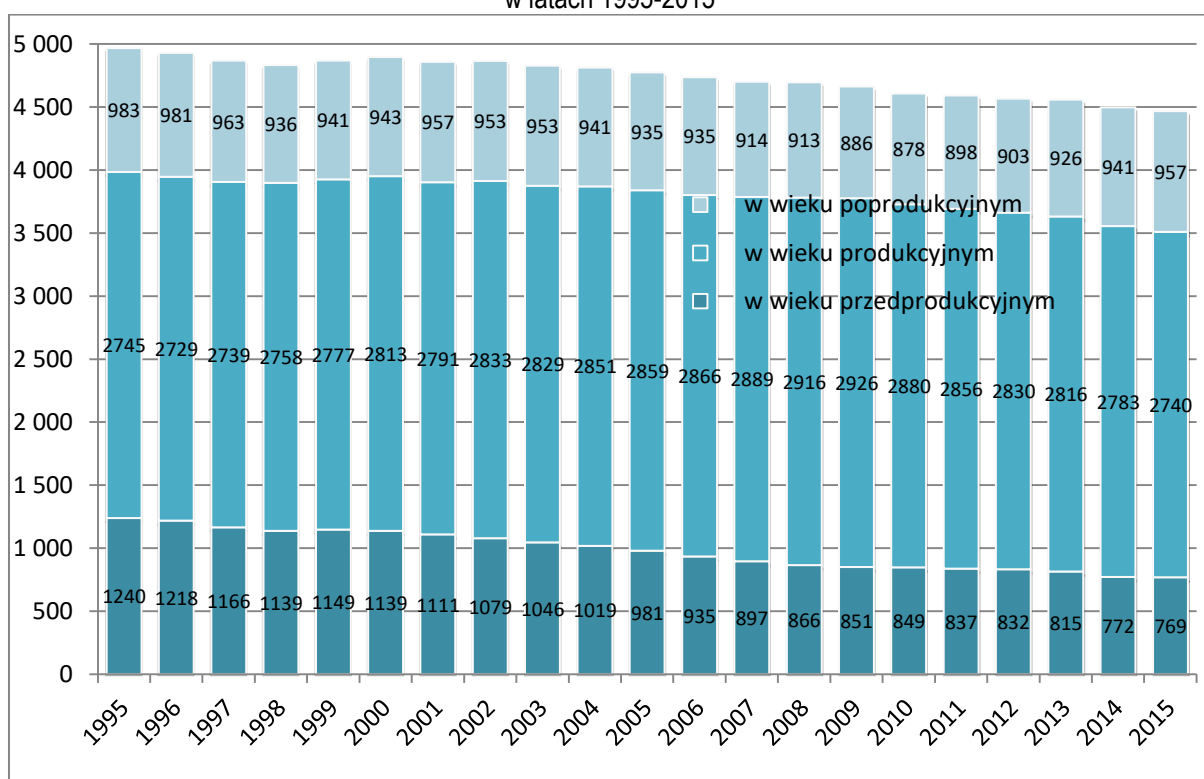
Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
STAN											
gmina Sulmierzyce	4 775	4 736	4 700	4 695	4 663	4 607	4 591	4 565	4 557	4 496	4 466
w wieku przedprodukcyjnym	981	935	897	866	851	849	837	832	815	772	769
w wieku produkcyjnym	2 859	2 866	2 889	2 916	2 926	2 880	2 856	2 830	2 816	2 783	2 740
w wieku poprodukcyjnym	935	935	914	913	886	878	898	903	926	941	957
STRUKTURA											
gmina Sulmierzyce	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

w wieku przedprodukcyjnym	20,54 %	19,74 %	19,09 %	18,45 %	18,25 %	18,43 %	18,23 %	18,23 %	17,88 %	17,17 %	17,22 %
w wieku produkcyjnym	59,87 %	60,52 %	61,47 %	62,11 %	62,75 %	62,51 %	62,21 %	61,99 %	61,80 %	61,90 %	61,35 %
w wieku poprodukcyjnym	19,58 %	19,74 %	19,45 %	19,45 %	19,00 %	19,06 %	19,56 %	19,78 %	20,32 %	20,93 %	21,43 %

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

GUS podaje dane statystyczne przyjmując, że wiek przedprodukcyjny wynosi 0 – 17 lat, wiek produkcyjny to wiek zdolności do pracy, tj. dla mężczyzn grupa wieku 18 – 64 lata, dla kobiet – 18 – 59 lat, natomiast osoby starsze znajdują się w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 11. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015

źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wykres przedstawiający ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015 pokazuje spadek liczby ludności w gminie jak również zmianę struktury liczby ludności w poszczególnych kategoriach ekonomicznych, ujęte w tabeli *Stan oraz struktura ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015* powyżej. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w gminie Sulmierzyce wynosił w 1995 r. 24,96%, natomiast w 2015 już tylko 17,22%, spadek o 7,74 pp. Z kolei udział osób w wieku produkcyjnym waha się od 55,25% do 62,75%, na koniec 2015 r. udział ten wyniósł 61,35%. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła w analizowanym okresie z 19,79% w 1995 r. do 21,43%, w 2015 r.

wzrost o 1,64 pp. Gmina Sulmierzyce, chociaż podobnie jak powiat pajęczański i województwo łódzkie, notuje wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym i spadek liczebności grupy mieszkańców w wieku produkcyjnym, to jednocześnie notuje stały i stabilny wzrost w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym.

W gminie Sulmierzyce, podobnie jak w powiecie pajęczańskim oraz województwie łódzkim postępuje proces starzenia się społeczeństwa, jednak wskaźniki obciążenia demograficznego na tle województwa łódzkiego przedstawiają się korzystnie dla gminy Sulmierzyce:

- wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym wynosi dla gminy 124,4 (średnia wojewódzka 130,1);
- wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi dla gminy 34,9 (średnia wojewódzka 35,6).

II. 4.2. BEZROBOCIE

Stopa bezrobocia w jednostkach terytorialnych w Polsce mierzona jest do poziomu powiatu, co oznacza, że Bank Danych Lokalnych udostępnia dane dla kraju, poszczególnych województw, ich podregionów oraz powiatów, natomiast bezrobocie nie jest mierzone dla poszczególnych gmin. Dlatego wskazać można tylko poziom bezrobocia notowany dla powiatu pajęczańskiego.

Tabela 32. Stopa bezrobocia rejestrowanego* (%) w latach 2005-2015

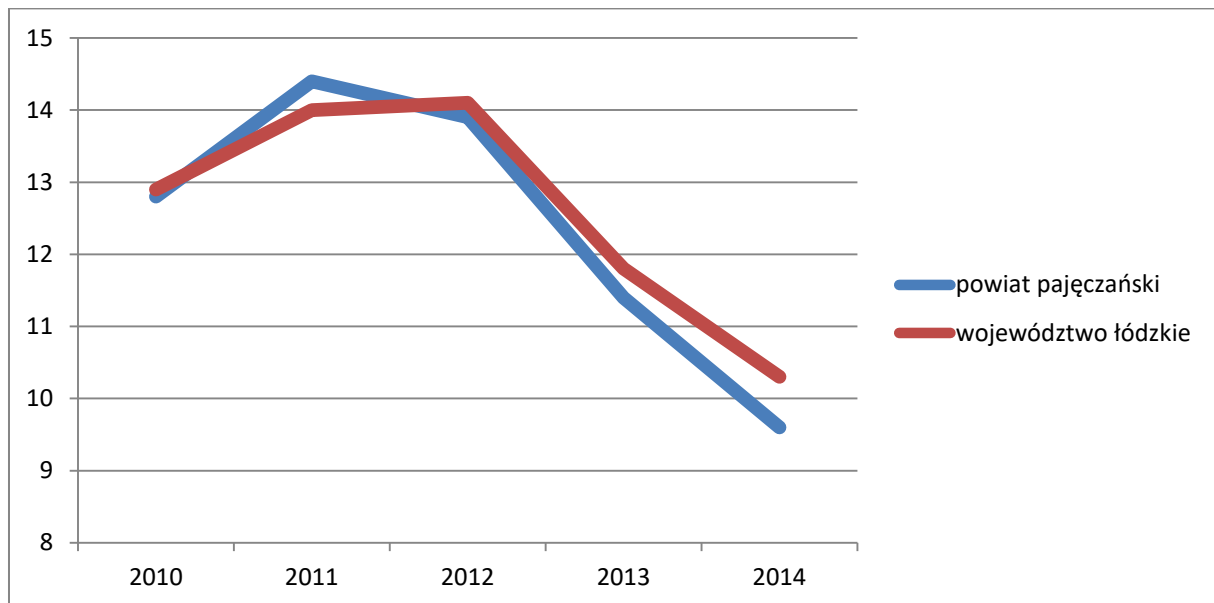
Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
powiat pajęczański	17,2	15,6	11,0	10,1	13,8	13,8	12,8	14,4	13,9	11,4	9,6

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

*stopę bezrobocia rejestrowanego obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo (ogółem oraz danej grupy), tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Wykres 12. Bezrobocie w powiecie pajęczańskim i województwie łódzkim

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa łódzkiego w latach 2005 – 2015 wykazywała identyczną tendencję spadkową do roku 2008. Następnie obserwujemy wzrost stopy bezrobocia, który został zahamowany w roku 2013. Od dwóch lat obserwujemy spadek stopy bezrobocia, która na koniec 2015 roku wyniosła 9,6 % dla powiatu pajęczańskiego, plasując go na 9 miejscu (spośród 24 powiatów) pod względem najniższej stopy bezrobocia w województwie łódzkim.

Gmina Sulmierzyce notuje niski odsetek bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – na koniec 2015 roku wynosił on 5,9 % (dla województwa 7,2 %). W gminie w ostatnich 4 latach w odniesieniu do liczby osób bez pracy odnotowywany jest trend spadkowy. Zjawiskami niepokojącymi są utrzymujące się wysokie odsetki osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku (powyżej 80%) oraz osób bezrobotnych przez okres powyżej roku. Oznacza to, że duża liczba osób, które straciły zatrudnienie ma problem z powrotem na rynek pracy.

Tabela 33. Liczba osób bezrobotnych na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba osób	228	236	227	198	161

źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Pajęcznie

Tabela 34. Wybrane kategorie zarejestrowanych osób bezrobotnych w gminie Sulmierzyce

Wyszczególnienie	ogółem	kobiety	do 12 m-cy od ukończenia szkoły	zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy	zamieszkali na wsi	z prawem do zasiłku	w wieku 18-44 lata	zarejestrowani powyżej 12 miesięcy

stan na 31.12.2015 r.	161	82	15	16	161	29	99	47
stan na 30.09.2016 r.	157	96	6	12	157	19	102	55

źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Pajęcznie

II. 4.3. PROBLEMY SPOŁECZNE I PRZESTĘPCZOŚĆ

II.4.3.1. Pomoc społeczna

Pomocą społeczną na terenie gminy Sulmierzyce zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Urząd Gminy w Sulmierzycach. Celem działania GOPS jest:

- umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości;
- wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka;
- podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem;
- zapewnienie pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii, w tym przemocą w rodzinie.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawami świadczeń;
- pracy socjalnej;
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

GOPS oraz Urząd Gminy w Sulmierzycach realizuje zadania nałożone na niego mocą ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.) – wypłaca osobom do tego uprawnionym świadczenia pieniężne (zasiłki stałe, okresowe, celowe, wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd), realizuje świadczenia niepieniężne (są to: praca socjalna, składki na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne, pomoc rzeczowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej);

W Ośrodku Zdrowia w Sulmierzycach mieści się Poradnia Życia Rodzinnego, która również zajmuje się działalnością w zakresie pomocy społecznej. Ma ona przede wszystkim na celu wsparcie osób uzależnionych w utrzymaniu abstynencji oraz rozwiązywanie konfliktów rodzinnych i wychowawczych, a także przeprowadzanie negocjacji i mediacji. W ramach Poradni został zatrudniony terapeuta - konsultant ds. uzależnień, a do jego zadań należą interwencje w środowisku, wizyty domowe, prowadzenie edukacji dotyczącej choroby alkoholowej i mechanizmów współuzależnienia, motywowanie osób z problemem alkoholowym do podjęcia leczenia odwykowego oraz informowanie klientów o przysługujących im prawach i możliwościach korzystania z wyspecjalizowanych instytucji, w tym zachęcanie do współpracy z grupami terapeutycznymi. Opieką objęte są również osoby doznające przemocy, które ukierunkowywane są do korzystania z dostępnych środków terapeutycznych i prawnych. Zadania realizowane są w ścisłej współpracy z pracownikami socjalnymi z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sulmierzycach.

Liczba rodzin i osób będących beneficjentami pomocy społecznej w gminie Sulmierzyce w latach 2014 i 2015 utrzymywała się na stałym poziomie. Niezmiennie utrzymuje się wysoki odsetek rodzin i osób pozostających w systemie pomocy społecznej znajdujących się poniżej kryterium dochodowego.

Tabela 35. Liczba rodzin w gminie Sulmierzyce objęta świadczeniami z pomocy społecznej w latach 2011-2015

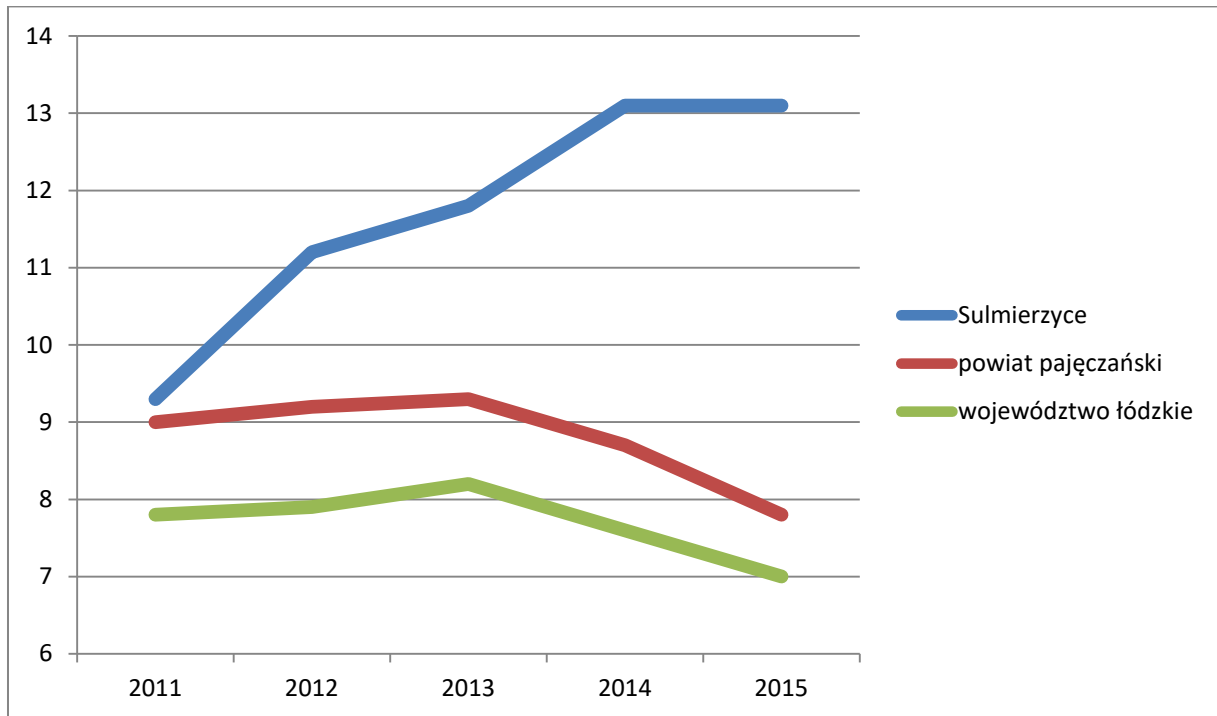
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba rodzin ogółem	146	180	194	220	218
- w tym poniżej kryterium dochodowego	84	116	135	142	139
Liczba osób w rodzinach	427	511	535	592	585
- w tym poniżej kryterium dochodowego	241	358	400	400	378
Zasięg % korzystania z pomocy społecznej	9,3	11,2	11,8	13,1	13,1
- w tym poniżej kryterium dochodowego	5,2	7,8	8,8	8,8	8,5

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wśród najczęstszych przyczyn objęcia rodzin z gminy Sulmierzyce systemem pomocy społecznej znajdują się bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba.

W gminie Sulmierzyce odsetek osób otrzymujących wsparcie w zorganizowanym systemie pomocy, jest wysoki i nie notuje zmniejszenia, co w przypadku powiatu pajęczańskiego i województwa łódzkiego ma miejsce od 2013 roku.

Wykres 13. Zasięg korzystania z pomocy społecznej (w %)

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Tabela 36. Realizacja świadczeń rodzinnych w latach 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Zasiłki rodzinne	5114	4483	4086	3712	3660
Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego	142	121	132	87	68
Dodatek do zasiłku z tytułu urodzenia dziecka	26	15	22	17	17
Dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka	202	170	161	145	143
Dodatek do zasiłku z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka	147	175	158	147	148
Dodatek do zasiłku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	307	279	262	231	230
Dodatek do zasiłku z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania	688	558	516	549	544
Wychowanie dziecka w rodzinie wielodzietnej	622	566	1834	473	435
Zasiłek pielęgnacyjny	760	830	902	1024	1013

Świadczenie pielęgnacyjne	113	122	176	149	159
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka	48	43	35	34	41
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego	115	175	171	b.d.	b.d.

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

W gminie Sulmierzyce w 2015 r. najwięcej osób skorzystało z zasiłków rodzinnych, zasiłku pielęgnacyjnego, dodatku do zasiłku z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania oraz wychowanie dziecka w rodzinie wielodzietnej. Najmniej osób skorzystało natomiast z dodatku do zasiłku z tytułu urodzenia dziecka, jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka oraz dodatku z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego.

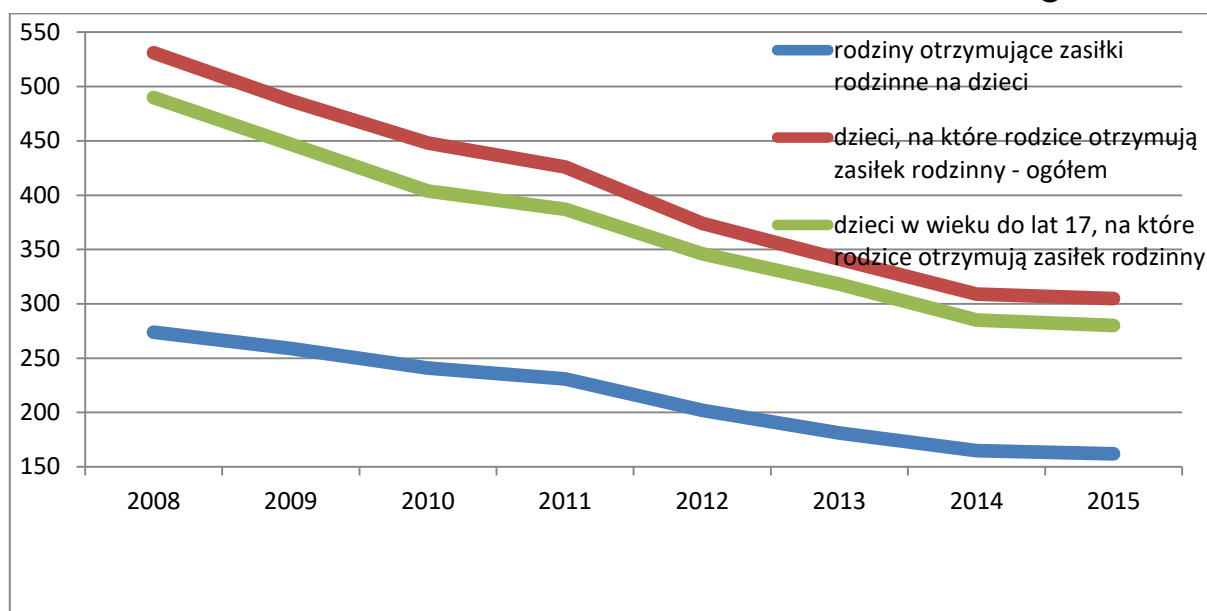
Tabela 37. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w gminie Sulmierzyce w latach 2008-2015

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	274	259	241	231	202	181	165	162
dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	531	487	448	426	374	341	309	305
dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	490	447	404	387	346	318	285	280
udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (%)	55,6	51,4	47,6	46,2	41,5	38,6	35,9	36,6

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych w gminie Sulmierzyce w latach 2008 – 2015 wykazuje tendencję spadkową w każdej kategorii. Istotne jest, że udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku spadł z 55,6 % w 2008 do 36,6 % w 2015 r. Świadczy to o dużym zaangażowaniu gminy w politykę prorodziną i społeczną.

Wykres 14. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w gminie Sulmierzyce w latach 2008-2015

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Tabela 38. Środowiskowa pomoc społeczna w gminie Sulmierzyce w latach 2009-2015

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem, w tym:	139	128	146	180	194	220	218
poniżej kryterium dochodowego	96	96	84	116	135	142	139
powyżej kryterium dochodowego	43	32	62	64	59	78	79

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Środowiskowa pomoc społeczna w gminie Sulmierzyce w roku 2015 obejmowała 218 osób, liczba ta zmniejszyła się w porównaniu z 2014 rokiem o 2 osoby. Pomoc środowiskowa w 2015 r. została udzielona 139 osobom poniżej kryterium dochodowego (spadek o 3 osoby w porównaniu z 2014 r., jednocześnie w porównaniu z 2010 wzrost o 43 osoby) oraz 79 osobom powyżej kryterium dochodowego (wzrost o 1 osobę w porównaniu z 2014 rokiem oraz o 36 osób w porównaniu z 2010 r.).

W celu skutecznego rozwiązania problemów społecznych, które wymagają zaplanowanych i długofalowych działań Rada Gminy Sulmierzyce mocą uchwały nr XXXIX/304/2014 przyjęła *Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sulmierzyce na lata 2014 – 2020*.

II.4.3.2. Stan bezpieczeństwa publicznego

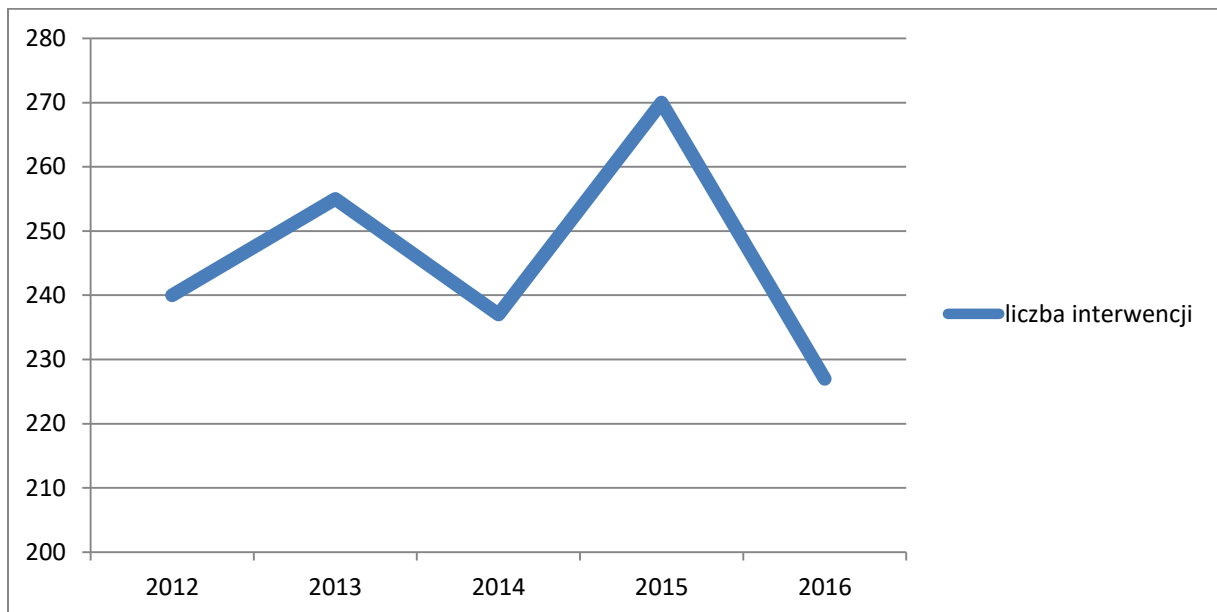
Teren gminy Sulmierzyce należy do zakresu działania Komendy Powiatowej Policji w Pajęcznie. Na terenie gminy działa jednostka podległa KPP - Punkt Przyjęć Interesantów w Urzędzie Gminy w Sulmierzycach.

Tabela 39. Liczba i kategorie przestępstw popełnianych w gminie Sulmierzyce w latach 2012-2016

Lp.	Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
1.	Kradzież z włamaniem	6	12	5	7	6
2.	Kradzież	10	16	13	8	6
3.	Przestępstwa gospodarcze	5	3	5	3	3
4.	Kierowanie w stanie nietrzeźwym	11	28	17	16	17
5.	Interwencje Policji ogółem	240	255	237	270	227

źródło: Dane KPP Policji w Pajęcznie

Wykres 15. Liczba interwencji Policji w gminie Sulmierzyce w latach 2011 – 2015

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Jak wskazują dostępne dane – w kolejnych latach KPP w Pajęcznie odnotowuje utrzymującą się liczbę interwencji podejmowanych na obszarze gminy Sulmierzyce. Wśród odnotowywanych przestępstw w całym analizowanym okresie dominują kradzieże (mienia, z włamaniem), a także kierowanie pojazdem w stanie nietrzeźwości. Ogółem liczba interwencji Policji w 2016 r. spadła o 43, co świadczy o poprawie poziomu bezpieczeństwa w gminie. Poziom bezpieczeństwa mieszkańców gminy Sulmierzyce podnoszą również działania straży pożarnej. Obszar gminy leży w obszarze działania Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Pajęcznie. Zgodnie z danymi KPSP w latach 2012 – 2016 na terenie gminy miało miejsce:

- 109 pożarów;
- 155 miejscowych zagrożeń;
- 3 fałszywe alarmy.

Ponadto na obszarze gminy Sulmierzyce działają jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej. Jest to 5 jednostek zlokalizowanych w Sulmierzycach, Dworszowicach Pakoszowych, Chorzenicach, Bogumiłowicach oraz Kuźnicy. Jednostka OSP Sulmierzyce należy do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego (KSRG), którego podstawowym celem jest ochrona życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez: walkę z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi, ratownictwo techniczne, chemiczne i od 1997 roku również ratownictwo ekologiczne i medyczne. Założeniem, jakie przyświecało budowie KSRG było stworzenie jednolitego i spójnego układu, skupiającego powiązane ze sobą różne podmioty ratownicze, tak, aby w przypadku pojawiających się zagrożeń można było sprawnie podejmować skuteczne działania ratownicze. Krajowy System Ratowniczo – Gaśniczy stanowi integralną część systemu chroniącego bezpieczeństwo wewnętrzne państwa.

II. 4.4. OPIEKA ZDROWOTNA

Podstawową opiekę zdrowotną mieszkańcom gminy Sulmierzyce zapewnia obejmujący działaniem całą gminę Samodzielny Publiczny Gminny Ośrodek Zdrowia w Sulmierzycach. W skład ośrodka zdrowia wchodzi:

- poradnia ogólna – poradnia (gabinet) lekarza POZ;
- poradnia dla dzieci chorych – poradnia (gabinet) lekarza POZ dla dzieci;
- poradnia dla dzieci zdrowych z punktem szczepień – poradnia (gabinet) lekarza POZ dla dzieci;
- gabinet zabiegowy;
- gabinet położnej środowiskowej;
- gabinet pielęgniarstwa środowiskowej;
- gabinet pielęgniarstwa higieny szkolnej;
- punkt pobrań;
- gabinet zabiegowy.

Personel medyczny SPGOZ stanowią lekarze (ze specjalnościami: pediatra, specjalista medycyny rodzinnej, internista, diabetolog), pielęgniarstwa środowiskowe oraz położna środowiskowa. W Samodzielnym Publicznym Gminnym Ośrodku Zdrowia w Sulmierzycach leczą się 3 734 pacjentów (stan na dzień 31.10.2016 r.). Gabinety lekarskie oraz znajdujące się na ich wyposażeniu aparatura i sprzęt medyczny oraz urządzenia dostosowane są do zakresu i rodzaju świadczeń medyczno-zdrowotnych. Dwa gabinety lekarzy POZ wyposażone są w leżanki, wagi, ciśnieniomierze. Trzeci gabinet zgodnie z harmonogramem pełni funkcję gabinetu ginekologicznego oraz rehabilitacyjnego. W gabinecie zabiegowym znajduje się aparat EKG. W budynku znajduje się ponadto wynajmowany gabinet stomatologiczny.

Na obszarze gminy realizowany jest przyjęty uchwałą nr XVII/98/2016 Rady Gminy w Sulmierzycach z dnia 28 stycznia 2016 r. „Gminny Program Promocji i Profilaktyki Zdrowia”, na podstawie którego mieszkańcy korzystają z szeregu programów medycznych, w tym:

- gminnego programu profilaktyki próchnicy dla dzieci na lata 2015 – 2019;
- programu profilaktyki zakażeń wirusem brodawczaka ludzkiego (HPV) dla dziewcząt i chłopców w wieku 13 lat;
- programu szczepień przeciwko grypie.

W ramach Programu nastąpił ponadto rozwój specjalistycznych usług lekarskich z zakresu ginekologii, prowadzone są badania usg ginekologicznego, mieszkańcy mają zapewniony dostęp do świadczeń zdrowotnych z zakresu rehabilitacji i masażu, a także organizowane są usługi poradnictwa z zakresu prawidłowego odżywiania i jego wpływu na stan zdrowia.

Działalność SPGOZ spełnia potrzeby mieszkańców gminy Sulmierzyce w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej. Opiekę specjalistyczną zapewniają szpitale w: Pajęcznie, Radomsku, Bełchatowie, Piotrkowie Trybunalskim i Kłobucku (woj. śląskie).

II. 4.5. OŚWIATA I EDUKACJA

Obecnie na system oświaty składają się cztery placówki będące jednostkami budżetowymi gminy Sulmierzyce:

- Publiczne Przedszkole w Sulmierzycach;
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Bogumiłowicach;
- Szkoła Podstawowa w Dworszowicach Pakoszowych (z oddziałem przedszkolnym);
- Zespół Szkolno-Gimnazjalny w Sulmierzycach.

Istniejący system edukacji w gminie Sulmierzyce jest na etapie reorganizacji w związku z reformą oświaty. Założeniem reformy jest likwidacja gimnazjów i wprowadzenie ośmioletnich szkół podstawowych. W związku z powyższym z dniem 1 września 2019 r. Gimnazjum w Sulmierzycach przestanie istnieć, natomiast w okresie od 1 września 2017 r. do 31 sierpnia 2019 r. klasy gimnazjum zostaną włączone do szkoły podstawowej w Sulmierzycach. Od 1 września 2017 r. sieć gminnych placówek oświatowych będzie wyglądała następująco:

- Publiczne Przedszkole w Sulmierzycach;
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Bogumiłowicach, w skład którego będzie wchodzić Przedszkole i ośmioklasowa Szkoła Podstawowa;
- Ośmioklasowa Szkoła Podstawowa w Dworszowicach Pakoszowych (z oddziałem przedszkolnym);

- Ośmioklasowa Szkoła Podstawowa w Sulmierzycach.

Tabela 40. Uczniowie szkół i przedszkoli na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2012/2013-2016/2017

Wyszczególnienie	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Publiczne Przedszkole w Sulmierzycach	78	75	74	72	76
Zespół Szkolno-Przedszkolny w Bogumiłowicach	72	76	86	95	104
Szkoła Podstawowa w Dworszowicach Pakoszowych	58	60	57	61	52
Zespół Szkolno-Gimnazjalny w Sulmierzycach	310	302	300	306	286
ogółem	518	513	517	534	518

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Na terenie gminy funkcjonują trzy gminne placówki zapewniające wychowanie przedszkolne. Są to:

- Publiczne Przedszkole w Sulmierzycach;
- Publiczne Przedszkole w Bogumiłowicach;
- Oddział Przedszkolny przy Szkole Podstawowej w Dworszowicach Pakoszowych.

Liczba dzieci uczęszczających do wskazanych wyżej placówek w ostatnich latach oscyluje w przedziale od 130 do 150 dzieci. Ogółem, w obu gminnych przedszkolach oraz oddziale przedszkolnym przy SP w Dworszowicach Pakoszowych tworzonych jest około 5 – 7 oddziałów, w których uczą się dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W ostatnich 3 latach, w związku ze zwiększeniem liczby oddziałów w placówkach wychowania przedszkolnego, wzrosło również zatrudnienie nauczycieli w przeliczeniu na etaty.

Tabela 41. Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w latach 2012/2013-206/2017

Wyszczególnienie	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Przedszkole Sulmierzyce	78	75	74	72	76
Przedszkole Bogumiłowice	50	48	52	64	51
Oddział Przedszkolny Dworszowice Pakoszowe	17	14	12	11	9
ogółem	145	137	138	147	136

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Tabela 42. Zatrudnienie w placówkach wychowania przedszkolnego (etaty) w latach 2011/2012-2015/2016

Wyszczególnienie	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
przedszkola	5,36	6,95	7,29	7,46	7,34
oddział przedszkolny	1,06	0,95	1,19	1,25	1,14
ogółem	6,42	7,9	8,48	8,71	8,48

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Gmina Sulmierzyce notuje relatywnie niski odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną – w 2015 roku wynosił on:

- 79,5% dla dzieci w wieku 3 – 5 lat (przy średniej dla powiatu 84,1 %, a dla województwa 84,7 %);
- 66,7 % dla dzieci w wieku 3 – 4 lata (przy średniej dla powiatu 74,7 %, a dla województwa 78,2 %);
- 70,8 % dla ogółu dzieci w wieku przedszkolnym, tj. 3 – 6 lat (przy średniej liczonej dla powiatu pajęczańskiego na poziomie 81,2 %, a dla województwa łódzkiego 84,1 %).

Oznacza to, że na terenie gminy Sulmierzyce w kolejnych latach najprawdopodobniej nastąpi wzrost liczby dzieci zapisywanych do placówek wychowania przedszkolnego.

Na terenie gminy Sulmierzyce działają trzy szkoły podstawowe:

- Szkoła Podstawowa w Sulmierzycach (wchodząca w skład Zespołu Szkolno-Gimnazjalnego);
- Szkoła Podstawowa w Bogumiłowicach (wchodząca w skład Zespołu Szkolno-Przedszkolnego);
- Szkoła Podstawowa w Dworszowicach Pakoszowych.

Ogólna liczba uczniów szkół podstawowych w gminie Sulmierzyce wzrosła w ostatnim pięcioleciu i wynosi obecnie około 270 – 300 osób. Ogółem w trzech placówkach tworzone są corocznie 24 oddziały, na które przypada średnio 13 uczniów. W związku ze stabilną liczbą oddziałów, na stałym poziomie utrzymuje się również zatrudnienie nauczycieli w przeliczeniu na etaty.

Tabela 43. Liczba dzieci w szkołach podstawowych w latach 2012/2013-2016/2017

Wyszczególnienie	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
SP w Sulmierzycach	153	154	173	192	180
SP w Bogumiłowicach	50	48	52	64	51
SP w Dworszowicach Pakoszowych	41	46	45	50	43
ogółem	244	248	270	306	274

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Tabela 44. Zatrudnienie nauczycieli w szkołach podstawowych (etaty) w latach 2011/2012-2015/2016

Wyszczególnienie	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
liczba etatów ogółem	30,70	31,44	31,93	34,13	33,21

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Poza wskazanymi wyżej placówkami wychowania przedszkolnego oraz trzema szkołami podstawowymi, na terenie gminy Sulmierzyce działa również gimnazjum. Do placówki tej uczęszczało w kolejnych latach ok. 100 – 150 uczniów podzielonych na 7 – 9 oddziałów. Średnio na 1 oddział w Gimnazjum w Sulmierzycach przypada 16 uczniów.

Tabela 45. Liczba uczniów gimnazjum w latach 2012/2013 – 2016/2017

Wyszczególnienie	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Liczba uczniów	157	148	127	114	106

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Tabela 46. Zatrudnienie nauczycieli w gimnazjum (etaty) w latach 2011/2012-2015/2016

Wyszczególnienie	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
liczba etatów ogółem	15,72	15,41	15,27	12,72	12,25

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Tabela 47. Podstawowe informacje na temat wyposażenia placówek edukacyjnych na terenie gminy Sulmierzyce

Nazwa placówki	Salę i podstawowe wyposażenie	Infrastruktura i wyposażenie sportowe
Zespół Szkolno-Gimnazjalny w Sulmierzycach	<ul style="list-style-type: none"> • 18 sal lekcyjnych; • komputer z dostępem do Internetu w każdej z sal; • 13 tablic interaktywnych; • telewizory, odtwarzacze dvd, projekторы; • biblioteka i świetlica ze stanowiskami komputerowymi i Internetem; 	<ul style="list-style-type: none"> • hala sportowa; • salka gimnastyki korekcyjnej; • boisko; • Orlik (dwa boiska z zapleczem); • wyposażenie hali: słupki do siatkówki, piłki, bramki do piłki ręcznej, tablice do koszykówki, drabinki, ławeczki, stoły do tenisa, sprzęt do gimnastyki, zestaw do skoku wzwyż z zeskokiem, stanowisko sędziego siatkówki;
Zespół Szkolno-Przedszkolny w Bogumiłowicach	<ul style="list-style-type: none"> • 10 sal lekcyjnych • świetlica; • 7 tablic interaktywnych; • 3 telewizory; 	<ul style="list-style-type: none"> • sala sportowa wyposażona w drabinki, linie boisk do gry w siatkówkę i piłkę ręczną, kosze do koszykówki, linę;

	<ul style="list-style-type: none"> • 10 radiomagnetofonów; • szafki na pomoce dydaktyczne i rzeczy uczniów; • 14 komputerów w sali komputerowej oraz 1 w bibliotece szkolnej; 	<ul style="list-style-type: none"> • wyposażenie sali: skrzynia gimnastyczna, kozły, odskocznia, bloki startowe, płotki, piłki, ławeczki, stoły do tenisa; • zewnętrzne boisko do piłki nożnej; • skocznia do skoku w dal; • plac zabaw;
Szkoła Podstawowa w Dworszowicach Pakoszowych	<ul style="list-style-type: none"> • 7 sal lekcyjnych; • 7 komputerów, 6 projektorów, 2 tablice interaktywne, telewizor, dvd, itp.; • sala komputerowa: 17 komputerów, 2 urządzenia wielofunkcyjne, projektor, tablica multimedialna; • biblioteka z 2 komputerami i drukarką; 	<ul style="list-style-type: none"> • sala gimnastyczna; • wyposażenie sali: piłki, stoły do tenisa, zestaw do gimnastyki, materace; • zewnętrzne gminne boisko sportowe do piłki nożnej; • siłownia zewnętrzna; • plac zabaw;

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

We wszystkich szkołach w gminie Sulmierzyce uczniowie mogą korzystać z prowadzonych zajęć dodatkowych. Oferta placówek obejmuje m.in.:

- naukę drugiego języka obcego (język niemiecki);
- zajęcia muzyczne, naukę gry na instrumentach;
- zajęcia sportowe, aerobik, taneczno-ruchowe;
- zajęcia artystyczne, plastyczne;
- kluby dyskusyjne;
- drużyny zuhowe i harcerskie;
- koła zainteresowań: matematyczne, polonistyczne, przyrodnicze, plastyczne, językowe;
- zajęcia wyrównawcze i kompensacyjne.

Uczniowie szkół gminy Sulmierzyce regularnie i z sukcesami uczestniczą w konkursach – zarówno międzyszkolnych, jak i szczebla powiatowego, wojewódzkiego i ogólnopolskiego.

Placówki edukacyjne w gminie Sulmierzyce nadal mierzą się z wieloma problemami, do których należą braki sprzętowe (np. nowoczesne komputery, sprzęt sportowy, mapy i pomoce naukowe do nauk

matematyczno-przyrodniczych), ale przede wszystkim niewystarczający metraż placówek, który powoduje np. brak sal wielofunkcyjnych, stołówek, a także niewystarczająca infrastruktura sportowa (brak boisk zewnętrznych do gier zespołowych).

Gmina Sulmierzyce dysponuje również szeroką ofertą zajęć pozaszkolnych organizowanych niezależnie od działalności placówek oświatowych. Składają się na nią: - nauka tańca nowoczesnego dla uczniów szkół podstawowych, treningi sportowe: piłki siatkowej w ramach „Akademii Skry” pod okiem profesjonalnego trenera dla uczniów klas IV – VI szkół podstawowych i I – III gimnazjum, karate tradycyjnego pod okiem mistrza Europy, piłki nożnej dla dzieci z roczników 2007 – 2011, tenisa stołowego, a także program nauki pływania dla uczniów klas II – VI szkół podstawowych.

Na terenie gminy realizowany jest również „Lokalny program wspierania edukacji uzdolnionych dzieci i młodzieży z terenu Gminy Sulmierzyce” przyjęty uchwałą Nr XXXII/227/2013 Rady Gminy w Sulmierzycach z dnia 27 maja 2013 r. Głównym założeniem programu skierowanego do uczniów klas IV – VI szkół podstawowych oraz I – III gimnazjum, jest wspieranie (poprzez przyznawanie stypendium motywacyjnego za wyniki w nauce, reprezentowanie szkół i gminy Sulmierzyce w konkursach i olimpiadach przedmiotowych i artystycznych czy zawodach sportowych) edukacji uzdolnionych młodych mieszkańców gminy. Podstawowe cele programu to m.in. wspieranie uczniów wybitnie uzdolnionych oraz promowanie ich w środowisku lokalnym, doprowadzenie do wzrostu aspiracji edukacyjnych i aktywności uczniów, a także poczucia własnej wartości w społeczności szkolnej i lokalnej, zachęcanie uczniów do reprezentowania gminy w konkursach i olimpiadach.

II. 4.6. AKTYWNOŚĆ KULTURALNA, TURYSTYCZNA, SPORTOWA I REKREACYJNA

W gminie Sulmierzyce działalność kulturalna prowadzona jest głównie przez Gminą Bibliotekę Publiczną w Sulmierzycach. Placówka znajduje się w nowoczesnym budynku, w którym poza księgozbiorem znajduje się sala widowiskowa, czytelnia i wypożyczalnia dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.. Działalność placówki bibliotecznej służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych społeczeństwa lokalnego gminy, a także upowszechnianiu kultury i czytelnictwa oraz świadczeniu usług informacyjnych.

Tabela 48. Czytelnictwo zbiorów bibliotecznych w gminie Sulmierzyce w latach 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
czytelnicy w ciągu roku	721	783	790	800	850
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	10 150	11 739	11 682	10 811	11 677

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Na terenie gminy Sulmierzyce w ostatnich latach nastąpił wzrost czytelnictwa, zwiększyły się zarówno liczba czytelników, jak i wypożyczeń księgozbioru biblioteki. Biblioteka prowadzi również działalność edukacyjną służącą przygotowaniu małych dzieci do wczesnych kontaktów z książkami i biblioteką. Działania Gminnej Biblioteki Publicznej w Sulmierzycach polegają na:

- gromadzeniu, opracowywaniu i udostępnianiu zakupionych nowości książkowych;
- popularyzacji czytelnictwa w środowisku lokalnym poprzez organizację wystaw, spotkań autorskich, konkursów literackich i plastycznych, a także organizowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży;
- współdziałaniu z placówkami oświatowo-wychowawczymi;
- gromadzeniu i dokumentowaniu wiedzy o regionie.

Poza działalnością związaną stricte z upowszechnianiem czytelnictwa, Biblioteka w Sulmierzycach prowadzi liczne i intensywne działania na rzecz upowszechniania kultury. Placówka odpowiada za organizację i koordynację większości wydarzeń odbywających się na terenie gminy, swoją działalnością wypełniając również zadania domu kultury dla obszaru gminy Sulmierzyce.

Placówka organizuje m.in.:

- spotkania z twórcami (skierowane zarówno do dzieci, jak i dorosłych mieszkańców gminy);
- jednorazowe lub cykliczne gminne wydarzenia kulturalne i kiermasze (np. Dzień Kobiet, Koncert Jesienny, wernisaże, koncerty kolęd i pastorałek, kiermasze bożonarodzeniowe i wielkanocne).

Biblioteka organizuje również gminne konkursy dla dzieci i dorosłych, koła zainteresowań (w sumie 8 kół, m.in. teatralne, plastyczne, fotograficzne, Dyskusyjny Klub Książki dla dorosłych, orkiestra), wydarzenia kulturalne, kiermasze, wystawy, ferie i wakacje dla dzieci i młodzieży.

Na terenie gminy Sulmierzyce upowszechnianiem kultury poza Gminną Biblioteką Publiczną zajmują się również zarejestrowane stowarzyszenia, które zgodnie z zapisami swoich statutów podejmują czynności mające na celu promowanie walorów turystycznych sołectwa, wsparcie rozwoju kulturalnego i oświatowego, a także organizują imprezy kulturalne, wystawy, festyny i konkursy w sołectwach, na terenie których działają. W gminie działa także Koło Rękodzieła Artystycznego „Sul-Mirki”, Gminna Orkiestra Dęta oraz świetlice wiejskie w miejscowościach: Bogumiłowice, Wola Wydrzyna, Piekary, Chorzenice, Ostrołęka, Bieliki.

W gminie organizowane są cykliczne imprezy kulturalne, sportowe i rekreacyjne m.in.:

- Koncert Jesienny,
- Dzień Orchidei,
- Dzień Kobiet,
- Koncert Kolęd i Pastorałek,

- Kiermasz Bożonarodzeniowy,
- Kiermasz Wielkanocny,
- Cepeliada – festiwal ludowy,
- Turnieje Piłki Nożnej Oldbojów rozgrywane na Orliku oraz w hali sportowej,
- Turniej piłki nożnej na Orliku,
- Turniej Piłki Nożnej Oldbojów,
- Turniej Tenisa Stołowego o Puchar Wójta,
- Sulmierzycka Liga Halowej Piłki Nożnej,
- Zawody Strzeleckie,
- Zawody Wędkarskie,
- Wernisaże,
- Spotkania z twórcami i artystami,
- Festyny wakacyjne,
- Złoty motocyklowe,
- Mikołajki,
- Festyny wakacyjne.

Na mocy uchwały Rady Gminy Sulmierzyce Nr XLII/341/2014 z dnia 17.04.2014 r. w sprawie przyznawania nagród za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury każdego roku za wybitne osiągnięcia o istotnym znaczeniu dla twórczości artystycznej Wójt Gminy przyznaje nagrody pieniężne za dokonania w dziedzinie literatury, muzyki, plastyki, filmu, teatru, tańca, sztuki ludowej, rzemiosła artystycznego.

II. 4.8. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Gmina Sulmierzyce należy do założonej w 2006 roku Lokalnej Grupy Działania „Kraina Wielkiego Łuku Warty” utworzonej z 18 gmin leżących na obszarze czterech powiatów: bełchatowskiego, pajęczańskiego, radomszczańskiego i wieluńskiego z siedzibą w Osjakowie. Celami strategicznymi, jakie stawia sobie LDG KWŁW są: działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, wiejsko-miejskich, przy uwzględnieniu ochrony oraz promocji środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, podejmowanie inicjatyw na rzecz rozwoju turystyki oraz popularyzacji i tworzenia produktów regionalnych.

Rysunek 3. Obszar Lokalnej Grupy Działania „Kraina Wielkiego Łuku Warty”

źródło: <http://krainawarty.pl/>

Ponadto na terenie gminy działa szereg stowarzyszeń – o charakterze sportowym, kulturalnym i prospołecznym – powstających z inicjatywy mieszkańców jej obszaru:

- Ludowy Klub Sportowy „Słowian” w Dworszowicach Pakoszowych – piłka nożna;
- Ludowy Klub Sportowy „Unia” w Sulmierzycach – piłka nożna;
- 5 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej;
- Oddział Rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Pajęcznie, Koło Nr 2 Sulmierzyce, który zajmuje się m.in. organizacją lub uczestnictwem w przeglądach prezentujących twórczość własną członków związku oraz organizacją pobytów wypoczynkowych;
- Stowarzyszenie „NIEZNISZCZALNI” w Bogumiłowicach – w celach statutowych zakłada zapewnienie mieszkańcom aktywnych form spędzania czasu, organizację imprez kulturalnych i festynów, organizowanie zajęć i spotkań dzieci i młodzieży oraz działania wspierające rozwój społeczności lokalnej, kultury i sztuki;
- Stowarzyszenie „ROZWOJOWA WIEŚ” w Chorzenicach – m.in. prowadzi działania mające na celu promowanie walorów turystycznych sołectwa, wspiera rozwój kulturalny i oświatowy, organizuje imprezy kulturalne, wystawy, festyny i konkursy, prowadzi działania na rzecz upowszechniania aktywnego wypoczynku mieszkańców;
- Stowarzyszenie „NASZE PIEKARY” w Piekarach – m.in. wspiera rozwój kulturalny i oświatowy mieszkańców miejscowości Piekary, organizuje imprezy kulturalne, festyny, spotkania, wystawy

i konkursy, upowszechnia aktywny wypoczynek mieszkańców, organizuje zajęcia rekreacyjne i edukacyjne;

- Stowarzyszenie „DOBRA WOLA” w Woli Wydrzynej – ma za cel prowadzić działania zmierzające do integracji i aktywizacji mieszkańców Woli Wydrzynej i okolicznych wiosek, wspiera rozwój miejscowości, organizuje imprezy kulturalne, festyny, konkursy, zajęcia edukacyjne, upowszechnia zdrowy tryb życia, sport i aktywny wypoczynek, promuje walory turystyczne sołectwa i gminy;
- Stowarzyszenie Ochrony Anielowa i Okolic – zgodnie z regulaminem wspiera uczestnictwo społeczności lokalnych w ochronie środowiska naturalnego, siedzib ludzkich w gospodarstwach rodzinnych;
- Stowarzyszenie Miłośników Motoryzacji Zabytkowej i Turystyki Motorowej – zajmuje się badaniem historii techniki, motoryzacji i sportu motocyklowego, prowadzi również działalność oświatową i kulturalną związaną z tradycją i kulturą związaną z motocyklami, prowadzi działania na rzecz podnoszenia bezpieczeństwa, rozwoju turystyki motocyklowej oraz sportu motocyklowego.

II.5. SFERA GOSPODARCZA

Diagnoza sfery gospodarczej obejmuje gospodarkę rolną oraz działalność i kondycję podmiotów gospodarczych. Analizie poddana została również sytuacja finansowa Gminy Sulmierzyce.

II.5.1 GOSPODARKA ROLNA

Gmina Sulmierzyce jest obszarem rolniczym – świadczy o tym powierzchnia użytków rolnych, która wynosi 6 444 ha, tj. niemal 78 % powierzchni całkowitej gminy. Znaczny odsetek użytków rolnych to grunty orne zajmujące aż 57,67 % obszaru gm. Sulmierzyce.

Tabela 49. Użytkowanie gruntów gospodarstw rolnych w gminie Sulmierzyce – PSR 2010

Lp.	Rodzaj gruntu	Powierzchnia (ha)
1.	grunty ogółem	5 430,16
2.	użytki rolne ogółem	4 620,68
3.	użytki rolne w dobrej kulturze	4 419,62
4.	pod zasiewami	3 550,15
5.	grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	221,23
6.	uprawy trwałe	17,42
7.	sady ogółem	12,16
8.	ogrody przydomowe	19,57
9.	łąki trwałe	503,95
10.	pastwiska trwałe	107,29
11.	pozostałe użytki rolne	201,06
12.	lasy i grunty leśne	477,07
13.	pozostałe grunty	332,41

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jakość gleb przekłada się na strukturę zasiewów – zdecydowanie dominują zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi – pszenżyto i żyto. W produkcji zwierzęcej w gospodarstwach rolnych gminy Sulmierzyce dominuje bydło, trzoda chlewna, konie oraz drób.

W strukturze gospodarstw rolnych dominują gospodarstwa małe – do 5 ha, które ogółem stanowią 78 % wszystkich w gminie Sulmierzyce. Gospodarstw rolnych większych (powyżej 15 ha) jest niewiele, stanowią one nieznaczny odsetek wszystkich znajdujących się w gminie.

Tabela 50. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych.

Powierzchnia gospodarstwa	Liczba gospodarstw ogółem	% w ogólnej liczbie gospodarstw gminy
0 – 1 ha	307	32 %
1 – 5 ha	443	46 %
5 – 10 ha	151	16 %
10 – 15 ha	35	3,5 %
15 ha i więcej	26	2,5 %
ogółem	962	100 %

źródło: Bank Danych Lokalnych, NSR 2010, <https://bdl.stat.gov.pl>

Grunty rolne na terenie gminy stanowią w ogromnej większości własność osób prywatnych. Na terenie gminy Sulmierzyce 959 spośród 962 gospodarstw stanowiło własność indywidualną.

II.5.2 DZIAŁALNOŚĆ PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Na terenie gminy Sulmierzyce liczba podmiotów gospodarczych w 2015 r. wynosiła 229, najwięcej podmiotów stanowił sektor prywatny, w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

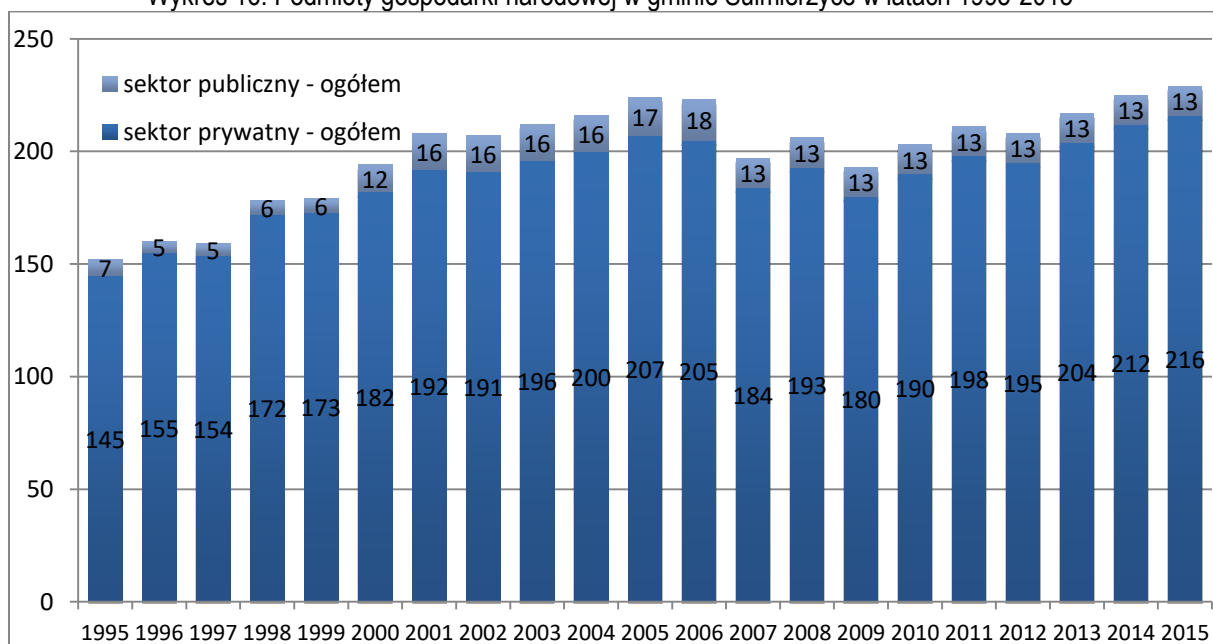
Tabela 51. Podmioty gospodarki narodowej w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	224	223	197	206	193	203	211	208	217	225	229
sektor publiczny - ogółem	17	18	13	13	13	13	13	13	13	13	13
sektor publiczny - jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne ogółem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor publiczny - jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne, gospodarstwa pomocnicze	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	15	15	10	10	10	10	10	10	10	10	10
sektor publiczny - przedsiębiorstwa komunalne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor publiczny - przedsiębiorstwa państwowe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
sektor publiczny - spółki prawa handlowego	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor publiczny - spółki handlowe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
sektor publiczny - spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

sektor publiczny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-
sektor prywatny - ogółem	207	205	184	193	180	190	198	195	204	212	216
sektor prywatny - zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	178	174	152	162	147	156	159	156	164	169	171
sektor prywatny - spółki prawa handlowego	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor prywatny - spółki handlowe	5	5	6	6	6	7	10	10	9	10	10
sektor prywatny - spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	1	1	1	2	4	4	3	3	3
sektor prywatny - spółdzielnie	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
sektor prywatny - fundacje	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	6	8	8	8	8	8	8	8	9	9	12

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wykres 16. Podmioty gospodarki narodowej w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015

źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Tabela 52. Podmioty rozpoczynające i kończące działalność gospodarczą w latach 2011-2015

Przedsiębiorcy	Lata				
	2011	2012	2013	2014	2015
rozpoczynający działalność	30	11	23	23	28
kończący działalność	17	16	12	16	21

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>, dane na podstawie Centralnej Ewidencji i Informacja o Działalności Gospodarczej.

Tabela 53. Wybrane wskaźniki odnoszące się do podmiotów gospodarczych w latach 2011-2015

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	Lata				
		2011	2012	2013	2014	2015
podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	województwo łódzkie	90	93	95	96	97
	powiat pajęczański	68	69	71	73	75
	gmina Sulmierzyce	46	46	48	50	51
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	województwo łódzkie	70	71	72	72	72
	powiat pajęczański	55	56	57	59	60
	gmina Sulmierzyce	35	34	36	38	38

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej na terenie gminy Sulmierzyce, odnotowywana jest znaczna przewaga tzw. mikroprzedsiębiorstw. W 2015 roku w gminie działalność gospodarczą prowadziło:

- 207 mikroprzedsiębiorstw (zatrudniających od 0 do 9 pracowników) – tj. 90,39 % wszystkich przedsiębiorstw na terenie gminy;
- 21 małych przedsiębiorstw (zatrudniających od 10 do 49 pracowników) – 9,25 % przedsiębiorstw;
- 1 średnie przedsiębiorstwo (zatrudniające od 50 do 249 pracowników).

W gminie nie działają przedsiębiorstwa określane jako duże, tj. z zatrudnieniem powyżej 250 osób.

Tabela 54. Rodzaje prowadzonej działalności gospodarczej w gminie Sulmierzyce

Lp.	Nazwa	Liczba przedsiębiorców
1.	Handel (w tym sprzedaż produktów spożywczych, art. przemysłowych, kruszywa, odzieży)	50
2.	Usługi budowlane (budowa, remonty i wykończenia budynków)	41
3.	Usługi transportowe	12
4.	Mechanika samochodowa, lakiernictwo	11
5.	Usługi stolarskie	8

6.	Zakłady fryzjerskie	6
7.	Usługi projektowe	5
8.	Pomoc prawna	5
9.	Agencje ubezpieczeniowe	5
10.	Usługi leśne i rolnicze	4
11.	Praktyka lekarska	4

źródło: Dane Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Większość przedsiębiorstw działających na terenie gminy Sulmierzyce zajmuje się sprzedażą detaliczną i hurtową – zarówno na straganach i targowiskach, jak i w wyspecjalizowanych bądź niewyspecjalizowanych sklepach. Drugim najczęściej prowadzonym rodzajem jest działalność w branży budowlanej. Pozostałe, nie ujęte w powyższym zestawieniu, rodzaje działalności to m.in. inne usługi (kowlstwo artystyczne, edukacja artystyczna), agencje reklamowe, usługi grabarskie.

II.5.3. SYTUACJA FIANSOWA GMINY SULMIERZYCE

Podstawowym instrumentem zarządzania finansami gminy jest budżet. Poniżej przedstawiono podstawowe dane i wielkości finansowe będące składowymi budżetu Gminy Sulmierzyce. Obrazują one w zarysie kondycję finansową gminy a zarazem zdolność, do realizacji wydatków inwestycyjnych. Zestawienie dotyczące dochodów budżetu gminy Sulmierzyce według działów pokazuje 34 działy z jakich gmina osiąga dochody.

Tabela 55. Dochody budżetu gminy Sulmierzyce według działów w tys. zł w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	12 793,28	14 964,94	16 135,82	22 680,05	23 561,93	29 301,65
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	177,21	191,30	199,25	2 744,44	247,00	1 786,15
Dział 020 - Leśnictwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 050 - Rybołówstwo i rybactwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 100 - Górnictwo i kopalnictwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 150 - Przetwórstwo przemysłowe	0,00	0,00	0,00	0,00	11,80	0,00
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	336,82	317,51	310,35	316,14	327,83	366,02
Dział 500 - Handel	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 550 - Hotele i restauracje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 600 - Transport i łączność	31,00	56,64	339,99	1 344,71	1 080,47	404,82
Dział 630 - Turystyka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	31,73	46,34	41,36	464,99	379,94	2 235,11
Dział 710 - Działalność usługowa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 720 - Informatyka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 730 - Nauka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 750 - Administracja publiczna	205,46	406,92	369,63	232,40	1 280,03	1 094,00

Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	28,31	10,73	0,80	4,94	44,84	48,09
Dział 752 - Obrona narodowa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 753 - Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	1,85	0,00	1,50	1,50	1,50	14,20
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	6 191,55	7 778,44	8 948,40	11 300,13	14 072,72	16 111,20
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 758 - Różne rozliczenia	3 879,74	3 791,65	3 944,54	4 362,85	3 657,29	4 314,49
Dział 801 - Oświata i wychowanie	132,80	11,10	271,14	131,06	304,29	498,78
Dział 803 - Szkolnictwo wyższe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 851 - Ochrona zdrowia	83,55	91,38	97,47	91,93	85,81	94,72
Dział 852 - Pomoc społeczna	1 510,66	1 418,95	1 448,89	1 500,71	1 535,60	1 569,25
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	55,53	49,80	35,03	40,11	52,92	56,44
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	127,06	120,85	123,91	139,34	408,89	706,37
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00	7,00	3,55	4,80	70,99	2,00
Dział 925 - Ogrody botan. i zoolog. oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00	666,33	0,00	0,00	0,00	0,00

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Dominującą rolę odgrywają działy Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo, Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa, Dział 750 - Administracja publiczna, Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem, Dział 852 - Pomoc społeczna, Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska.

Tabela 56. Struktura dochodów budżetu gminy Sulmierzyce według działów w % w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	1,39%	1,28%	1,23%	12,10%	1,05%	6,10%
Dział 020 - Leśnictwo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 050 - Rybołówstwo i rybactwo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 100 - Górnictwo i kopalnictwo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 150 - Przetwórstwo przemysłowe	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,05%	0,00%
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	2,63%	2,12%	1,92%	1,39%	1,39%	1,25%
Dział 500 - Handel	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 550 - Hotele i restauracje	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 600 - Transport i łączność	0,24%	0,38%	2,11%	5,93%	4,59%	1,38%

Dział 630 - Turystyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	0,25%	0,31%	0,26%	2,05%	1,61%	7,63%
Dział 710 - Działalność usługowa	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 720 - Informatyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 730 - Nauka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 750 - Administracja publiczna	1,61%	2,72%	2,29%	1,02%	5,43%	3,73%
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,22%	0,07%	0,00%	0,02%	0,19%	0,16%
Dział 752 - Obrona narodowa	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 753 - Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%	0,01%	0,05%
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	48,40%	51,98%	55,46%	49,82%	59,73%	54,98%
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 758 - Różne rozliczenia	30,33%	25,34%	24,45%	19,24%	15,52%	14,72%
Dział 801 - Oświata i wychowanie	1,04%	0,07%	1,68%	0,58%	1,29%	1,70%
Dział 803 - Szkolnictwo wyższe	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 851 - Ochrona zdrowia	0,65%	0,61%	0,60%	0,41%	0,36%	0,32%
Dział 852 - Pomoc społeczna	11,81%	9,48%	8,98%	6,62%	6,52%	5,36%
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	0,43%	0,33%	0,22%	0,18%	0,22%	0,19%
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,99%	0,81%	0,77%	0,61%	1,74%	2,41%
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00%	0,05%	0,02%	0,02%	0,30%	0,01%
Dział 925 - Ogrody botan. i zoolog. oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00%	4,45%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Struktura dochodów budżetu gminy Sulmierzyce według działów pokazuje, że największy udział w dochodach gminy ma Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem, którego udział wynosi ponad 40%, a w ostatnich dwóch latach ponad 50%. Udział pozostałych działów zmienia się w zależności od konstrukcji budżetu i zaplanowanych działań.

Tabela 57. Wydatki budżetu gminy Sulmierzyce według działów w tys. zł w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	12 936,30	14 381,06	17 224,50	28 721,97	25 722,97	42 098,93
Dział 010 - Rolnictwo i leśnictwo	179,42	193,32	593,46	6 597,80	2 002,72	669,40
Dział 020 - Leśnictwo	0,00	0,00	0,00	0,00	2,00	0,00
Dział 050 - Rybołówstwo i rybactwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 100 - Górnictwo i kopalnictwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 150 - Przetwórstwo przemysłowe	0,00	0,00	0,00	0,00	14,76	0,00
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	614,92	581,98	566,90	589,50	984,36	848,13
Dział 500 - Handel	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 550 - Hotele i restauracje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 600 - Transport i łączność	1 806,14	1 040,24	2 914,86	5 760,68	4 067,48	4 404,34
Dział 630 - Turystyka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	230,50	267,94	106,69	227,34	151,52	171,50
Dział 710 - Działalność usługowa	67,96	157,34	36,89	182,52	37,20	35,67
Dział 720 - Informatyka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 730 - Nauka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 750 - Administracja publiczna	1 752,91	2 235,58	2 622,04	3 015,93	3 186,59	5 175,67
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	28,31	10,73	0,80	4,94	44,84	48,09
Dział 752 - Obrona narodowa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 753 - Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	250,04	172,51	244,59	175,54	209,14	1 354,38
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	32,39	35,36	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	21,49	16,82	17,92	149,49	279,45	491,50
Dział 758 - Różne rozliczenia	0,00	0,00	0,00	10,00	25,44	380,15
Dział 801 - Oświata i wychowanie	4 789,36	5 272,05	6 574,85	6 383,42	7 699,25	7 073,53
Dział 803 - Szkolnictwo wyższe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 851 - Ochrona zdrowia	48,88	89,51	109,17	150,01	253,93	264,65
Dział 852 - Pomoc społeczna	1 778,82	1 786,76	1 940,37	2 016,77	2 231,52	2 361,99
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	173,03	131,21	192,77	242,60	215,21	218,55
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	907,23	745,01	776,04	1 278,61	1 668,91	16 695,64

Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	125,00	204,80	331,29	1 667,12	2 396,89	1 511,66
Dział 925 - Ogrody botan. i zoolog. oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	129,91	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00	1 439,90	195,86	269,69	251,77	394,06

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Zestawienie wydatków budżetu gminy Sulmierzyce według działów pokazuje 34 działy na jakie gmina przeznaczona pieniądze. Dominującą rolę odgrywają działy Dział 600 - Transport i łączność, Dział 750 - Administracja publiczna, Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa, Dział 801 - Oświata i wychowanie, Dział 852 - Pomoc społeczna, Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska, Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Tabela 58. Struktura wydatków budżetu gminy Sulmierzyce według działów w % w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	1,39%	1,34%	3,45%	22,97%	7,79%	1,59%
Dział 020 - Leśnictwo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,01%	0,00%
Dział 050 - Rybołówstwo i rybactwo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 100 - Górnictwo i kopalnictwo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 150 - Przetwórstwo przemysłowe	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,06%	0,00%
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	4,75%	4,05%	3,29%	2,05%	3,83%	2,01%
Dział 500 - Handel	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 550 - Hotele i restauracje	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 600 - Transport i łączność	13,96%	7,23%	16,92%	20,06%	15,81%	10,46%
Dział 630 - Turystyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	1,78%	1,86%	0,62%	0,79%	0,59%	0,41%
Dział 710 - Działalność usługowa	0,53%	1,09%	0,21%	0,64%	0,14%	0,08%
Dział 720 - Informatyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 730 - Nauka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 750 - Administracja publiczna	13,55%	15,55%	15,22%	10,50%	12,39%	12,29%
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,22%	0,07%	0,00%	0,02%	0,17%	0,11%
Dział 752 - Obrona narodowa	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 753 - Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	1,93%	1,20%	1,42%	0,61%	0,81%	3,22%

Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	0,25%	0,25%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	0,17%	0,12%	0,10%	0,52%	1,09%	1,17%
Dział 758 - Różne rozliczenia	0,00%	0,00%	0,00%	0,03%	0,10%	0,90%
Dział 801 - Oświata i wychowanie	37,02%	36,66%	38,17%	22,22%	29,93%	16,80%
Dział 803 - Szkolnictwo wyższe	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 851 - Ochrona zdrowia	0,38%	0,62%	0,63%	0,52%	0,99%	0,63%
Dział 852 - Pomoc społeczna	13,75%	12,42%	11,27%	7,02%	8,68%	5,61%
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	1,34%	0,91%	1,12%	0,84%	0,84%	0,52%
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	7,01%	5,18%	4,51%	4,45%	6,49%	39,66%
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,97%	1,42%	1,92%	5,80%	9,32%	3,59%
Dział 925 - Ogrody botan. i zoolog. oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	1,00%	-	-	-	-	-
Dział 926 - Kultura fizyczna	-	10,01%	1,14%	0,94%	0,98%	0,94%

źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Struktura wydatków budżetu gminy Sulmierzyce według działów pokazuje, że największy udział w wydatkach gminy ma Dział 750 - Administracja publiczna ponad 10%, Dział 801 - Oświata i wychowanie ponad 16%, z tym, że udział jego maleje ze względu na inne wydatki w tym wydatki inwestycyjne, przy niezmięnionej skali funduszy przeznaczonych na oświatę. Istotnym jest zauważalny wzrost wydatków w Dziale 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska, gdzie w 2015 udział ten wyniósł blisko 40,0%. Udział pozostałych działów zmienia się w zależności od konstrukcji budżetu i zaplanowanych działań. Udział wydatków na Dział 852 - Pomoc społeczna zmniejsza się z roku na rok – jest to sytuacja charakterystyczna dla większości gmin por. (pomoc społeczna).

Tabela 59. Wybrane kategorie wydatków budżetu gminy Sulmierzyce w latach 2011-2015

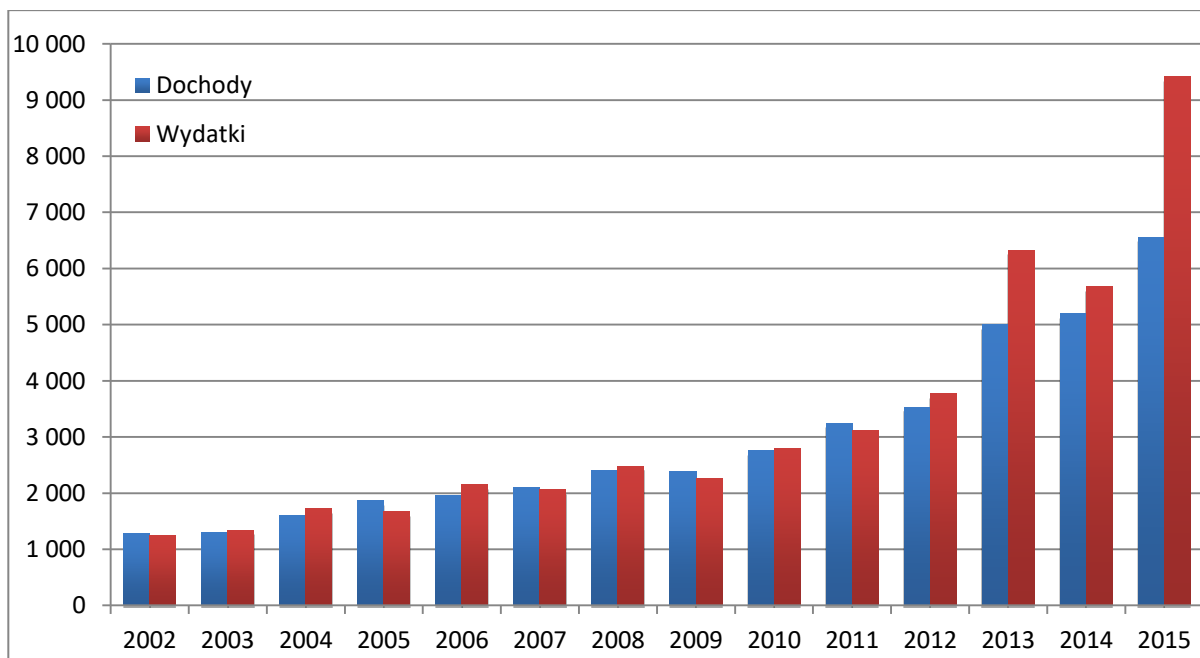
Wydatki	Lata				
	2011	2012	2013	2014	2015
PLN	2 542 187,50	3 795 388,02	13 716 558,73	8 953 014,26	22 014 066,81

wydatki majątkowe inwestycyjne	%	17,68	22,03	47,76	34,81	52,29
wydatki bieżące ogółem	PLN	11 838 873,67	13 429 115,36	15 005 406,81	16 769 960,63	20 084 859,08
		82,32	77,97	52,24	65,19	47,71
dotacje na wydatki bieżące		341 000,00	401 500,00	466 736,69	661 795,39	781 698,67
OGÓŁEM		14 381 061,17	17 224 503,38	28 721 965,54	25 722 974,89	42 098 925,89

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W procentowej strukturze wydatków gminy Sulmierzyce w analizowanym okresie nastąpił wzrost kategorii wydatków inwestycyjnych, z 17,68 % w 2011 roku, w ciągu pięciu lat wzrosły one do 52,29 %.

Wykres 17. Dochody i wydatki budżetu gminy Sulmierzyce na 1 mieszkańca zł latach 2002 - 2015

źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Wydatki budżetu gminy Sulmierzyce w przeliczeniu na 1 mieszkańca w całym analizowanym okresie wzrastały systematycznie – z 3 120,21 PLN na osobę w 2011 roku do 9 413,89 PLN w 2015 roku. Wzrost dotyczył zwłaszcza kategorii na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – z 44,44 PLN w 2011 r. do 338,03 PLN w 2015 r. oraz na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu – na które wydatki pojawiły się dopiero w 2014 r., a w 2015 wyniosły 3 333,49 PLN.

Tabela 60. Dochody i wydatki budżetu gminy Sulmierzyce w tys. zł

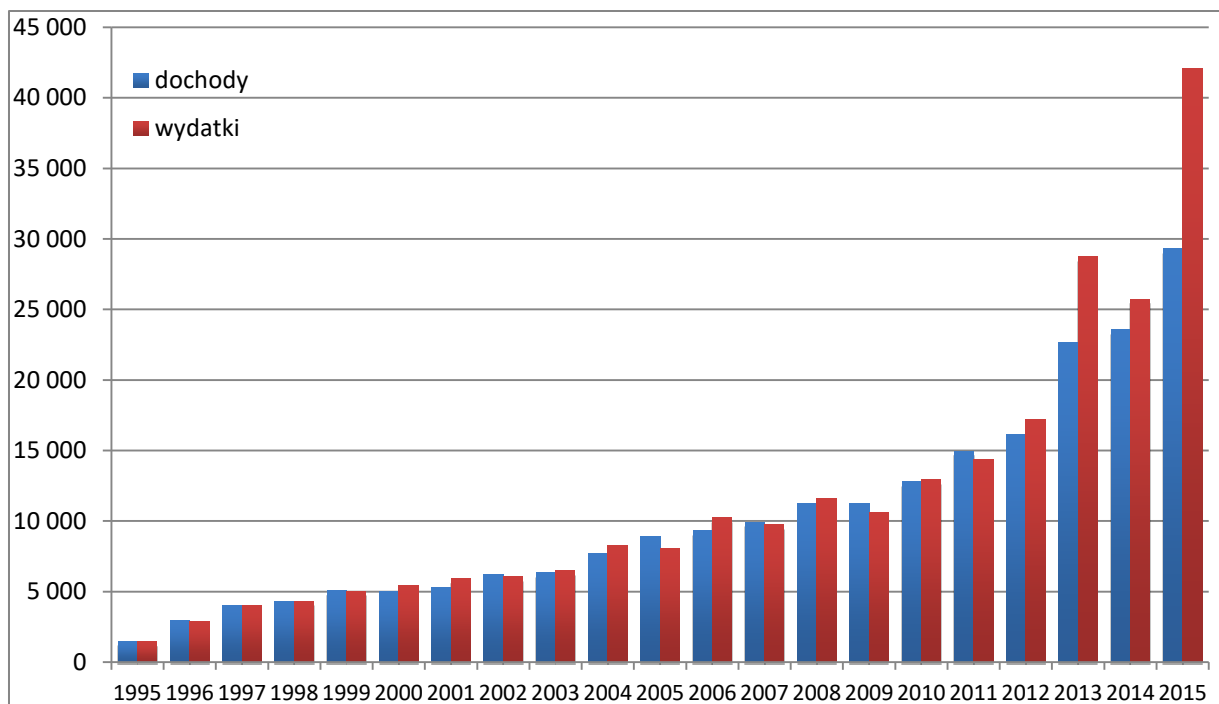
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
dochody	12 793,28	14 964,94	16 135,82	22 680,05	23 561,93	29 301,65
wydatki	12 936,30	14 381,06	17 224,50	28 721,97	25 722,97	42 098,93

nadwyżka / deficyt (w zł)	-143,02	583,88	-1 088,69	-6 041,92	-2 161,05	-12 797,28
nadwyżka / deficyt (w %)	-1,12%	3,90%	-6,75%	-26,64%	-9,17%	-43,67%

źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W gminie Sulmierzyce można zaobserwować zarówno nadwyżkę jak i deficyt budżetowy. Ze względu na przeprowadzone inwestycje w ostatnich czterech latach obserwowany jest deficyt przekraczający 6%; w 2013 r. przekroczył on 23% a w 2015 r. 43%.

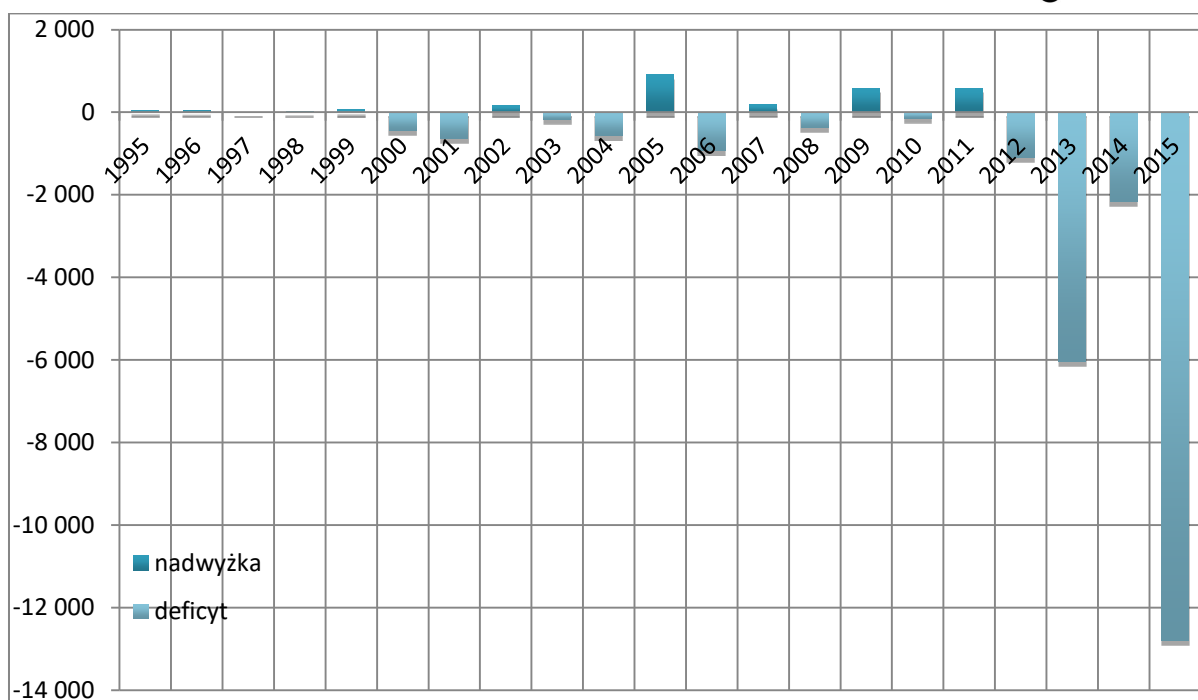
Wykres 18. Dochody i wydatki budżetu gminy Sulmierzyce w tys. zł

źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Wykres 19. Nadwyżka i deficyt budżetu gminy Sulmierzyce w tys. zł latach 1995-2015

źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL.

III. STRATEGICZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY SULMIERZYCE - ANALIZA SWOT

Analiza SWOT służy porządkowaniu i segregacji informacji, stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów własnych i wpływu otoczenia – zarówno mającego miejsce w danym momencie, jak i potencjalnego w przyszłości, ułatwia też identyfikację problemów. Analiza SWOT stanowi więc precyzyjne, analityczne narzędzie służące do określenia kierunków i priorytetów rozwoju gminy Sulmierzyce.

Analiza SWOT zakłada wyróżnienie czterech kategorii czynników strategicznych, tj. uwarunkowań mogących wpływać na sytuację gminy.

- silne strony gminy (S – strengths) – czynniki wewnętrzne pozytywne. Atuty – pozytywne strony teraźniejszości. Zebranie w jednym miejscu wszystkich atutów będących w posiadaniu gminy, ma na celu pokazanie jej unikatowego obrazu. Zbiór uwarunkowań wewnętrznych będących mocnymi stronami JST, jeżeli zostanie zidentyfikowany i odpowiednio wykorzystany, sprzyjać będzie harmonijnemu rozwojowi gminy, stanie się motorem i bazą wzrostu. Do katalogu atutów jednostki zaliczyć należy wszelkie zjawiska pozytywne z punktu widzenia możliwości stymulowania rozwoju, na który bezpośredni wpływ mają władze samorządowe, ale również lokalna społeczność oraz szereg podmiotów działających na jej terytorium.
- słabe strony (W – weaknesses) – czynniki wewnętrzne negatywne. Stanowią one obiektywnie istniejące słabości czynników endogenicznych, położenia, infrastruktury, gospodarki, społeczności gminy, które spowalniają lub ograniczają możliwości jej rozwoju. Realistyczna ocena problemów ze szczególnym uwzględnieniem tych, które mogą hamująco oddziaływać na rozwój ma pozwolić ustalić hierarchię potrzeb uwzględniającą możliwości; poszukać takiej strategii, która słabości skompensuje, albo takich działań, które przyczynią się do ich usunięcia.
- szanse (O – opportunities) – czynniki zewnętrzne pozytywne. Są to zjawiska i tendencje, które przy ich odpowiednim wykorzystaniu, mają potencjał by stać się impulsem wpływającym dodatnio na rozwój jednostki samorządu terytorialnego. Umiejętne wykorzystanie szans pojawiających się w otoczeniu gminy, może również zminimalizować pojawiające się zagrożenia jej harmonijnego rozwoju. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że szanse należą do kategorii czynników

zewnętrznych, co oznacza, że ich występowanie znajduje się poza możliwościami bezpośredniego oddziaływania gminy – zarówno władz, działających na jej obszarze podmiotów, jak i społeczności lokalnej.

- zagrożenia (T– threats) – czynniki zewnętrzne negatywne. Stanowią one bariery dla rozwoju, tj. niezależne od działań władz, innych podmiotów i społeczności gminnej zjawiska mogące mieć negatywny wpływ na wzmacnianie pozycji JST. Świadomość potencjalnych zagrożeń sprzyja rozwojowi gminy, ponieważ pozwala na odpowiednio wczesne podejmowanie działań zapobiegawczych i może oznaczać uniknięcie lub zminimalizowanie ich wpływu.

Tabela 61. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Walory dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego • Rozwinięta sieć dróg i dostępność komunikacyjna • Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa • Duża liczba budynków zasilanych przy użyciu OZE; • Dobry dostęp do placówek usług publicznych, kulturalnych, oświatowych i społecznych • Duża aktywność mieszkańców w obrębie kultury, sportu i rekreacji • Malejący poziom bezrobocia • Proinwestycyjna polityka władz samorządowych • Dobra współpraca z władzami samorządowymi w ramach Lokalnej Grupy Działania „Kraina Wielkiego Łuku Warty” 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski wskaźnik lesistości; • Niski poziom wykorzystania walorów turystycznych • Niewystarczająca sieć oraz infrastruktura ciągów pieszo-rowerowych • Niski poziom skanalizowania gminy • Brak sieci gazowej • Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura telekomunikacyjna • Niski poziom zagospodarowania turystycznego • Rozdrobnienie gospodarstw rolnych • Słabo rozwinięty sektor gospodarczy • Niewystarczające wykorzystanie potencjału OZE • Niewystarczająca promocja gospodarcza gminy;
SZANSE	ZAGROŻENIA

<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne położenie gminy w centrum kraju, w pobliżu dużych ośrodków miejskich oraz bliskość Autostrady A1 • Korzystne położenie w pobliżu parków krajobrazowych oraz doliny rzeki Warty i Widawki • Wzrost popytu na wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii • Dobra dostępność do programów aktywizacji zawodowej wdrażanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Pajęcznie; • Dynamicznie rosnący popyt na produkty regionalne i lokalne • Rosnący popyt na usługi „czasu wolnego” oraz rozwój turystyki weekendowej i aktywnej • Dostępność funduszy Unii Europejskiej oraz innych środków zewnętrznych	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca rozwinięta gospodarka niskoemisyjna w regionie • Rosnące natężenie ruchu na drogach powodujące wzrost zagrożenia wypadkami drogowymi; • Niska opłacalność produkcji rolnej – z uwagi na ceny skupu i niepewność zysku; • Wysokie koszty i ryzyko podejmowania działalności gospodarczej; • Niewystarczające postrzeganie regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie • Duża konkurencja przy ubieganiu się o zewnętrzne środki pomocowe na działania inwestycyjne i społeczne;
--	--

źródło: opracowanie własne

IV. WIZJA ROZWOJU, CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE ROZWOJU GMINY SULMIERZYCE

Wizja rozwoju Gminy Sulmierzyce to pożądaný i oczekiwany w przyszłości stan jej rozwoju, który wynika ze zidentyfikowanych wcześniej jej atutów, własnych zasobów oraz możliwości rozwoju.

Wizja to przyszły stan, jaki Gmina chce osiągnąć, wyznacza jednocześnie kierunki działań władz, które pozwolą na wypełnianie celów operacyjnych i strategicznych rozwoju Gminy Sulmierzyce w latach 2017-2023.

Wizja Gminy Sulmierzyce

**Gmina Sulmierzyce atrakcyjna do
zamieszkania, wypoczynku i inwestowania,
rozwijająca się dzięki zmodernizowanej
infrastrukturze technicznej i społecznej,
działalności proekologicznej oraz
przedsiębiorczym mieszkańcom.**

Powyższa wizja rozwoju Gminy Sulmierzyce pozwala na wskazanie celów strategicznych i operacyjnych rozwoju gminy oraz podstawowych kierunków działań władz Gminy pozwalających ją realizować. Zdefiniowanie celów strategicznych i operacyjnych, do których realizacji dążyć będzie Gmina Sulmierzyce w latach 2017-2023 służy optymalnemu wykorzystaniu jej potencjału i szans oraz osiągnięcie obrazu (wizji) Gminy, takiego, jaki Władze gminy założyły na samym początku prac nad strategią.

Cele strategiczne sformułowane zostały ogólnie, jako cele funkcjonalne, tzn. wyrażające pożądane funkcje (potrzeby), które winny zostać zrealizowane w latach 2017 – 2023. W oparciu o aktualną sytuację społeczno-gospodarczą gminy Sulmierzyce, a także przeprowadzoną analizę SWOT, zdefiniowane zostały trzy cele strategiczne. W założeniu mają one obejmować wszystkie dziedziny rzeczywistości przestrzennej, społecznej oraz gospodarczej, które wpływają na życie społeczności gminnej, warunki funkcjonowania podmiotów społecznych i gospodarczych na jej terenie oraz wpływają na postrzeganie gminy Sulmierzyce jako miejsca zamieszkania, wypoczynku i inwestowania.

Wykres 20. Cele strategiczne rozwoju Gminy Sulmierzyce

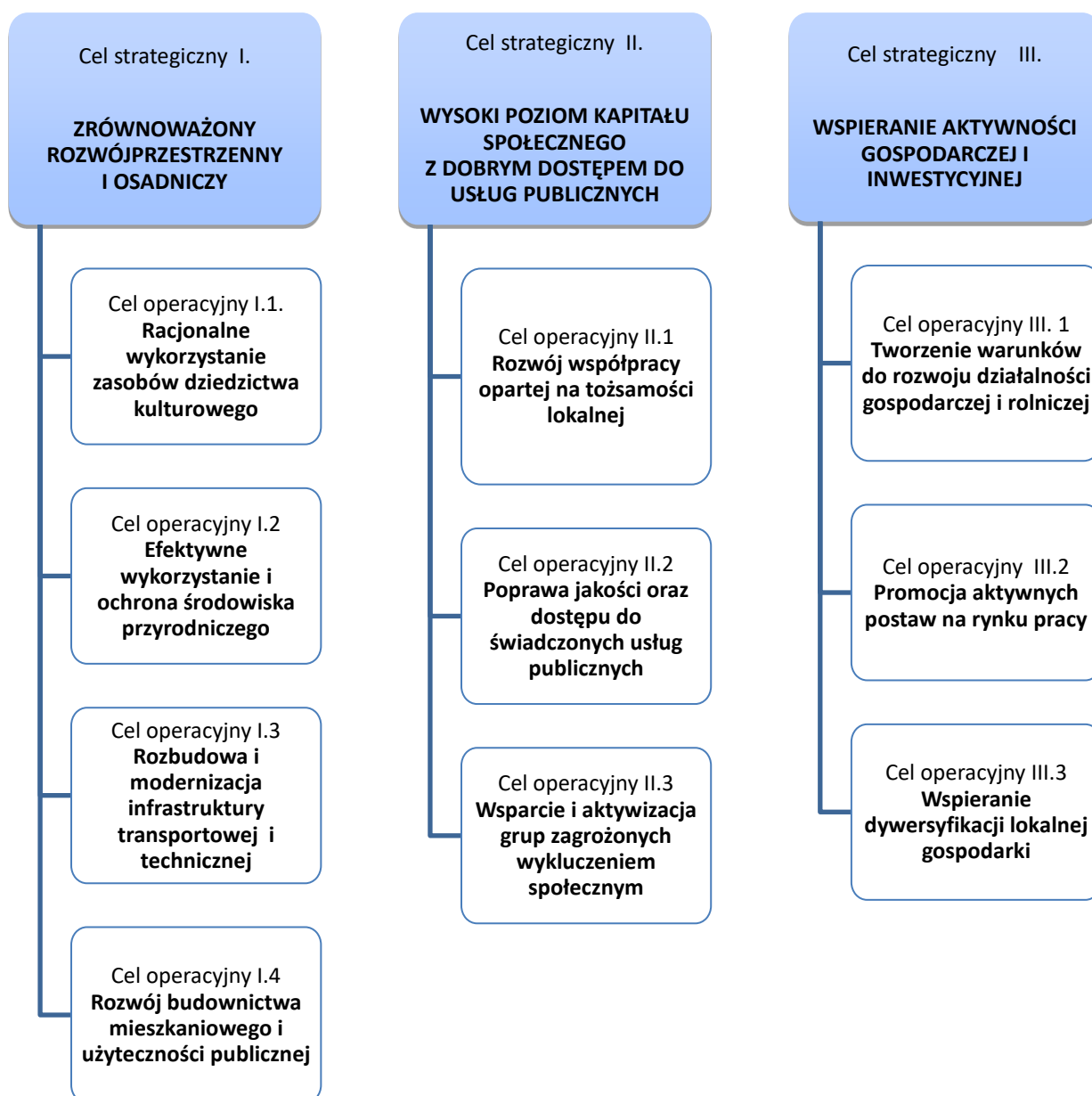
CELE STRATEGICZNE ROZWOJU GMINY SULMIERZYCE

źródło: opracowanie własne

Cele strategiczne rozwoju Gminy Sulmierzyce mają zapewnić maksymalną efektywność gospodarczą, opartą na zrównoważonym rozwoju oraz potencjale kapitału społecznego. Podstawę do osiągnięcia przez Gminę Sulmierzyce celów strategicznych stanowi realizacja celów operacyjnych, które stanowią rozwinięcie i doprecyzowanie celów strategicznych i obejmują krótszy horyzont czasowy. Poniżej przedstawiono drzewo celów operacyjnych rozwoju Gminy Sulmierzyce.

Wykres 21. Cele operacyjne rozwoju Gminy Sulmierzyce

źródło: opracowanie własne

Osiągnięcie celów operacyjnych będzie możliwe poprzez realizację określonych kierunków działań inwestycyjnych i społecznych. Wyodrębniono kierunki interwencji, czyli przykładowe działania do zrealizowania, które należy traktować jako propozycje, otwarte listy przedsięwzięć w danym zakresie. Określają one jedynie ogólne ramy koncentracji aktywności wspólnoty gminy Sulmierzyce w perspektywie długofalowej. Poniżej przedstawiono drzewo celów strategicznych, operacyjnych oraz kierunków działań rozwojowych, których realizacja pozwoli na osiągnięcie wizji rozwoju Gminy Sulmierzyce.

Tabela 62. Drzewo celów rozwoju Gminy Sulmierzyce

Wizja Gminy

Gmina Sulmierzyce atrakcyjna do zamieszkania, wypoczynku i inwestowania, rozwijająca się dzięki zmodernizowanej infrastrukturze technicznej i społecznej, działalności proekologicznej oraz przedsiębiorczym mieszkańcom

KIERUNKI DZIAŁAŃ		CELE STRATEGICZNE									
		I. Zrównoważony rozwój przestrzenny i osadniczy				II. Wysoki poziom kapitału społecznego z dobrym dostępem do usług publicznych			III. Wspieranie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej		
		CELE OPERACYJNE									
		I.1. Racjonalne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego	I.2. Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	I.3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej i technicznej	I.4. Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	II.1. Rozwój współpracy opartej na tożsamości lokalnej	II.2. Poprawa jakości oraz dostępu do usług publicznych	II.3. Wsparcie i aktywizacja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym	III. 1 Tworzenie warunków do rozwoju działalności gospodarczej i rolniczej	III.2 Promocja przedsiębiorczości i aktywnych postaw na rynku pracy	III.3 Wspieranie dywersyfikacji lokalnej gospodarki
1.	Zachowanie i rozwój funkcji obiektów dziedzictwa kulturowego	✓				✓					✓
2.	Poprawa ładu przestrzennego i jakości przestrzeni publicznej		✓	✓	✓				✓		
3.	Zagospodarowanie przestrzeni w kierunku rozwoju funkcji	✓	✓		✓						✓

	kulturalnych i turystycznych,										
4.	Termomodernizacja obiektów, wymiana źródeł ciepła oraz rozwój i promocja budownictwa niskoemisyjnego i pasywnego		✓		✓						
5.	Rozwój i modernizacja infrastruktury drogowej			✓					✓		
6.	Modernizacja oświetlenia ulicznego		✓	✓							
7.	Rozwój alternatywnych form transportu, zapewnienie dogodnych połączeń pieszych i rowerowych		✓	✓							
8.	Rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego		✓				✓				
9.	Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym			✓			✓				
10.	Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej		✓	✓			✓		✓		

11.	Wsparcie budowy sieci gazowniczej			✓			✓		✓		
12.	Wsparcie rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej			✓			✓		✓		
13.	Wsparcie i promocja gospodarki niskoemisyjnej, w tym odnawialnych źródeł energii		✓		✓				✓		✓
14.	Ochrona terenów cennych przyrodniczo oraz rozwój terenów zielonych		✓								✓
15.	Rozwój racjonalnej i kompleksowej gospodarki odpadami		✓				✓				✓
16.	Promocja zachowań proekologicznych mieszkańców		✓						✓	✓	✓
17.	Tworzenie warunków do rozwoju kapitału społecznego					✓		✓	✓		✓

19.	Rozwój systemu wsparcia i usług pomocy społecznej						✓	✓			
20.	Wspieranie działań na rzecz poprawy usług medycznych oraz rozwoju profilaktyki i działań prozdrowotnych				✓		✓				✓
21.	Podnoszenie jakości kształcenia				✓		✓		✓	✓	
22.	Stworzenie atrakcyjnej oferty kulturalnej, turystycznej, sportowej i rekreacyjnej	✓	✓			✓					✓
23.	Aktywizacja społeczna i wsparcie rozwoju organizacji pozarządowych	✓	✓			✓					✓
24.	Tworzenie warunków do zatrudnienia, w tym integracji i reintegracji zawodowej							✓	✓	✓	✓
25.	Pozyskiwanie inwestorów i promocja potencjału						✓		✓	✓	✓

gospodarczego i społecznego											
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

źródło: opracowanie własne

V. PLAN INWESTYCYJNY I RAMY FINANSOWE

Gmina Sulmierzyce w latach 2017-2023 planuje przeprowadzić szereg inwestycji, które zamierza zrealizować przy dofinansowaniu ze środków zewnętrznych – tak krajowych, jak i unijnych.

Tabela 63. Zadania planowane do realizacji w gminie Sulmierzyce w latach 2017-2023

Lp.	Nazwa zadania	Cel operacyjny	Cel operacyjny	Szacunkowa wartość [tyś PLN]	Potencjalne źródła finansowania
		podstawowy	uzupełniający		
1.	Budowa Budynku Pasywnego Przedszkola w Sulmierzycach	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	8 918,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
2.	Aranżacja parku przy ul. Słonecznej w Sulmierzycach	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	878,50	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
3.	Aranżacja deptaku w centrum Sulmierzyc	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	377,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
4.	Aranżacja parku przy rondzie w miejscowości Sulmierzyce	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	350,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
5.	Budowa strzelnicy sportowej	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	II.2 Poprawa jakości oraz dostępu do usług publicznych	3 613,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
6.	Przebudowa wraz z aranżacją (miejsce turystyczno-rekreacyjne) stawu Dygudaj	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i	789,50	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy

		środowiska przyrodniczego	użyteczności publicznej		<ul style="list-style-type: none"> • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
7.	Budowa ścieżek rowerowych w kierunku miejscowości Dygudaj	I.3 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej i technicznej	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	4 508,50	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
8.	Budowa ścieżki rowerowej w miejscowości Chorzenice	I.3 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej i technicznej	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	1 159,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
9.	Budowa stadionu w miejscowości Dworszowice Pakoszowe	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	II.2 Poprawa jakości oraz dostępu do usług publicznych	168,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
10.	Budowa punktu sportowego w miejscowości Ostrołęka oraz w miejscowości Eligiów	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	II.2 Poprawa jakości oraz dostępu do usług publicznych	94,50	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • RPO WŁ na lata 2014 - 2020
11.	Wsparcie mobilności rowerowej	I.3 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej i technicznej	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	2 490,50	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • POIiŚ 2014 – 2020; • RPO WŁ 2014 – 2020; • środki NFOŚiGW WFOŚiGW;
12.	Modernizacja oraz utrzymanie infrastruktury drogowej na terenie gminy	I.3 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej i technicznej	III. 1 Tworzenie warunków do rozwoju działalności gospodarczej i rolniczej	16 100,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • środki własne powiatu; • POIiŚ 2014 – 2020; • RPO WŁ 2014 – 2020
13.	Zwiększanie liczby ludności korzystającej ze	I.3 Rozbudowa i modernizacja	I.2 Efektywne wykorzystanie i		<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy

	zbiorowej kanalizacji sanitarnej	infrastruktury transportowej i technicznej	ochrona środowiska przyrodniczego		<ul style="list-style-type: none"> • PROW • środki NFOŚiGW • WFOŚiGW;
14.	Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej - oświata, kultura i administracja publiczna	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	1 662,50	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • POIiŚ 2014 – 2020; • RPO WŁ 2014 – 2020 • Środki NFOŚiGW WFOŚiGW; • budżet państwa
15.	Poprawa efektywności energetycznej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej – pozostałe budynki	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	II.2 Poprawa jakości oraz dostępu do usług publicznych	1 200,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • POIiŚ 2014 – 2020; • RPO WŁ 2014 – 2020 • środki NFOŚiGW WFOŚiGW;
16.	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie gminy	I.3 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej i technicznej	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	1 200,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • POIiŚ 2014 – 2020; • RPO WŁ 2014 – 2020 • środki NFOŚiGW WFOŚiGW;
17.	Program wymiany źródeł ciepła oraz instalacji źródeł OZE w budynkach mieszkalnych	I.4 Rozwój budownictwa mieszkaniowego i użyteczności publicznej	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	10 000,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • POIiŚ 2014 – 2020; • RPO WŁ 2014 – 2020 • środki NFOŚiGW WFOŚiGW; • środki właścicieli budynków;
18.	Monitoring zużycia paliw i nośników energii w budynkach użyteczności	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona	II.2 Poprawa jakości oraz	30,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy

	publicznej, system zarządzania energią w budynkach użyteczności publicznej	środowiska przyrodniczego	dostępu do usług publicznych		
19.	Organizacja kampanii społecznej związanej z ograniczeniem emisji, efektywnością energetyczną oraz wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	III.3 Wspieranie dywersyfikacji lokalnej gospodarki	25,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • środki NFOŚiGW WFOŚiGW;
20.	Działania edukacyjne dla przedsiębiorstw/akcje dla przedsiębiorców dotyczące zagadnień związanych z ograniczeniem zużycia energii/ograniczeniem emisji	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	III. 1 Tworzenie warunków do rozwoju działalności gospodarczej i rolniczej	10,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • środki NFOŚiGW WFOŚiGW;
21.	Przygotowanie i przeprowadzenie kampanii społecznych związanych z efektywnym i ekologicznym transportem	I.2 Efektywne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego	III.3 Wspieranie dywersyfikacji lokalnej gospodarki	20,00	<ul style="list-style-type: none"> • środki własne Gminy • środki NFOŚiGW WFOŚiGW;

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Sulmierzycach

Gmina Sulmierzyce planuje przeprowadzenie szeregu projektów, przy czym będą to zarówno inwestycje infrastrukturalne, jak i związane ze sferą usług społecznych i rozwojem kapitału ludzkiego. W dominującej większości są to działania planowane do realizacji z udziałem środków zewnętrznych, z budżetu Unii Europejskiej i dotacji krajowych. Mimo dużej samodzielności gminy, szybko rosnących dochodów i zrównoważonej gospodarki finansowej niezbędne jest wsparcie planowanych procesów rozwojowych środkami zewnętrznymi. Środki zabezpieczające realizację zadań wpisujących się w poszczególne cele wskazane w dokumencie pochodzić będą z następujących źródeł: programów pomocowych UE, programów rządowych, programów samorządowych, budżetu państwa, budżetu gminy Sulmierzyce.

VI. POWIĄZANIE STRATEGII Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017-2023 jest spójna z zapisami dokumentów wyższego rzędu:

- Strategia Rozwoju Powiatu Pajęczańskiego na lata 2014-2020;
- Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Pajęczańskiego na lata 2015 – 2018 z prognozą do roku 2020;
- Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Kraina Wielkiego Łuku Warty” na lata 2014-2020;
- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020;
- Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Łódzkiego „LORIS – 2030”;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego;
- Program Ochrony Środowiska Województwa Łódzkiego na lata 2012 – 2015 w perspektywie do 2019 roku;
- Plan Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim;
- Program Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim na lata 2007-2020;
- Strategia Rozwoju Kraju 2020 (Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju);
- Krajowe strategie sektorowe;
- Polityka Energetyczna Polski do roku 2030.
- Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017-2023 wpisuje się w politykę rozwoju powiatu pajęczańskiego, Lokalnej Grupy Działania „Kraina Wielkiego Łuku Warty” oraz województwa łódzkiego. Strategia jest również zgodna z dokumentami strategicznymi szczebla krajowego.

Tabela 64. Powiązanie *Strategii* z dokumentami wyższego rzędu

KONTEKST POWIATOWY
STRATEGIA ROZWOJU POWIATU PAJĘCZAŃSKIEGO NA LATA 2014 - 2020
<p>Dokument planistyczny na poziomie powiatu pajęczańskiego. SRGS wpisuje się w następujące cele strategiczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cel strategiczny nr I „Wzmacnianie atrakcyjności turystycznej powiatu” • cel strategiczny nr II „Rozwój gospodarczy powiatu” • cel strategiczny nr III „Rozwój samorządności i społeczeństwa obywatelskiego oraz kapitału społecznego”

AKTUALIZACJA PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA DLA POWIATU PAJĘCZAŃSKIEGO NA LATA 2015 – 2018 Z PROGNOZĄ DO ROKU 2020

Dokument planistyczny dla powiatu pajęczańskiego w obszarach potencjału środowiskowego. SRGS wpisuje się w następujące cele ekologiczne ujęte w POŚ:

- 5.4. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska;
- 5.12. Jakość powietrza;
- 5.13. Ochrona wód;
- 5.14. Gospodarka odpadami;
- 5.15. Edukacja ekologiczna poszerzająca świadomość społeczeństwa na temat negatywnych skutków niewłaściwej gospodarki odpadami, oddziaływanie hałasu.

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU DLA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „KRAINA WIELKIEGO ŁUKU WARTY” NA LATA 2014 – 2020.

Wizja rozwoju oraz cele Strategii Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017-2023 wpisują się w następujące cele Lokalnej Grupy Działania „Kraina Wielkiego Łuku Warty”:

- Cel I. Tworzenie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki i tworzenia miejsc pracy,
- Cel II. Rozwój inicjatyw lokalnych i podniesienie standardu życia mieszkańców.

KONTEKST WOJEWÓDZKI

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO 2020

Dokument pełniący rolę najważniejszego planu działania władz samorządowych, określający wizję rozwoju województwa, cele oraz główne sposoby ich osiągnięcia w kontekście specyficznych uwarunkowań JST. SRGS w swoich założeniach wpisuje się we wszystkie 3 sformułowane w SRWŁ filary polityki horyzontalnej składające się na zaprezentowaną w dokumencie wizję rozwoju województwa. SRGS wpisuje się w szczególności w:

- I filar SRWŁ – Spójność gospodarcza, dla którego przyjęty cel strategiczny to „Region wykorzystujący potencjał endogeniczny do rozwoju inteligentnej gospodarki, oparty na kreatywności i przedsiębiorczości mieszkańców”. SRGS wpisuje się w szczególności w cel operacyjny 1 „Zaawansowana gospodarka wiedzy i innowacji”, strategiczny kierunek działań 1.2. „Rozwój nowoczesnej gospodarki energetycznej”, w którym SRWŁ przewiduje wdrażanie niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii, w tym w sektorze komunalno-bytowym oraz rolnictwie, m. in. poprzez wspieranie projektów inwestycyjnych ukierunkowanych na zwiększenie wytwarzania energii w skojarzeniu, przede wszystkim w sektorze komunalno-bytowym, oraz związanych z racjonalizacją i poszanowaniem energii. Ponadto SRGS wpisuje się w cel operacyjny 3 „Zintegrowane środowisko przedsiębiorczości dla rozwoju gospodarki”, strategiczny kierunek działań 3.2 „Rozwój MŚP i sektora

rolnego”. SRWŁ przewiduje tu zadania polegające na restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw rolnych oraz wymiany pokoleniowej, a także wsparciu integracji producentów rolnych w zakresie produkcji i przetwórstwa;

- II filar SRWŁ – Spójność społeczna, której cel strategiczny to „Aktywne społeczeństwo obywatelskie, z dobrym dostępem do usług publicznych, sprzyjające włączeniu społecznemu grup wykluczonych”. SRGS wpisuje się we wszystkie trzy uszczegóławiające go cele operacyjne: cel 4 „Wysoki poziom kapitału społecznego i silne społeczeństwo obywatelskie” (m.in. działania polegające na promocji walorów kulturowych i przyrodniczych regionu, promocję produktów i wydarzeń kulturalnych), cel 5 „Wysoki standard i dostęp do usług publicznych” (m.in.: rozwój bazy przedszkoli, m. in. poprzez: wspieranie budowy nowych i modernizacji istniejących obiektów, w tym zwłaszcza na obszarach wiejskich, podniesienie standardu placówek edukacyjnych na wszystkich etapach kształcenia, rozwój usług i programów profilaktyki zdrowotnej), a także cel 6 „Reintegracja społeczna grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym” (m.in. aktywizacja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, zapobieganie i przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego);
- III filar SRWŁ – Spójność przestrzenna z celem strategicznym sformułowanym jako „Zrównoważony rozwój przestrzenny regionu z silnie powiązaniem systemem osadniczym, z nowoczesną infrastrukturą i racjonalnie wykorzystanymi zasobami środowiska przyrodniczego”. SRGS wpisuje się w szczególności w cel operacyjny 7 „Wysoka jakość i dostępność infrastruktury transportowej i technicznej” (zakłada m.in. działania polegające na rozwoju systemów wodno-kanalizacyjnych) oraz cel operacyjny 8 „Wysoka jakość środowiska przyrodniczego” (m.in. prowadzenie racjonalnej gospodarki rolnej, wspieranie podnoszenia kwalifikacji służb odpowiedzialnych za ochronę przed zagrożeniami naturalnymi).

REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI DLA WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO „LORIS – 2030”

Dokument formułuje wizję innowacyjnego Województwa Łódzkiego jako obszaru „spójnego terytorialnie i wizerunkowo, kreatywnego i konkurencyjnego w skali kraju i Europy, o najlepszej dostępności komunikacyjnej, wyróżniającego się atrakcyjnością inwestycyjną i wysoką jakością życia. SRGS wpisuje się w cel priorytetu 1 RSI LORIS „Specjalizacja regionalna”, w cel operacyjny 1.1. „Budowa świadomości w zakresie specjalizacji regionalnej”, zadania 1.1.1. „Integracja środowiska w obszarze branż kluczowych” oraz 1.1.3. „Promocja branż kluczowych”.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Dokument stanowiący wyraz polityki przestrzennej województwa. PZPWŁ jest ściśle powiązany ze strategią rozwoju województwa i określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu. Jednym z sześciu celów głównych sformułowanych w dokumencie jest „Ochrona i poprawa stanu środowiska”, która realizowana ma być poprzez podjęcie szeregu działań kierunkowych, w tym np. ochronę powierzchni ziemi i gleb, poprawę jakości powietrza,

a także racjonalizację gospodarki odpadami. SRGS jest zgodna ze wszystkimi wskazanymi wyżej zadaniami Planu.

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2012 – 2015 W PERSPEKTYWIE DO 2019 ROKU.

W zakresie zadań związanych z potencjałem środowiskowym Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce wpisuje się w szczególności w następujące priorytety wskazane w wojewódzkim POŚ:

- zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- prowadzenie działań energooszczędnych w mieszkalnictwie i budownictwie (rozwój sieci ciepłowniczych, termomodernizacje, budynki pasywne);
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami ze źródeł punktowych i obszarowych;
- zapobieganie i minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów;
- ochrona środowiska i bioróżnorodności.

PLAN PRZECIWDZIAŁANIA DEPOPULACJI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Głównym celem dokumentu jest „Odbudowa kapitału ludzkiego poprzez tworzenie sprzyjających warunków na rynku pracy, rozwój wykształcenia i kompetencji oraz poprawę jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego w perspektywie krótko i długookresowej”. Cel ten ma zostać zrealizowany poprzez wdrożenie szeregu celów szczegółowych, spośród których SRGS wpisuje się w szczególności w następujące:

- szeroki dostęp do żłobków, przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego (edukacji przedszkolnej) prowadzący do utrzymania miejsc pracy/powrotu rodziców - opiekunów na rynek pracy;
- dostępność i atrakcyjność miejsc pracy w regionie, sprzyjające warunki dla napływu ludności do województwa łódzkiego;
- równe szanse edukacyjne w regionie, wysoka jakość usług świadczonych w systemie oświaty oraz równy poziom kształcenia na obszarach miejskich i wiejskich, w tym wsparcie na rzecz przeciwdziałania marginalizacji osób z obszarów wiejskich;
- aktywizacja społeczna i zawodowa osób starszych;
- wysoka jakość i dostępność do usług opiekuńczych i zdrowotnych;
- zdrowi i świadomi profilaktyki zdrowia mieszkańcy województwa.

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2007-2020

W zakresie zadań związanych z rozwojem turystyki SRGS wpisuje się w następujące priorytety rozwoju turystyki w województwie łódzkim:

- Rozwój produktów turystycznych.
- Rozwój zasobów ludzkich oraz współpraca w obszarze turystyki.
- Zagospodarowanie przestrzeni turystycznej województwa łódzkiego.

KONTEKST KRAJOWY

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020 (ŚREDNIOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU)

Dokument przedstawia wizję Polski w 2020 roku jako kraju posiadającego „aktywne społeczeństwo, konkurencyjną gospodarkę i sprawne państwo”. W dokumencie przedstawione zostały główne obszary interwencji, cele oraz priorytety rozwojowe. SRGS wpisuje się w szczególności w następujące obszary SRK 2020:

- obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo – cel I.3. „Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela” i jego priorytetowe kierunki interwencji publicznej: I.3.2. „Rozwój kapitału społecznego”, I.3.3. „Zwiększenie bezpieczeństwa obywatela”;
- obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka – cel II.2. „Wzrost wydajności gospodarki” (priorytetowy kierunek interwencji II.2.3. „Zwiększenie konkurencyjności i modernizacja sektora rolno-spożywczego”), cel II.4. „Rozwój kapitału ludzkiego” (priorytetowe kierunki interwencji publicznej: II.4.1. „Zwiększanie aktywności zawodowej”, II.4.2. „Poprawa jakości kapitału ludzkiego” oraz cel II.6. „Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko” (priorytetowe kierunki interwencji publicznej: II.6.1. „Racjonalne gospodarowanie zasobami”, II.6.2. „Poprawa efektywności energetycznej”, II.6.3. „Zwiększenie dywersyfikacji dostaw paliw i energii”, II.6.4. „Poprawa stanu środowiska”.);
- obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna – cel III.1. „Integracja społeczna” (priorytetowy kierunek interwencji publicznej III.1.1. „Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym”), cel III.2. „Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych” (priorytetowy kierunek interwencji publicznej III.2.1. „Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych”).

KRAJOWE STRATEGIE SEKTOROWE

Cele SRGS realizują w szczególności założenia polityki rozwoju kraju, określone w następujących dokumentach:

- *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020* – zakładającej m.in. budowę systemu ciągłej edukacji oraz zapobieganie wykluczeniu społecznemu (w tym e-wykluczeniu);
- *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* – stawiającej za cel m.in. rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego;
- *Strategii bezpieczeństwa energetycznego i środowiska* – dążącej do zapewnienia efektywności energetycznej kraju, zapobiegania degradacji środowiska, a także efektywnego wykorzystania zasobów;
- *Strategii rozwoju regionalnego* – stawiającej za cel m.in. wykorzystywanie walorów środowiskowych;
- *Strategii innowacyjności i efektywności gospodarki* – która zakłada budowę społeczeństwa informacyjnego i właściwe przygotowanie pracowników do perspektywicznych potrzeb rynku pracy;
- *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa* – która wśród swoich celów wymienia m.in. zapewnienie konkurencyjności i bezpieczeństwa żywnościowego, poprawę jakości życia i dostępu do usług edukacyjnych, a także ochronę środowiska.

POLITYKA ENERGETYCZNA POLSKI DO ROKU 2030

Cele i kierunki działań SRGS, jak również zaplanowane zadania odpowiadają na postulaty formułowane w PEP 2030 w zakresie rozwoju wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w szczególności chodzi o energię słoneczną (inwestycje w ogniwa fotowoltaiczne) oraz wymianę źródeł oświetlenia na energooszczędne (LED). Zgodnie z "Polityką energetyczną Polski do 2030 roku" udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu w Polsce ma wzrosnąć do 15 % w 2020 roku i 20 % w roku 2030.

KONTEKST UNIJNY

EUROPA 2020 STRATEGIA NA RZECZ INTELIGENTNEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU SPRZYJAJĄCEGO WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Założeniem dokumentu jest wyjście z kryzysu i przygotowanie gospodarki europejskiej na wyzwania czekające ją w nadchodzącym dziesięcioleciu. SRGS wpisuje się w następujące priorytety:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych i planistycznych wyższego rzędu

VII. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA STRATEGII

VII.1. PODMIOTY REALIZUJĄCE

Gwarancją prawidłowego wdrażania i bieżącego monitorowania realizacji *Strategii Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023* jest współpraca wielu działających na jej obszarze podmiotów należących zarówno do sektora publicznego, jak i prywatnego, pozarządowego, a także wszystkich mieszkańców gminy. Realizacja założeń dokumentu stanowić będzie w nadchodzących latach wyzwanie dla wszystkich podmiotów związanych z gminą.

Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie i monitorowanie realizacji *Strategii Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023* jest Urząd Gminy w Sulmierzycach. Wdrażanie SRGS rozpocznie się od wprowadzenie jej w życie mocą Uchwały Rady Gminy. Pomiotem odpowiedzialnym za jego realizację jest organ wykonawczy samorządu gminnego – Wójt Gminy, który działa przy pomocy Rady Gminy oraz jej stałych komisji. Działania podejmowane przez Urząd Gminy w Sulmierzycach, Radę Gminy oraz Wójta Gminy mają na celu zapewnienie sprawnej realizacji i oceny postępów, ale również aktualizacji i dostosowania treści i założeń planistycznych dokumentu do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych.

W celu zapewnienia maksymalnej efektywności realizacji *Strategii Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023* niezbędny jest stały monitoring, w tym nadzór nad instytucjami odpowiedzialnymi za zarządzanie i wdrażanie poszczególnych zadań. Za monitorowanie odpowiedzialny będzie wyłoniony spośród pracowników Urzędu Gminy Sulmierzyce Zespół Zadaniowy, który w ramach spotkań cyklicznych i nadzwyczajnych (w razie zaistnienia takiej konieczności) zajmować się będzie analizą ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów i postępu realizacji całej SRGS w aspekcie finansowym i rzeczowym, w celu zapewnienia zgodności realizacji projektów i dokumentu planistycznego z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Zespół będzie również w miarę potrzeb reagował na pojawiające się ryzyka, będzie starał się je zminimalizować, a także przewidywał możliwość wystąpienia ryzyk w procesie wdrażania Strategii. Ponadto na koniec okresu obowiązywania SRGS Zespół sporządzi raport końcowy, obrazujący faktycznie zrealizowane zadania w kontekście przyjmowanych założeń *Strategii*. Raport końcowy będzie ogólnodostępny do wglądu w Sekretariacie Wójta. W sytuacji pojawienia się trudności wdrożeniowych Zespół podejmować będzie działania mające na celu ich wyeliminowanie lub zminimalizowanie potencjalnych zagrożeń.

Funkcję Sekretariatu Zespołu pełnić będzie wyznaczony pracownik Urzędu Gminy w Sulmierzycach, do którego obowiązków należeć będzie zawiadamianie członków Zespołu o terminach posiedzeń, przygotowanie stosownych materiałów na temat postępów w realizacji *Strategii Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017-2023* oraz przygotowywanie protokołów z posiedzeń Zespołu, zawierających ustalenia i przesyłanie ich do członków Zespołu.

Strategia Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023 będzie aktualizowana uchwałą Rady Gminy na podstawie przedstawionych rekomendacji i propozycji zmian wszystkich zainteresowanych stron. Komunikacja społeczna *Strategii* polegać będzie na informowaniu społeczności lokalnej o postępach jej wdrażania. Każdy mieszkaniec gminy Sulmierzyce w dowolnym czasie będzie miał możliwość uzyskania informacji o aktualnym stanie prac wdrożeniowych SRGS.

Główną instytucją odpowiedzialną za promocję *Strategii Rozwoju Gminy Sulmierzyce na lata 2017 – 2023* oraz za informację i promocję poszczególnych działań realizowanych w ramach dokumentu będzie Urząd Gminy w Sulmierzycach. Wszelkie materiały promocyjne powinny określać m.in. cele realizacji poszczególnych zadań w ramach *Strategii*, planowane wskaźniki osiągnięć oraz źródła finansowania poszczególnych projektów. Grupami docelowymi prowadzonych działań promocyjnych będą przede wszystkim mieszkańcy gminy Sulmierzyce, partnerzy społeczno-gospodarczy, regionalne i lokalne władze oraz inne władze publiczne. SRGS zostanie opublikowana na stronie internetowej gminy <http://www.sulmierzyce.eu/>, na stronie Biuletynu Informacji Publicznej <http://www.sulmierzyce.biuletyn.net/> oraz będzie dostępna dla wszystkich zainteresowanych w siedzibie Urzędu Gminy w Sulmierzycach.

VII.2. WSKAŹNIKI SYSTEMU MONITOROWANIA

Monitorowanie oznacza ciągły proces obserwacji, ewidencjonowania i oceny zmian zachodzących w otoczeniu i efektów działań władz gminy Sulmierzyce. Podstawowym instrumentem monitorowania są wskaźniki. Wskaźnik jest wyznacznikiem stanu analizowanego zjawiska i może odnosić się do zmian zachodzących w otoczeniu jak i mierzyć efekty *Strategii* na różnych poziomach jej realizacji. W monitorowaniu zmian zachodzących w otoczeniu stosowane będą wskaźniki w zależności od celów i priorytetów *Strategii* oraz dostępności danych dla planowania lokalnego. Monitorowaniu efektów zaplanowanych zadań mogą służyć wskaźniki np.:

- Liczba wybudowanych budynków uwzględniających standardy budownictwa pasywnego [szt.];
- Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty [szt.];
- Liczba wybudowanej infrastruktury turystycznej [szt.];
- Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych [szt.];

- Długość utworzonych szlaków turystycznych [km];
- Liczba istniejących obiektów przystosowanych do pełnienia funkcji turystycznych [szt.];
- Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków [szt.];
- Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełno sprawnościami [szt.]
- Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji [m²];
- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.];
- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.];
- Długość wybudowanych dróg gminnych [km];
- Długość przebudowanych dróg gminnych [km];
- Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej [km].

VIII. BIBLIOGRAFIA

VIII.1. Spis tabel

Tabela 1. Powierzchnia gmin w powiecie pajęczańskim (km2)	6
Tabela 2. Sołectwa Gminy Sulmierzyce w latach 2008, 2012, 2016	8
Tabela 3. Wykaz zabytków z terenu gminy Sulmierzyce wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych woj. łódzkiego prowadzonego przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (stan na 01.09.2016 r.)	11
Tabela 4. Wykaz zabytków z terenu gminy Sulmierzyce wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków.....	11
(stan na dzień 25.11.2015 r.).....	11
Tabela 5. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.....	12
Tabela 6. Charakterystyka wybranych obiektów zabytkowych w gminie Sulmierzyce	13
Tabela 7. Mieszkania, izby oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015...	16
Tabela 8. Zasoby mieszkaniowe gminy Sulmierzyce – mieszkania komunalne	17
Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015	17
Tabela 10. Drogi powiatowe na terenie gminy Sulmierzyce	20
Tabela 11. Drogi gminne na terenie gminy Sulmierzyce	20
Tabela 12. Długość dróg poszczególnych kategorii w gminie Sulmierzyce w latach 2011-2015.....	21
Tabela 13. Zdarzenia drogowe na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2012-2016.....	22
Tabela 14. Urządzenia sieciowe, przyłącza, ludność korzystająca z sieci wodociągowej oraz zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015.....	22
Tabela 15. Produkcja wody ogółem (m3) w latach 2011-2015	23
Tabela 16. Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015	24
Tabela 17. Urządzenia sieciowe, przyłącza, ścieki, korzystający z sieci kanalizacyjnej w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015.....	24
Tabela 18. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015	25
Tabela 19. Powierzchnia lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015.....	31
Tabela 20. Struktura właścicielska lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2010-2015.....	31
Tabela 21. Jakość jednolitych części wód powierzchniowych zlokalizowanych na obszarze gminy Sulmierzyce.	34
Tabela 22. Jakość wód podziemnych na terenie gminy Sulmierzyce wraz z określeniem klasy czystości.	34

Tabela 23. Masa odpadów zebranych na obszarze gminy Sulmierzyce w latach 2011-2015	35
Tabela 24. Stan ludności gminy Sulmierzyce w latach 2005-2015.....	37
Tabela 25. Zmiana liczby ludności na 1 000 mieszkańców w latach 2011-2015.....	37
Tabela 26. Przyrost naturalny w gminie Sulmierzyce (os.) w latach 2010-2014.....	37
Tabela 27. Saldo migracji w gminie Sulmierzyce (os.) w latach 2011 -2015.....	38
Tabela 28. Struktura ludności ogółem w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015	39
Tabela 29. Struktura wiekowa mężczyzn w gminie Sulmierzyce 2005-2015.....	41
Tabela 30. Struktura wiekowa kobiet w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015.....	41
Tabela 31. Stan oraz struktura ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym	42
w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015.....	42
Tabela 32. Stopa bezrobocia rejestrowanego* (%) w latach 2005-2015.....	44
Tabela 33. Liczba osób bezrobotnych na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2011-2015.....	45
Tabela 34. Wybrane kategorie zarejestrowanych osób bezrobotnych w gminie Sulmierzyce.....	45
Tabela 35. Liczba rodzin w gminie Sulmierzyce objęta świadczeniami z pomocy społecznej w latach 2011-2015	47
Tabela 36. Realizacja świadczeń rodzinnych w latach 2011-2015.....	48
Tabela 37. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w gminie Sulmierzyce w latach 2008-2015.....	49
Tabela 38. Środowiskowa pomoc społeczna w gminie Sulmierzyce w latach 2009-2015.....	50
Tabela 39. Liczba i kategorie przestępstw popełnianych w gminie Sulmierzyce w latach 2012-2016.....	51
Tabela 40. Uczniowie szkół i przedszkoli na terenie gminy Sulmierzyce w latach 2012/2013-2016/2017	53
Tabela 41. Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w latach 2012/2013-206/2017	54
Tabela 42. Zatrudnienie w placówkach wychowania przedszkolnego (etaty) w latach 2011/2012-2015/2016	54
Tabela 43. Liczba dzieci w szkołach podstawowych w latach 2012/2013-2016/2017	55
Tabela 44. Zatrudnienie nauczycieli w szkołach podstawowych (etaty) w latach 2011/2012-2015/2016.....	55
Tabela 45. Liczba uczniów gimnazjum w latach 2012/2013 – 2016/2017	56
Tabela 46. Zatrudnienie nauczycieli w gimnazjum (etaty) w latach 2011/2012-2015/2016.....	56
Tabela 47. Podstawowe informacje na temat wyposażenia placówek edukacyjnych na terenie gminy Sulmierzyce	56
Tabela 48. Czytelnictwo zbiorów bibliotecznych w gminie Sulmierzyce w latach 2011-2015.....	58

Tabela 49. Użytkowanie gruntów gospodarstw rolnych w gminie Sulmierzyce – PSR 2010.....	63
Tabela 50. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych.....	64
Tabela 51. Podmioty gospodarki narodowej w gminie Sulmierzyce w latach 2005-2015.....	64
Tabela 52. Podmioty rozpoczynające i kończące działalność gospodarczą w latach 2011-2015	66
Tabela 53. Wybrane wskaźniki odnoszące się do podmiotów gospodarczych w latach 2011-2015	66
Tabela 54. Rodzaje prowadzonej działalności gospodarczej w gminie Sulmierzyce.....	66
Tabela 55. Dochody budżetu gminy Sulmierzyce według działów w tys. zł w latach 2010-2015	67
Tabela 56. Struktura dochodów budżetu gminy Sulmierzyce według działów w % w latach 2010-2015.....	68
Tabela 57. Wydatki budżetu gminy Sulmierzyce według działów w tys. zł w latach 2010-2015.....	70
Tabela 58. Struktura wydatków budżetu gminy Sulmierzyce według działów w % w latach 2010-2015	71
Tabela 59. Wybrane kategorie wydatków budżetu gminy Sulmierzyce w latach 2011-2015.....	72
Tabela 60. Dochody i wydatki budżetu gminy Sulmierzyce w tys. zł	73
Tabela 61. Analiza SWOT	77
Tabela 62. Drzewo celów rozwoju Gminy Sulmierzyce	82
Tabela 63. Zadania planowane do realizacji w gminie Sulmierzyce w latach 2017-2023.....	87
Tabela 64. Powiązanie <i>Strategii</i> z dokumentami wyższego rzędu	92

VIII.2. Spis wykresów

Wykres 1. Mieszkania oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015.....	16
Wykres 2. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²) oraz przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie w gminie Sulmierzyce w latach 2003-2015	19
Wykres 3. Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015.....	23
Wykres 4. Korzystający z instalacji wodno-kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminie Sulmierzyce	25
w latach 2002-2015	25
Wykres 5. Powierzchnia lasów w ha w gminie Sulmierzyce w latach 2000-2015.....	32
Wykres 6. Liczba ludności w gminie Sulmierzyce oraz powiecie pajęczańskim w latach 1995 – 2015.....	36
Wykres 7. Saldo migracji w gminie Sulmierzyce	38
Wykres 8. Czynniki kształtujące wielkość populacji w gminie Sulmierzyce	39

Wykres 9. Piramida wieku mieszkańców gminy Sulmierzyce w 2005 r.	40
Wykres 10. Piramida wieku mieszkańców gminy Sulmierzyce w 2015 r.	40
Wykres 11. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminie Sulmierzyce.....	43
w latach 1995-2015	43
Wykres 12. Bezrobocie w powiecie pajęczańskim i województwie łódzkim	44
Wykres 13. Zasiąg korzystania z pomocy społecznej (w %)	47
Wykres 14. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w gminie Sulmierzyce w latach 2008-2015.....	49
Wykres 15. Liczba interwencji Policji w gminie Sulmierzyce w latach 2011 – 2015	51
Wykres 16. Podmioty gospodarki narodowej w gminie Sulmierzyce w latach 1995-2015.....	65
Wykres 17. Dochody i wydatki budżetu gminy Sulmierzyce na 1 mieszkańca zł latach 2002 - 2015.....	73
Wykres 18. Dochody i wydatki budżetu gminy Sulmierzyce w tys. zł	74
Wykres 19. Nadwyżka i deficyt budżetu gminy Sulmierzyce w tys. zł latach 1995-2015.....	74
Wykres 20. Cele strategiczne rozwoju Gminy Sulmierzyce.....	79
Wykres 21. Cele operacyjne rozwoju Gminy Sulmierzyce.....	81

VIII.3. Spis rysunków

Rysunek 1. Obszar Gminy Sulmierzyce	6
Rysunek 2. Położenie gminy Sulmierzyce w kraju, województwie łódzkim i powiecie pajęczańskim.....	7
Rysunek 3. Obszar Lokalnej Grupy Działania „Kraina Wielkiego Łuku Warty”	60